

The Project Gutenberg eBook, Majurin holhokit, by Vasilii Ivanovich Nemirovich-Danchenko, Translated by Emil Mannstén

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this ebook.

Title: Majurin holhokit

Author: Vasilii Ivanovich Nemirovich-Danchenko

Release Date: February 24, 2020 [eBook #61503]

Language: Finnish

***START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MAJURIN
HOLHOKIT***

E-text prepared by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

MAJURIN HOLHOKIT

Kirj.

VASILII NEMIROVITSH-DANTSHENKO

Alkukielestä suomentanut

Emil Mannstén

Helsingissä, Kustannusosakeyhtiö Otava, 1902.

I.

Oletteko joskus talvella ollut kuulemassa aamumessua Iisakin tuomiokirkossa? Ulkona yltympäri templin vallitsee vielä pimeys ja hiljaisuus. Päiväntuloon on vielä pitkältä, niin pitkältä, ettei sitä edes ajattelekaan. Raskaita pilviä riippuu yli maan synkästi ummistettujen silmäluomien tavoin, ja turhaa olisi sieltä odottaa ystävällistä katsetta, nähdä vilaukseltaan tähtikirkasta taivasta. On kylmää ja kolkkoa. Tuo suunnaton kivirakennus näyttää vielä mahtavammalta ja majesteettillisemmalta kuin muulloin. Lumi kivirappusilla narisee heikosti jalkainne alla. Uhkeiden graniittipylväiden luona häämöttää aavemaisia olentoja. Tuossa astuu esiin muudan, lähenee teitä, ja pimeässä arvaatte sen olevan kerjäläisen. Mutta eiköhän se ollut harhanäköä vain? Seuraavana hetkenä näyttää hän ikäänkuin hajautuvan ilmaan. Astutte sisään pienemmästä sivuovesta. Vielä muutamia askelia, ja teistä on kuin olisitte joutuneet tyhjään paikkaan, jolla ei ole rajoja. Todellakin äärettömään tyhjyyteen! Te näette mustia nunnain varjoja, jotka kirjat kädessä seisovat pitkässä rivissä, mikä häipyy jonnekin kuni viiva äärettömyyteen. Seinät ovat kadonneet hämyyn, haihtuneet ja rauenneet tyhjään. Pilareiden mahtavat profiilit katoavat korkeuteen, ja itse tuo korkeuskin tuntuu niin salaperäiseltä ja käsittämättömältä. Siellä tuskin huomattavasti kuvautuu hämäreitä viivoja, jotka saattavat teidät aavistamaan, että päänne yläpuolella kaareutuu toinen tyhjyys — kupuholvi. Etäältä kajahtaa vienosti, niin että korva tuskin erottaa, rukousveisuun raskasmielinen sävelmä. Mistä kuuluvat nuo sävelet, äärettömyyden sylistäkö ehkä? Ette voi sitä hetipaikalla sanoa. Tarkemmin katsoessanne näette himmeän valon kuorissa, joka loitolta näyttää niin pieneltä. Ne ovat sytytettyjen vahakynttiläin pienet liekit, jotka siellä sulautuvat valoisaksi usmaksi. Jos pysähdytte keskelle templiä, näyttää edessänne ja takananne kaikki kadonneen. Teistä tuntuu kuin liitelisitte salakätköisessä avaruudessa. Vielä hetkinen, ja teistä tuntuu kuin nämä kivilaatatkin jalkainne alla luisuisivat jonnekin alas. On samalla niin suloista ja niin tuskallista. Sielu avartuu kuin tahtoisi se täyttää koko tuon tyhjyyden. Ei kuulu askeltakaan lähellänne. Muutamia kyyryselkäisiä ämmiä, yhtä mustia kuin tämä hämäryyskin, sukeltaa siellä esiin, kulkee vilahtaen ohitse ja katoaa jälleen. Väliin luulisitte kaikkea tätä mielikuvituksen luomiksi. Aika ajoin sytytetään yhtäkkiä, meteoorin tavoin, kynttilä palamaan jonkin syrjässä seisovan pyhimyskuvan eteen, ja kynttilänliekin valossa leviää pimeyteen kimelteleviä säteitä kuvan kallisarvoisesta kultakehyksestä ja jalokivistä sen säteikössä, ja noiden säteiden loisteessa erotatte te madonnan lempeät, ystävälliset kasvot. Ja kun kynttiläliekki kokehtuu tähteen kirkkauteensa, on teistä kuin kimeltelevia

kuin kynnyshahnekki kienkeytyy tayeen kirkkateensa, on teista kuin kinnatelevia
kyyneliä hiljaa valuisi hänen lempeistä, hyvänsävyisistä silmistään. Kenenkä
tähden vuodatetaan nämä kyynleet, ja miksi? Ehkä niiden kärsimysten tähden,
jotka näkymättömällä tavalla täyttävät tämän sankan, läpitunkemattoman, kaikki
käsittävän pimeyden?... Tahi ehkä sen surun tähden, joka tavan takaa hienona
kielenä värähtää rinnassanne teidän itsenne huomaamatta?... Mutta sivukuorin
häämöttävässä sumussa ovat silmänne jo keksineet vanhan messupuvun, johon
puettuna pappi toimittaa messua; ja hänen matala, ikäänkuin sammuva äänensä
yltää töin tuskin kuuluviinne kolkuttaakseen vielä kerran sydämenne ovea ja
ikäänkuin kehottaakseen: "avaudu vihdoinkin äläkä pysy kauemmin
suljettuna..."

II.

Olin erään ystäväni luona käymässä ja viivyin siellä pitempään. Paluumatkalle kun läksin, oli jo myöhäinen, ja kulki tieni Iisakin kirkon ohi. Astuin sisään. Kuoriin, jossa aamumessu toimitetaan, en tavallisesti mene. Siellä vallitsee jo maailma, todellisuus. Joka rukouksen sana kajahtaa siellä tarkkamääräisenä, punnittuna. Ihmiset rukoilevat ja tietävät mitä rukoilevat. Tuo salakähmäinen, mystillinen "jokin" tai "kaikki" alennetaan siellä meidän pieniä, joutavia tarpeitamme vastaavaksi. Minä pysähdyin keskellä kirkkoa ja annoin ajatukseni kokonaan vaipua iäisyyden salaperäiseen helmaan. Minusta oli kuin jos pimeässä pääni päällä olisi auennut kaksi ääretöntä silmää ja että katse, jota ei edes koko maailma kyennyt rajoittamaan, olisi tunkenut sieluuni. Olin kuulevinani siipien salamielistä suhinaa. Syvin hiljaisuus vallitsi, mutta tuossa hiljaisuudessa liikkui ellei ääniä, niin äänten henkiä, ja samassa tuntui synkkä pimeys olevan henkiolentoja täynnä. Silmin ei niitä huomannut, mutta sydän aavisti niiden läsnäolon. Ajatukseni kiiti kauas, kauas taapäin ajassa, vaeltaen kuni yksinäinen muukalainen kuljettua tietä. Minusta oli kuin jos vanhat haudat olisivat auenneet ja kalliit, rakkaat henkilöt, semmoiset, joita en saata toivoo kohtaavani enää, nousseet noista haudoista ja puhelleet kanssani hiljaisella äänellä. Unheeseen joutuneita kuvia elämästä kohosi menneisyyden kätköistä, esiintyen entisen muotoisina ja värisinä, entisekseen elävinä ja liikkuvina... Ne astuivat esiin peittäen hetken todellisuuden, aivan kuin tuo "hetki" olisi ollut vain satua, varjokuva, mutta todellisesti oleva sisältynyt noihin muistoihin. Kuinka ystävällisesti soivatkaan menneisyydestä ammuin sitten vaienneet äänet, kuinka lempeästi hymyilivätkään minulle sieltä valoisat katseet rakastettujen ystävien silmistä!... Tuntui siltä kuin kärsimyksiä ja kuolemaa ei ensinkään olisi, vaan että koko tämä kolkko yksinäisyys olisi ollut vain unta, pitkää kiusallista unta. Ikäänkuin aallon sylissä lepäävänä kiinnyt tuohon haaveeseen, ja se vie sinut hiljaa, uinuttavasti keinutellen kauas pois, johonkin lumottuun maahan, ihmeitten maailmaan, missä ei tunneta suruja, ei eron katkeruutta... Yhtäkkiä ilmestyi silloin jokin todellisesti elävä, jonka esiintyminen muistutti minulle suuressa määrin epäsointua hiljaisessa melodiassa. Kuulin jotakin lausuttavan ja huomasin vierelläni ihmishaahmon.

— Hyvä herra!...

— Mitä tahdotte?

— Vanhalle majurille... olisiko pikkusen apua?... Kuinka?...
Jumaliste... Ainahan sitä jotakin raskii...

Silmäilin tarkemmin miestä.

Hän oli lyhytkasvuinen, jopa aivan pienikokoinenkin, eron saanut upseeri. Mikäli pimeässä voin huomata, oli viitta hänen hartioillaan jokseenkin siisti. Tukka oli huolellisesti kammattu ylös kaljulle pääläelle, aivankuin olisi se kasvanut niskasta ylöspäin ja levinnyt siellä viuhkanmuotoisesti niinkuin mikähän latania. Tuommoinen siivo miehennappula ja sittenkin, kumma kyllä, toisti hän yhtäkkiä uudestaan:

— Kristuksen tähden, pyydän!... Ettekö antaisi pikkusen apua, — ainahan sitä jotakin raskii antaa!...

Moisissa tilaisuuksissa joutuu niin oudosti hämille. Ojensin hänelle mitä satuin löytämään taskustani.

— Kas niin, suuri kiitos... Jumala palkitkoon teitä!

Totta puhuen en hänestä sillä kertaa mitään hyvää ajatellut.

"Niin se on, — ajattelin — hän saa kyllä eläkkeen ja käy sittenkin kerjäämässä. Hän saattoi vain mielialani hämmennyksiin, veti minut alas maan päälle, tiesi Herra mimmoisista korkeuksista, ja nyt on mahdotonta kohota sinne jälleen!" Mutta samassa lähti kansa ulos kirkosta, ja majuri tepasteli toimekkaasti milloin yhden, milloin toisen luo. Erehdyksestä oli hän toistamiseen käydä minun kimppuuni, mutta tunsu sitten minut ja virkkoi, vieläpä naurahtaenkin:

— Teiltä olen jo... niin sanoakseni... ottanut ulos vero-osuuden. Ajattelette kaiketi: millainen hävytön mies tuo majuri... Enkö arvannut oikein? Kuinka? Taisipa se vain olla niin.

Eikä hän väärässä ollutkaan. Minä olin vähällä sanoakin hänelle suoraan totuuden, mutta sitten ilmestyi viereeni mies, arvatenkin kauppias, supinnahkainen turkinkaulus kuomin tavoin pystyssä. Hitaasti kuin mitkäkin kyytivaunut tallusti hän kirkon läpi.

— Jefrem Samoilovitsh kaikessa kunniassaan! huudahti majuri lähten nopeasti miestä.

— Hoo, intendentuuri-rotta! Holhokeille varmaankin?

— Niin juuri, teidän arvoisuutenne!

— "Toinen toistaan pienempiä, isä leski, lapset turvattomia!" Eikös niin?... No, Jumalan haltuun — ota tämä seteli ja pistäy sitten maitopuotiin... kuuletko? Tänään minä olen hyvä.

Vanhan majurin käytös suututti minua niin kovin, että koetin välttää häntä sen enemmän kohtaamasta ja riensin kiireimmiten pois. Luulin hänessä keksineeni yhden noita tavallisia kauppahallityyppejä: "Vaimoni on leski, lapset orpoja!" — Tietenkin esiintyy hän vapaaehtoisesti ilvehtijänä kaikissa noissa maitopuodeissa, muutenhan ei tuommoinen möhömahainen kauppias suinkaan kutsuisi häntä luokseen ja ojentaisi paperirahoja hänelle.

III.

Minä pidin "majuria" häpeämättömänä tyhjäntoimittajana; ja kun me muutaman päivän perästä sattumalta tapasimme toisemme Nikolain rautatien asemahuoneella, niin kohtelinkin tätä "intendentuurirottaa" jotensakin tyyliä. Samaten kuin tuomiokirkossa ilmestyi hän nytkin aivan äkkiarvaamatta vierelleni. Nähtävästi oli hän varustettu häikäilemättömällä rohkeudella. Hän tunsu minut, nosti vanhaa lakkiaan ja lausui:

— Kohtaamme eri paikoissa toisiamme... Hyvä herra! Olisiko ehkä mahdollista... Pyytäminenhän ei ole syntiä, vai mitenkä?...

En antanut hänen lopettaa.

— Ettekö häpeä ollenkaan? Upseeri vielä olette... Tottahan te olette palvellut niin kauan että saatte eläkkeen?

Hän vetäytyi omituisella tavalla köyryyn, joutui intoihinsa ja lateli hyvin sukkelaasti:

— Kuinkas, kuinkas. Aivan oikein, en saata valittaa, täyden, täyden eläkkeen... Vääryyttä en suinkaan ole kärsinyt... Kuten kaikki muutkin, laissa säädetyn eläkkeen...

Ja hän vilhui neuvotonna sivuille, ollen nähtävästi hämillään.

— Jollei noita "isättömiä ja äidittömiä lapsia" olisi...

Tämä suotta-kerjäävien klassillinen fraasi saattoi minut täyden suuttumuksen valtaan.

— Tehkää niin hyvin ja jättäkää minut rauhaan! Pyydystelkää edelleen turkkikuomeissa tallustavia kauppiaita jos lystääte. Mutta minä en pidä ollenkaan ilveilystänne. Hyvästi!

Asemahuoneen ovella katsahdin ympärilleni. Majuri seisoi hatutta päin, niin säälistävän kurjan ja nöyryytetyn näköisenä, silmät maahan luotuina, liikuttaen hullunkurisesti käsiään ja sormiaan. Minun tuli yhtäkkiä jotakin häpeä. Olin vähällä kääntvä takasin nvytääkseni häneltä anteeksi. mutta nidästin itseni ia

menin pois.

Nyt ei hän ainakaan ole ahdistava minua, ajattelin. Mikä julkeus todellakin! Kuinka monta todella kurjaa onkaan, jotka tarvitsevat toisten apua, ja hän vie leivän heidän suustaan. Moisella ajatuksella koetin puolustaa menettelyäni oikein virallisesti.

Ja minä saavutin sen minkä halusin saavuttaa.

Muutamia päiviä sen jälkeen kohtasin jälleen majurin. Hän kohotti jo kättään tarttuakseen lakkiinsa, mutta antoi sen hetikohta vaipua jälleen ja kulki arvokkuudella ohitseni. "Se tepsii, ajattelin mielissäni. On hän tosiaankin miettinyt itselleen elinkeinon!" Mutta siinä oli kumminkin yksi seikka, joka tuotti minulle päänvaivaa: sellaisiahan kuin hän ovat tavallisesti kaikki piintyneet juopot, mutta niihin ei tämä salaperäinen tuntematon majuri kumminkaan näyttänyt kuuluvan. Päinvastoin ilmaisi koko hänen pieni, siisti, puhtoinen olentonsa tavatonta säädylisyyttä, silminnähtävää tottumusta järjestykseen. Napit olivat täysilukuisina paikoillaan, saappaat oli kiillotettu ja ratkeamat viitassa yhteenparsittu. Eläkkeenmaksu-päivinä läänin-ränttereissä näkee koko joukon tuollaisia ukkorahjuksia, jotka kaikki ovat huomattavassa määrässä omanarvontuntonsa läpikäyneitä, jopa käyttäytyvätkin ylvästelevästi, ja heidän kuulee ikäänkuin sanovan: "me olemme, se tietäkää, palvelleet isänmaata uskollisesti ja kunniallisesti ja nyt nautimme lepoa..." Myöskin olivat majurin viikset asianmukaisesti kerityt, päät ylöskierrettyinä, eikä partakaan leuassa rehottanut ruokkoamattomana harjasmetsänä, vaan oli se ohjesäännön mukaisesti puhtaaksi ajeltu, niin että tummanharmaat posket juhlallisesti paistoivat. Minun saamani mielivaikutte oli nähtävästi vallan oikea, sillä muudan huonoille jälille joutunut tyttö katsahti ohikulkiessaan majuriin ja virkahti nauraen:

— "Ka, mimmainen siivon näköinen vanha eronsaanut pappa-ukko siinä käyskentelee..."

Ilmeisesti oli majuri-vanhus rykmentissä ollessaankin ollut mallikelpoinen upseeri ja ihan varmaan oli hän kaiken aikaa palvellut kruunua säntillisestä; luultavasti oli hän tullut toimeen lainaamatta juutalaisilta sekä ottamatta palkkaansa etukäteen ja kaiketi oli hän osannut pitää palvelijankin tarpeenmukaisessa kurissa.

IV.

Saatoimme hautaan erästä kirjailijaa. Alallaan hän oli vähemmin huomattu. Päivää ennemmin menin vainajan kotiin polvistuakseni hänen tomunsa ääressä. Suruharso-ruusukkeilla ympäröidyt vahakynttilät paloivat valjusti pienessä huoneessa, jossa vainajan ruumis lepäsi kultakirjo-vaatteella verhotussa kirstussa. Laihtuneissa kasvoissa oli toinen silmä puoleksi avoin, toinen sitä vastoin luonnottoman tiiviisti kiinni puristettu, juurikuin kuollut olisi iskenyt silmää meille ja hyvillään jostakin, hymyillyt verettömin huulin.

— Te saatte vielä huolehtia ja kärsiä, vaan minä olen valmis. Minä olen päässyt lepoon. Täällä puhtaudessa on minun niin hyvä, helppo... Sain palvelukseksi loppuun, Jumalan kiitos!...

Leski, syvään surupukuun puettuna, astui päänalasen luo ja katseli miestänsä niin kummallisesti, juuri kuin olisi ihmetellyt jotakin. Ja kun hän siirti katseensa ylös vahakynttiläin pitkiin, utuisiin, suihkuaviin liekkeihin, ei hän oikein näkynyt ymmärtävän miksi noiden kynttiläin juuri piti seista tuossa. Hän risti nopeasti itseään, teki ristinmerkin miehensäkin yli ja pyyhkäsi pois hiustupsun, joka itsepintaisesti pyrki vainajan otsalle. Joku läsnäolijoista astui vihdoinkin hänen luokseen, tarjosi kätensä ja talutti hänet toiseen huoneeseen, jossa leski sitten hieman hämillään alkoi kertoa miehestään, aivankuin olisi ollut puhe jostakin vieraasta henkilöstä: "Kun hän jo makasi henkiheitollaan, kosketti hän vähän väliä tätä kohtaa nenänsä juuressa ja alkoi sitten yhtäkkiä kysellä: miksikä katto painuu noin alas? kuka siellä nyt jyskää yläkerrassa? Ja sitten, juuri ennenkuin hän antoi henkensä, kääntyi hän yhtäkkiä minun puoleeni ja lausui: 'mainion turkin on itselleen hankkinut reportteri Dolgunow, vaikka ei saa kuin kolme kopekkaa riviltä. Masha kuule, anna minulle päällystakki, minä lähden toimitukseen...' Ei, kyyhkyläiseni, minä sanoin, et sinä mene enää minnekään, et minnekään..."

Ja hän ratkesi itkuun.

Sielumessua toimitettiin parhaillaan. Väkeä ei ollut kokoontunut paljo. Sanomalehti-kolportööri, muutamia konttori-apulaisia ja pari kolme ammattiveljeä. Äkkiä huomasi heidän joukossaan vanhan majurin. Mitä hänellä lie ollut täällä asioitavaa? Hän käänsi katseensa minuun, ja hänen muotonsa kävi hieman synkäksi. Hän asettui seinäviereen ja näytti vaipuvan rukoukseen.

"No, ajattelin hieman ilkullisesti, et suinkaan sinä täällä tule kauppojasi kehumaan!" Hän näytti rukoilevan hartaasti ja tunsu varmaankin itsensä väsyneeksi tänään, sillä hänen nähtiin myötänsä pyyhkivän hikeä otsaltaan punaruutuisella nenäliinalla, johon Saksan valtakunnan kartta oli kuvattu. Kun rukousvirttä alettiin laulaa, laskeutui hän polvilleen. Sitten astui hän kirstun luo, silmäili tarkasti kuollutta, pyyhkäsi niinikään hiustupsun pois hänen otsaltaan, teki ristinmerkin hänen ylitsensä ja astui sitten ovea kohden. Sivumennessään kääntyi hän minuun ja lausui:

— Eläessään en nähnyt häntä koskaan. Nyt tulini saadakseni ainakin kumartua hänen tomunsa ääressä. Hän, vainaja kirjoitti niin kauniisti lapsista; saakoon hän periä taivaanvaltakunnan! Hyvästi!

— Oliko tuo vainajan sukulaisia? kysyi minulta utelias uutistenkerääjä, joka kirjoitti muistiin läsnäolijain nimet.

— En luule... mutta en kumminkaan tiedä.

— Entä hänen nimensä?

— Minä vain kohotin olkapäitäni.

— Samantekevä, minä merkitsen "kenraali".

— Kuten tahdotte, sehän ei kuulu minuun.

— Se merkitsee kaikissa tapauksissa enemmän, ja onhan se leskellekin suurempi kunnia... kenraaleja!... Toimittaja on niinikään oleva mielissään, kun näkee millaiset miehet ovat pitäneet arvossa hänen avustajiaan.

Referaatissa sielumessusta luettiin todellakin seuraavana päivänä: "Vainajan tomun ääreen rukoilemaan oli niinikään saapunut muutamia sotilashenkilöitä. Nähtiinpä joukossa kenraalejakin. Osotaiksen siis, että vaineeseen vaipuneen ammattiveljemme näennäisesti vähän huomattu toiminta oli tunnettu laajemmissa piireissä, kuin mitä olisi saattanut uskoa..."

V.

Minä matkustin pois ja unhotin majurin ihan kokonaan. Vuoden kuluttua palasin jälleen. Muistan vieläkin sen koleaan syyspäivän. Näytti siltä kuin kaikki ympärillä olisi vuodattanut kyyneleitä — taivas, kadut, kartanojen seinät, ikkunaruudut, vieläpä lehdettömät puutkin bulevaardien laitamilla. Kylmän läpitunkemat muistopatsaat näyttivät kutistuneen kokoon kylmän kosteilla aluksillaan, ja ainoa Pietarissa, joka ei yskinyt, lienee ollut Falconet'in Pietari suuri pronssihevosensa seljässä. Ei ole maailmassa mitään sen kiusallisempaa kuin pohjoinen ilman-alamme tähän vuoden-aikaan. Suvi on ikävä sekin; mutta syksy on kerrassaan sietämätön. Se on kuin pitkä ja tuskallinen kuolinkamppaus, jolloin kaikki ympärilläsi, verkkaan ja raskaasti, vaipuu kuolemaan.

Juuri tämmöisenä päivänä käyskelin Fontankan rantakatua, kun yhtäkkiä loitolla äkkäsin majurin. Halkopihan portilla istui omassa korkeassa persoonassaan ja kaikessa loistavuudessaan muudan tylppänenäinen kauppias, poskipäät ulkonevat ja ulkomuoto niin luonnottoman villin näköinen, että hän missä toisessa maassa tahansa heti olisi herättänyt kaikkien katseluhaluisten ihmisten huomion, olisipa voinut löytää impressaarionkin, joka olisi ottanut koko maailmalle esittääkseen tätä Jumalan luomusta. Majuri, joka kahdenkymmenen askelen päässä oli huomannut tämän kummallisen ihmisen tiukan katseen, teki kunniaa ja asettui "asentoon" hänen edessään. Kauppias viittasi häntä luokseen. Samassa ehdäin minäkin heidät.

— No, mitenkä ne sinun pienet jaksavat? Vetäyvät kai kuuruun, luulemma?

— Kuinkas!... Täytyyhän niiden, Merkul Savitsh, tämmöisessä kylmässä — pieniä ovat vielä... Kissallakin on paremmat päivät kuin heillä; se saattaa ainakin kätkeä turpansa käpälänsä alle ja olla lämpimissään...

— Käskenkö antaa sinulle vähän, vai mitä sanot?

— Olen valmis heittäymään jalkojesi juureen siitä.

— Sekapuita. Olkoon menneeksi. Haapoja ja petäjiä puoliksi. Lienee vähän tähteenä. Hieman tuoreita tietysti — pinon pohjalta.

— Meistä yksikaikki!

— Käskee olla! Ka kun et vielä rupeaisi lahjahevosen suuhun katsomaan! "Ykskaikki" sanot; haluaisinpa tietää, mitä sen muuta pitäisi olla. Mutta kuule, pidä huoli siitä, että lapsinulikkasi rukouksiin mennessään heti rukoilevat edesmenneitten Eufimian, Vasilisan ja Glycerian puolesta. Lasten rukous on otollinen Jumalalle. Lapset ovat parhaimpia asianajajia mitä vainajilla saattaa olla.

Ja tuntematta minua katosi majuri yhdessä isännän kanssa portista halkopihaan.

Tämä ei enää saattanut olla vain paljasta kerjuuta. Minun on mahdotonta saada sanotuksi, miten suuresti nyt olin huvitettu tästä vanhasta majurista. Mikä eriskummainen olento! Minä en päässyt asiasta sen selvemmälle kun otin ajatellakseni, että morrinkaiset sellaiset kuin tuo portissa istuva kauppias, kohtelevat kerjäläisiä vallan toisella tavalla. Ja jos antavatkin niin eivät anna puita, vaan ennemmin kolikon, ja siitäkin saavat ihmisparat kyllikseen kumarrella. Olisin mielelläni odottanut majurin takasintuloa, mutta kylmä viilteli luita niin yltyösti ja hengittäminen raakeassa ilmassa oli niin vaikeata, että kiireesti nostin kauluksen pystyyn ja läksin kotiin. Huomasin selvästi ettei majuri viime kuluneena vuotena ollut yhtään muuttunut. Samaan tapaan kuin ennen levisi hänen tukkansa latanialehden muotoisesti niskasta ylöspäin yli koko kaljun pääläen; sama vanha, vaan siisti viitta ja sama sateenvarjon muotoinen lippa virkalakissa. Nenäliinakin oli sama kuin minkä olin nähnyt tuolla säntillisellä upseerilla viimeksi sielumessussa ammattiveljeni luona — suuri, punainen, Saksan valtakunnan kartalla varustettu. Viikset vain olivat entisestään valjenneet, mutta olivat silti hyvin hoidetut kuten ennenkin — kerityt harjan tapaan, samoin olivat harmahtavat posket sileiksi ajetut.

Ei, tämä oli jotain muuta kuin vain paljasta kerjuuta.

Siitä päivästä alkaen tulin oikein uteliaaksi. Kukahan oli tuo mies ja millaista elämää vietti hän?

VI.

Eipä kulunut kauan ennenkuin aivan äkkiarvaamatta jouduimme hänen kanssaan silmitysten.

Minä olin puodissa ostoksilla. Ovela kauppa-apulainen koetti tyrkyttää minulle kaikenmoista tarpeetonta tavaraa, mutta ei ollut kiireissään näyttämään minulle mitä olin pyytänyt. Minä olin jo vähällä suuttua, kun kiusanhenkeni yhtäkkiä suisti ovelle ja huusi ulos kadulle:

— Teidän korkea vapaasukuisuutenne... Herra... Olkaa niin hyvä ja tulkaa... meillä on juuri semmoista mitä teillä on tarvis.

Sitten palasi hän jälleen luokseni. Kohta hänen jäljestään tuli puotiin eron saanut majurini.

— Isäntä on käkenyt, että teille huomiseksi juhlapäiväksi annettaisiin naula teetä ja kolme naulaa sokuria... Ja lisäksi on tässä vähän mitä on jäänyt pussien pohjalta. Ei ne pilaantuneita ole, vaan enimmäkseen särkyneitä. Maku niissä on sama, mutta ostajat eivät huoli niistä. Säädttömyyttä, sanovat.

— Kiitos, kiitos! Kyllä nyt possuni tulevat iloisiksi!... Kunhan tapaan Semjon Vasiljevitshiä, niin kiitän itse häntä hänen hyvästä teostaan. Mutta mitäpä minun kiitokseni siksi toiseksi merkitsee? Jumala maksaa kyllä säntilleen laskut meidän kaikkien puolesta. Niinpä niin, veli, sanoi hän osottaen ylös kattoon, — siellä ei mikään hyväteko jää palkitsematta... Siellä tehdään samoin kuin lääninränntereissä: puolikopekatkin merkitään erityisiin sarekkeihin niin että ne aina ovat nähtävissä. No niin, kosta Jumala Semjon Vasiljevitshille!

— Mutta kuulkaa, jos te pistäysitte teurastaja Jegorovin puotiin tässä kulmassa.

— Miksi niin?

— Tänään on ummelleen vuosi siitä kun hänen vaimonsa kuoli sydämenvikaan. Siellä pidettiin sielumessun yhteydessä puolipäivä-jumalanpalvelus vainajan muistoksi, ja Jegorov vaan itki itkemistään. Hän rakasti vaimovainajaansa enemmän kuin kauppasäädössä on tavallista. Aivan kuten ranskankielestä käännettyissä romaaneissa näkee. Rakastipa häntä niin, että kun vaimo kuoli, tahtoi hän, semainen Jegorov, mennä luostariin

tallot nait, samainen Jegorov, meillä tuostamini.

— No, kiitos, kiitos!... Minä menen heti sinne.

— Eikö teidän tule raskaaksi kantaa?

— Ei tee mitään. Oma taakka ei paina hartioita. Vielä kerran, kiittäkää Semjon Vasiljevitshiä.

Majurin viitassa näkyi olevan joitakin pohjattomia kaivoja. Kaikki nuo kääryt katosivat niihin tuossa tuokiossa, ja hän seisoj tyhjin käsin. Sitten meni hän ulos. Minä pyysin että ostokseni lähetettäisiin kotiin ja läksin seuraamaan outoa tuttavaani. Minä en heti mennyt teurastajapuotiin, ja kun sitten vähä viivyttyäni lähennyin tiskiä, istui majuri jo viereisessä huoneessa Jegorovin seurassa, jota hän koetti lohduitella:

— Älä sinä sure. Meidän surumme on Hänen edessään syntiä. Sanoithan itse, että hän oli niin hyvä. Tarvitsethan sinäkin suojelusenkeliin.

— Mutta hän oli niin nuori, vasta kuudenkolmatta vuotias.

— Älä riitele Herran kanssa, Hän kyllä itse tietää mitä varten Hän koettelee. Meidän sydämemme kovenisivat muuten niinkuin siannahka ja ottaisivat harjaksia, ellei juuri suru pakottaisi meitä pyytämään tulla Hänen kaltaisikseen, tulla Hänen kuvakseen. Jos vaimosi oli hyvä, niin sitä parempi hänelle itselleen siellä ylhäällä. Sinun ei ole tarvis rukoilla hänen puolestaan, hänen se on tehtävä sinun edestäsi. Hän on jo tehtävänsä maailmassa päättänyt, mutta sinä seisot vielä kiusauksille alttiina... Me olemme täällä vielä ikäänkuin eläimen muodossa. Jos hänellä olikin joitakin syntejä, niin Jumalan silmissä ne ylhäältä katsoen näyttävät tuollaisilta pieniltä, eikä Hän suuressa laupeudessaan tahdo niitäkään huomata. Jo on vuosi aikaa sanot?

— Niin. Ummelleen.

— Saatkan sitten olla iloinen.

— Kuinka niin?

— Sinua kohtasi suru — sinä olet tämän vuoden elänyt siveästi ja olet pysynyt rukouksissa. Ja Hänen valtaistuimensa tykönä on sinulla nyttemmin huolehtija. Emmehän tule ikuisesti täällä elämään, kaikki saamme jälleen yhtyä. Mutta sinä

käytä itseäsi niin, että olisit mahdollinen tulemaan hänen rinnalleen, jottei teitä erotettaisi toisistanne, vaan että saisitte jatkaa elämäännne yhdessä tulevassa maailmassa.

— Minä lähetän joukollesi neljänneksen vasikkaa... Mutta sinun pitää useammin käydä täällä haastelemassa. Sinä majuri olet saanut korkeamman viisauden. Niitä ei ole monta korkeihinkaan virka-arvoihin kohonneissa, jotka niin taitaisivat hyvän puoleen...

— Olkoon niin. Kyllä ne meillä nyt tulevat iloisiksi. Ja iloiseksi tulee vaimosikin. Murhe, veliseni on kuin kaste. Sydän avautuu sille kuten kukka. Ja tuoksuaa... Surutta se pian kuivettuu. Huolitta me, veliseni, pian kaikki kivettyisimme, tulisimme kuin kuvapatsaat. Onni paaduttaa...

Kauvemmin minun ei ollut sopivaa viipyä. Läksin pois käsittämättä mitään siitä, mitä silmäini edessä tapahtui.

VII.

Mutta pian kaikki minulle selvisi. Läksin eräänä iltana muutaman ystäväni luo. Sinä päivänä oli hänellä vastaanotto, joten tiesin varmasti tapaavani hänet. Niin kävikin. Lähes vuosikauteen eivät olleet minua nähneet ja sentähden oli vastaanotto sitä sydämellisempi.

— Peto hyökkää pyytäjää kohti! naurahti isäntä.

— Jos minä olisin vaikka pyytäjä, mutta missä peto on?

— Tänään tutustutan sinut sellaiseen tyyppiin... vallan harvinaiseen. Saat hänestä hyvän aiheen.

Minä kupristin ehdottomasti kulmiani. Heti kun olet tullut kirjailijaksi, ovat tuttavasi valmiit tyrkyttämään sinulle tyyppejä. Ja tavallisesti ovat nuo tyypit sängen epäintressantteja henkilöitä. Miksi ne toisista ovat mieltäkiinnittäviä, sitä en mitenkään pysty arvaamaan. Vielä pahemmassa pelissä olet naisten kanssa. He pyrkivät itse "tyypeiksi". Jokin arvoisa rouva, joka aikanaan on voitollisesti taivuttanut miehensä valtikkansa alle, ilmoittaa heti kohdatessaan teidät: "Ah, minun elämäni on koko romaani!" Niin vastenmielistä kuin entisten erhetysten tunnustaminen lieneekin, latelee hän teille tuon romaanin pienimpiä yksityisseikkoja myöten, ollen muka itse kolmantena henkilönä siinä, mutta silmien vilkunnasta ja kerronnan sävystä saatatte huomata, että hän se juuri päähenkilö onkin. Ystäväni tajusi millaisen vaikutuksen hänen sanansa olivat minuun tehneet, ja hän naurahti.

— Saat kohta nähdä. Ja olet vielä kiitollinenkin tuttavuudesta. Bobkovin kaltaisia et joka askelella kohtaa. Minä en ainakaan tunne useampia kuin yhden sellaisen.

— Mikähän eksemplaari se on?

— Harvinainen. Ensiksikin ihmeteltävän rehellinen; rehellisyytensä tähden hänet päällikkö ajoi virastakin pois.

— Sinä puhut tänään vain arvoituksissa.

— Kuuntelehan ensin: tämä Bobkov antautui palvelemaan intendenttiosastossa

Kuuntelijan esim. tällä Bobkov antautui palvelemaan intendenttiosastossa. Siitä on nyt jo kauan aikaa. Hänelle annettiin toimeksi jokin erinäinen tehtävä. Hän teki työtä viiden edestä, sai tehtävänsä valmiiksi ja esitti säästöä suunnattoman summan. Tiedäthän tuommoisen astronoomillisen luvun, jossa nollat katoavat äärettömyyteen. Kaikki huudahtivat ihmeissään. Toverit alkoivat omaan tapaansa selitellä: "virassa kohoaminen on muka hänellä ainoana tarkoituksena. Yksinäinen kun on eikä tarvitse rahoja, niin hän vain virkaylennyksiä ajaa takaa." Ja ylenihän se virkakin, tosiaankin. Hänet kutsui luokseen "itse", pyysi nojatuoliin istumaan, puristi kättä, vaikka kapteeni Bobkov sitä ennen oli saanut seista asennossa hänen edessään, kädet sivuilla eikä uskaltanut ovensuusta tulla askeltakaan etemmäksi.

— Kiitän teitä, lausuu hänen ylhäisyytensä, — vihdoinkin olen tavannut virastossani todellakin rehellisen miehen.

Kenraali itse oli oikein persoonoittu rehellisyys.

— Ajattelin, jatkoi hän, että kuolen näkemättä kunnollista upseeria intendentin puvussa... Kiitän teitä... Mutta nyt täytyy minun sanoa teille suoraan, ystävä hyvä, että teidän on välttämättömästi jätettävä erohakemus sisään.

— Kuinka, herra? ja Bobkov kavahti ylös.

— Tahi siirryttävä minne tahdotte tai hyväksi katsotte. Sillä minä pyydän sanoa teille, että semmoisille epä-itsekkäille kuin te, ei meillä Venäjällä ole sijaa muualla kuin kenties luostarissa, eikä teitä sielläkään valita rahastonhoitajaksi, vaan asetetaan teidät ehkä taikinapurtilon ääreen. Ilomielin tahdon aina jatkaa tuttavuutta kanssanne ja minä pyydän teitä tästä lähin ilman muuta käymään vieraissa luonani. Olen kernas kaikkialla suosittelemaan teitä mitä lämpimämmin, mutta olkaa te hyvä ja siirtykää pois minun läheisyydestäni.

— Mutta mistä syystä, olkaa hyvä ja sanokaa!

— Ei mistään syystä, vaan tunnustukseksi erinomaisista ansioistanne. Minulla ei ole tilaa semmoisille kuin te, ja paitsi sitä tulee ottaa lukuun vielä yksi puoli asiassa, n.k. virallinen... Tullaan ajattelemaan; kaikki toiset minulla ovat siis konnia. Sillä eihän kukaan, paitsi te, ole esiintuonut säästöä... Te olette ikäänkuin tikkuna kaikkien silmissä. Seuraavaisesti... mikä nimi on heille annettava? Itsekin oivallatte mimmoiset nimi- ja laatusanat siinä pyrkivät kielelle. Tahi täytyy minun antaa potku heille kaikille ja sallia teidän yksin jäädä naikallenne. Mutta ettehan te yksin saata hoitaa koko virastoa? Siis ystävä hyvä

paikallenne. Mutta ettehan te yksin saata noida kono virasto. Oho, jostava hyvä, minä olen iloinen siitä että saan lukea teidät tuttavakseni, mutta kaikissa tapauksissa on minun pyytäminen, että erkanette meistä kauemmaksi. Minulla on sydän täynnä ilman teidän säästösuunnitelmiannekin.

Tämän isällisen neuvon saatuaan Bobkov lähti pois. Hänen käsiinsä ei ollut kruunun kopekkaakaan tarttunut. Rohkeasti voi hän katsoa jokaista silmiin. Hänen paikallaan ihmiset, jopa kaikkein yksinkertaisimmatkin, olivat helposti koonneet satoja tuhansia ja jälkeinpäin saavuttaneet ihmiskunnan hyväntekijäin maineen, jota vastoin hän oli köyhä kuin kirkkorotta... Vai olisiko ehkä rikkaudeksi katsottava se kahdenkymmenenseitsemän ruplan eläke, jonka hän saa?

— Oliko hänen sitten mahdotonta saada mitään paikkaa?

— Kyllä kai hän olisi saanut! Kenraali tosiaankin suositteli häntä mitä "lämpimämmin." Mutta hän osottautui sopimattomaksi virkaan. Rintamapalvelukseen ei hänestä ollut, taloudellisella alalla sellaisia peljätään, ja sivilivirkaan, niin näes, miehellä oli kunniantuntoa siihen aikaan. Omituinen! Minä, arveli hän, olen keisarin majuri, enkä saata myöntyä siihen, että kuka hyvänsä kauppias, pullovaritset saappaat jalassa, tulee minua mielin määrin komentelemaan. Siitä asti on hänellä jo ääni paljon alentunut, niinkuin laulajilla ääni alenee, kuten tiedät. Sen jälkeen otti hän eron virasta, sai majurin arvonimen ja Stanislain ritarimerkin lohdukkeeksi kaulaansa. Mutta katsohan kummaa, siinä susi kussa mainitaan. Sallikaa minun esittää teidät: majuri Bobkov...

VIII.

Minä jouduin kokonaan ymmälle tästä äkkiarvaamattomasta yhtymisestä, ja nähtävästi oli majurinkin yhtä tukala ollaksensa. Minä häpesin jotakin siihen määrään, että ilman muuta kysyä pöläytin:

— Kuinka on teidän terveytenne laita? Johon hän yhtä sattuvasti vastasi:

— Mainio ilma, lunta sataa ja kaduilla on likaista.

Isäntä aluksi ihmetteli, sitten ratkesi kovaan nauruun ja, ottaen minua kainalosta, huomautti:

— Arvatenkin olet jo tutustunut Bobkoviin hieman eriskummaisissa oloissa, ja sinä, hyväntekijä, kääntyi hän tämän puoleen, — olet kai tältäkin koettanut kiskoa veroa pienten mierolaisparkojesi hyväksi!

Majuri siihen vain hymyili, ja hänen hymynsä oli niin herttaista ja hyvänlaatuista, että se paikalla mursi sydämeni kylmyyden.

— Tunnustan että niin oli laita. Mutta kyllä sainkin heiltä jalomielisen ojennuksen! Kaikkien sääntöjen mukaan!

— Kukas sitä voi arvata mitä varten sinä hulluttelet? Eihän asia ole jokaiselle tunnettu.

— Suokaa anteeksi, lausuin vihdoin toinnuttuani. — Minä ihan todellakin luulin teitä silloin...

— Anteeksipyynnöt ovat tarpeettomia. Minä sen siksi ymmärsinkin enkä ollenkaan suuttunut teihin. Semmoista sattuu minulle usein. Kerran passitettiin minut jo kerjäläiskomiteaankin.

— Vaikka minäkin olen tietämätön asian todellisesta laidasta, nimittäin siitä, mikä teidät, herra majuri, pakottaa antaumaan niin... kuinka häntä sanoisin?... niin...

— Alentavaan toimeen? Onko siinä mitään alentavaa? Minähän pyydän Kristuksen tähden... Kuka tahtoo, hän antaa, kuka ei tahdo — on antamatta. Ja

paitsi sitä on minun laitani todella, kuten Semjon Pavlovitsh äsken mainitsi, erinäinen. Jos asia koskisi vain itseäni, olisi se, aivan oikein, alentavaa. Mutta minähän teen sitä "turvattomien" hyväksi.

— Lapset isättömiä ja äidittömiä, lipsahti suustani.

— Aivan niin, turvattomia lapsia.

— Eivätkö ne ole teidän?

— Nyt ne kyllä ovat minun, sittenkun minä olon heidät korjannut kadulta kuten hyljätyt koiranpenikat.

— Anteeksi, mutta eikö teillä ole omia lapsia?

— Ei niitä toki ole koskaan ollutkaan... minä olen poikamies.

Nyt selvisi asia yhtäkkiä minulle täydessä valossaan. Ja samalla tunsin itseni niin syylliseksi ja kurjaksi tuon vanhan majurin edessä, että pääni vaipui rintaan.

— Te oikein kärvensitte minut silloin. Olisin kyllä halunnut selittää teille asian, mutta se ei ollut mitenkään mahdollista. Te ruhjoitte minut niin kokonaan, etten paikalla löytänyt sopivia sanojakaan; kaikissa tapauksissa oli menettelyenne minua kohtaan jaloa ja jossakin toisessa tilaisuudessa se olisi ollut ihan paikallaan. Minä olen aina poikavuositani asti, nähkääs, kovasti pitänyt tuollaisista pikku palleroista. Jo kadettikoulussa ollessa minä aina autoin uusia tulokkaita. Kun välistä kävin tervehtimässä ala-ikäisten komppaniaa — olkaimetonta komennuskuntaa, kuten nimitys kuului — niin kyllä minä olin kuin yksi sydän ja yksi sielu noiden myyriäisten kera. Jos joku teki heille pahaa (totta on että heitä ensi aikoina kohdeltiin meillä sangen tuimasti), niin olin minä heti heitä puolustamassa. Senpä tähden minä sainkin kokea yhtä ja toista: tappeluja, nuhteita päälliköiltä, jopa selkäsaunojakin; karsserissa istumisia en huoli ottaa lukuunkaan. Minä olin kyllä varma kadetti, varsinkin mitä aseharjoituksiin tulee: marssin niinkuin ei mitään täysinäinen vesilasi pääläella läikäyttämättä tippaakaan. Meidän aikaan semmoiset temput olivat tavallisia. Kivääriharjoituksissa niinikään suoriusin mestarillisesti. Kun huudettiin "tehkää kunniaa", niin lämäytin sillä tavalla, että ikkunanruudut järisivät... Meillä tahdottiin että sen piti rämähtää, ja sentähden höllitimme tahallamme kiväärin ruuveja kovemman räminän aikaansaamiseksi. Kohta minut sentähden ylennettiin korpraaliksi, minä sain nauhan oluksiin ja tulin siirretyksi ala-ikäisten

komppaniaan. Ja kas, silloin minusta vasta oikein tuli uusien tulokasten puolustaja. Mutta kyllä minä olinkin suosittu heidän keskellään. — Tieteissä minä sen sijaan olin jotensakin jäykkä. Luoja ei ollut lahjoittanut minulle terävää ymmärrystä. Matematiikassa en milloinkaan päässyt Pythagoraan sääntöä pitemmälle ja historiassa takerruin puunilaisiin sotiin. Kaikista pahin viholliseni oli kronologinen luettelo. Vielä äskettäinkin näin pahusta unissa. Oli kuin minut olisi kutsuttu esiin ja sanottu: "no, toinen puunilainen, annas kuulua!" Heräsin sitten hikeä valuen. Viidennen luokan menin mitenkuten läpi, mutta ensimmäisessä erikoisluokassa tuli reput. Aineena oli jotkin trajectoriat ja allegoriat, ja ne ne tekivät pystyn... Sen jälkeen päästettiin minut linnoitusväkipataljoonaan. Siihen aikaan määrättiin vähemmän kyvykkäät paraastaan linnaväkeen. Mutta siinä minä en ollut kauan. Sopivaisuuteni vuoksi taloudellisissa toimissa valittiin minut ensin kivalteriksi ja siirrettiin sitten intendenttiosastoon, jossa palvelin viisikolmatta vuotta uskollisesti ja rehellisesti. Ei yhtään syntiä omallatunnolla enemmän keisarin kuin Herrammekaan edessä. Puhdas, niin ettei höytyvääkään ollut tarttunut kärsään.

— Siitä olen jo kuullut kerrottavan.

— Vai niin; no kai te sitten tiedätte senkin, miten minä rehellisyyden tähden sain potkun virasta?

— Tiedän.

— Vai niin. Siten se kävi.

— Miksi ette ole mennyt naimisiin, te joka niin rakastatte lapsia?

— Siksi että nuoret neitosemme ovat liiaksi sointuvia.

— Mitä tarkoitatte? minä kysyin, kun en oitis käsittänyt häntä.

— Selitän kohta paikalla... Sallikaa minun ensin tervehtiä emäntäämme ja suudella hänen kättään.

IX.

— Voitteko arvata monastiko minä olen kosinut? kysyi hän tuokion perästä palattuaan. — Sämtliche kolmesta!... Pirun tusina sanovat ihmiset. Ulkomuodoltani en ollut erittäin viehättävä. Ja semmoinen kuin olin, olen vieläkin. Hiukan pienehkö kasvultanikin; Vjatkan rotua, kuten amerikkalais-ruotsalaiset hevoset, jotka pietarilaisten vuokra-ajuriemme keskuudessa ovat niin hyvässä maineessa. Eikä myöskään sovi sanoa, että univormumme linnaväessä olisi ollut ylen huikaiseva. Mutta mielitekoni olivat hienon hienoja, eivät ollenkaan virka-arvoni mukaiset. Sillä minä nähkääs olen aina pitänyt paljon lukemisesta; herra Senkowski "kirjaston" olen ahmimalla lukenut läpi; osasinpa ulkoakin useita sivuja, jotka käsittivät hellempää tunteita. Siihen aikaan oli tavallista, että romaaneissa kaikki rouvat ja neidot välttämättömästi kuvattiin kaunottariksi. Ei ollut niinkuin nyt — rokonarpiset ja pystynenäiset eivät tulleet kysymykseenkään. Yksinkertaisuudessaani ja kokemattomuudessaani uskoin kaikkea tuota todeksi, luulin elämässäkin kaikki niin olevan. Kuinka monta jo yksin Benediktowkin saattoi harhaan: kukapa ei runoilijaa uskoisi? No niin, olihan meillä siellä maaseudulla ihania kaunottariakin. Ja minä olin koko lailla mielistynyt niihin. Vieläpä kirjoitin värsyjäkin heille... moisiin pikkumaisuuksiin sitä mentiin! Se oli silloin muotina... Ja otin minä osaa tansseihinkin! Kadettikoulussa minä mielempin pysyttelin uunin läheisyydessä kun toiset tanssivat. Mutta nyt ei auttanut muu kuin lähteä mukaan. Kun sitten hetken oli aikailtu ja minä olin töllöttänyt tarpeekseni, niin rohkaisin viimein mieleni. Virkatakki yllä ja valkoiset hansikkaat, ja niin oikaisin suorinta tietä tytön luo, joka oli hetken juhlallisuuden esineenä: niin ja niin, minulla on jalot ja rehelliset aikeet. Mutta kuten jo mainitsin, meidän naiset olivat niin kauhean sointuvia, ja siksi asia päättyi vihdoin siihen, että minun oli hiivatin nimeni vuoksi mahdotonta mennä avioliittoon tytön kanssa, joka olisi ollut minulle sopiva. Sain niin monasti kuulla: ajatelkaa toki herra luutnantti (aina siihen arvoon saakka kohosin naimatuumissani), johan kaikki ystävättäreni minulle nauraisivat. Sanoisivat minua "bobkov-voiteeksi" [laakerivoide]. Meillä oli eräs vänrikki Rosanov, ulkomuodoltaan oikea ukonoinas, mutta hänkin tuli ja sieppasi tytön pois aivan nenäni edestä. Tyttö oli jo tullut kahden vaiheelle, niin silloin piti hänen tuppautua siihen. Hienohelma arveli kai, että oli parempi sittenkin olla rouva Rosanov kuin "bobkov-voide". — Kerran sattui oikein hullunkurisesti: asemapaikkanamme oli silloin Serpuhov niminen kaupunki. Erään sikäläisen kauppiaan luo saapui silloin vieraisille hänen naimaton

sisarensa Perejaslavista. Hänen nimensä oli Gumosov. Armenialainen nimi, sillä he olivat armenialaista sukuperää. Tyttö oli kuin kukkanen, omiansa vaikka bukettiin pantavaksi. Pienet kätöset — "peaux de soie"!... Minä olin tietysti heti tulena ja liekkinä, ja korvissani kaikui jo vihkimälaulu: "Esaija riemuitse!" Annoin palvelijan huuhtaista parin valkoisia hansikkaita, pirskoitin vaatteeni Alfons Ralle'n resedalla ja läksin hänen luokseen. No, kyllähän minut hyvin otettiin vastaan. Veli toi heti pullon madeiraa, marmelaadeja, pastilleja — kaikki niinkuin olla pitää. Sitten aloin huovata asiaani, ja minä jo huomasin että minulla oli hyvät menestymisen toiveet. Kauppias piti minua suuressa arvossa raittiuteni tähden. Mutta sitten juolahtaa veljelle jotakin hullunkurista päähän ja hän sanoa tokaisee:

— Mitähän siitä oikein tulee kun gumosalaastari [kummilaastari] menee bobkov-voiteelle naimisiin?

Tulipunainen neitonen päästi kimakan huudon ja syöksi ovesta ulos. Vielä nytkin kuuluu tuo ulina korvissani.

Ja sen koommin en häntä nähnyt.

Silloin käännyin veljen puoleen:

— Etkö häpeä? minä sanoin.

— Niin no, semmoinen on sinun onnesi! Sinä et ole sointuva. Kyllä sinulla on hyvä käytös ja säästeliäs olet luonnostasi, mutta nimesi ei ole sointuva.

Ja niin meni sekin toive myttyyn.

Huonommista tytöistä minä en välittänyt, ja paremmat karttoivat minua kuin paholainen pyhää savua. Kun sitten luovuin virasta niin olin ihan yksin. Mutta mitäpä siitä naimiskaupastakaan olisi ollut: toiset minun asemassani ovat ruvenneet avioliittoon, Jumala tiesi kenenkä kanssa, ja alkaneet sitten ryypiskellä niin että kaikki on mennyt nurinniskoin.

— Mutta sanokaa, miten olette saaneet nuo lapset?

— Siihen oli syynä paha ilma.

— Anteeksi, minä en ymmärrä teitä.

— Pahan ilman johdosta. Jos ilma olisi ollut kaunis, ei sitä silloin kenties olisi tapahtunut.

X.

— Niin, juuri pahan ilman johdosta. Huono sää on aina tehnyt minut hyvin alakuloiseksi. Siinä istut kotosalla, ja sade pieksee ikkunanruutuja. Ei koskaan yksinäisyys tunnu niin raskaalta kuin silloin. Olet kaikkien hylkäämä, ei kukaan sinua tarvitse! — Niin sattui kerran, minä muistan sen vielä, että istuin tuolla tavalla ison aikaa, kunnes en jaksanut kauemmin kestää sitä. Läksin silloin ulos. Väliäpä tuolla, ajattelin, jos kastunkin läpimäräksi; on se ainakin parempi kuin istua kotona happanemassa. Nostin kaulukseni ylös ja läksin matkaan reippaasti polskien lätäköissä. Tuli heitä vastaan kenraaleja kuinka paljon tahansa, kaikki olisivat he saaneet likaräiskeitä kasvoilleen, sillä kalossini olivat siihen varsin omiaan; veneiksi olisin voinut niitä nimittää. Ystävilläni oli tapana sanoa, että ne oli kuutta airoparia varten tehty. Niillä olisi voinut vaikka valtameren poikki matkustaa. Ei ketään näkynyt tällä syrjäkadulla. Se oli "Pensioonikatu", jonka varrella luuvaloiset lesket ja minun vertaiseni asuvat. — Sitä katu kun kuljin, tuulen vinkuessa ja sateen ropistessa, oli minusta kuin joku olisi itkenyt. Ihmettä ja kummaa, kukahan se olisi? Ja niin omituista sitten: itkeä älähtää kerran, säikähtää ja on taas kotvan aikaa vaiti... Kuljen etemmäksi sitä suuntaa, mistä päin ääni kuuluu. Ja mitä näenkään, laupias Jumala! Kadun kulmassa seisoo polven korkuinen pieni olento, matelijainen, joka vapisemistaan vapisee. Minä riennän sinne. Pieni, pieni pojan napero! Olisi hyvin sopinut hatun alle piiloon tai pöydän alla pystysuorana esteettömästi marssimaan.

— Mikä sinun on, pieni tyhmyri? minä kysyin. Hän vastasi:

— Minä pelkään!

— Mitä sinä pelkää?

— Minä pelkään, setä kulta!

— Mutta kuinka sinä, tuommoinen pieni kirppu, olet tänne joutunut?

— Äiti jätti minut.

— Kuka äiti?

— Minun... Malanja on hänen nimensä... Toissilmäinen... Muudan sotamies löi häneltä silmät pois kaulussuulalla.

hän lähti sinun pois kaukuisuuttasi.

— Mistä te tänne tulitte?

— Kylästä... Minä pelkään...

— Mistä kylästä?

— Meidän kylästä.

— Mikä sen kylän nimi on?

— Ei meillä ole muuta kuin se yksi kylä...

— No, kuinkas se äitisi sinut jätti?

— Hän sanoi, seiso tässä ja odota, porsas. Minä tulen kohta. Ja niin hän lähti.

— Joko siitä on kauan?

— Hän lähti jo aamulla... Minä pelkään, setä...

— Ketä sinä pelkää?

Hän vaikenä. Minä otin häntä kädestä, ja hän takertui kiinni pikkusormeeni niin lujasti, kuin jos se olisi ollut hänen ainoa tukensa ja turvansa suuressa, avarassa maailmassa. Hän piti siitä kovasti kiinni, sillä välin yhä toistaen: "minä pelkään, minä pelkään!"

— Mutta sanohan, ketä sinä oikein pelkää?

— Minä pelkään kaikkia...

— Pelkäätkö minuakin?

Hän vilkasi minuun salaviihkaa, niinkuin säikähtynyt pieni metsä-elävä. Sitten kääntyi hän pois.

— No, kuulehan, pelkäätkö sinä minuakin?

— En, jupisi hän nyt, — en minä pelkää sinua... Älä sinä vain lyö minua.

Ahaa, hän jo "sinuttelee" minua; siitä näkyy, että hän todella luottaa minuun, minä ajattelin.

— Tahdotko sinä jotakin? minä kysyin. Ja hän vastaa:

— Minä tahdon syödä.

Osotaiksen että poika parka ei ollut maistanut ruuan murua sitten aamusen. Minä pojan kanssa kohta ruokapuotiin, ostin sieltä makkaraa, leipää, munia — ja sitä kyytiä kotiin. Siellä konttasi hän kohta nurkkaan ja katsoa piirutteli sieltä kuin peltorotta kolostaan. Seurasi minua alati katseillaan. Minä käskin tuoda teekeittimen sisään. Ja minun täytyy tunnustaa: kun näin, miten ahnaasti hän syöksyi ruuan kimppuun, niin kyynel kiertyi silmistäni. Hän vaan söi ja söi.

— Tahdotko vielä? minä kysyin.

— Vielä!

Minä annan hänelle lisää, ja hän hotmasee suuhunsa kaikki, ahnaasti kuin koira. Kuului vain miten hän maiskutti huuliaan, tuo pieni porsas.

— Tahdotko vielä? kysyn uudestaan. Ajattelevan näköisenä painaa hän sormellaan mahaa ja vastaa:

— Jo nyt piisaa.

Sitten antoi hän ruuan jäädä ja hänen silmäluomensa alkoivat vähitellen painua kiinni.

No, ajattelin, tiedustelut jääkööt huomiseksi, nyt pitää sinun nukkua. Sitten riisin pojan ja panin turkin hänen peitteekseen. Hän oli jo uneen vaipumaisillaan, kun hän yhtäkkiä kavahti ylös:

— Kuuletko... Jos Orefi setä tulee humalassa kapakasta, niin laita minut piiloon. Sillä hän on repinyt niin paljon hiuksia minulta tästä, päästäni.

— Veikkonen, tänne ei Orefi setäsi pääse.

— Oho, ei hän kysy lupaa. Kun hän on päissään, niin...

Mutta nyt hän ei voinut kauemmin vastustaa unta, suu aukeni yhä enemmän ja

pian kuultiin hänen kuorsaavan.

Varmuuden vuoksi lukitsin oven ja kätkin avaimen. Kuka tietää, ajattelin, hän voi havahtua ja mennä matkoihinsa. Kun minä aamulla nousin ylös, niin poikanen vielä nukkui. Minä satuin jollakin jysähyttämään, ja hän repäisi silmänsä auki.

— Eikö äiti ole käynyt täällä? hän kysyi.

— Ei.

— Eikä Orefi setäkään?

— Ei ole häntäkään näkynyt.

— Merkillistä!... Ehkä hän on mennyt naapuriin... Mutta vartuhan kyllä hän vielä tulee ja antaa sinulle kyytiä!

Koko viikon johdin tiedusteluja ja tuloksena oli, että kaikille tuntematon Malanja oli tuonut Grishkan Pietariin ja jättänyt hänet kadulle siinä toivossa, että löytyisi joku hyvä ihminen, joka ottaisi pojan huomaansa.

— Eikähän ne eukon tuumat pettäneetkään!

— Kuinka niin?

— Löytyihän se semmoinen ihminen.

— Ahaa, te tarkoitate minua! Minä en sitä tehnyt hyvydestä, vaan ennemmin oman yksinäisyyteni vuoksi. Ja hupainenpa nallikka se poikanen olikin. Kolmantena päivänä kysyi hän:

— Kuulehan setä kulta, milloinkas rupeat minua ruoskimaan?

— Miksikä minä sinua ruoskisin?

— Mutta jos tulet juovuksissa kotia?

— Minä en tapaa olla juovuksissa.

Poika miettimään. Ensin näkyi hänen olevan mahdoton uskoa sellaista ihmettä.

— Meillä Orefi setä lupasi jättää juomisen pois, kirjoittipa hän Johannes kastajan kuvalle oikean kuitinkin siitä. Mutta ei hän kumminkaan voinut olla juomatta. Ja niin pieksivät he häntä sitten kyläkuntahallituksessa niin julmasti...

Jonkun ajan perästä saapui luokseni konstaapeli poliisikonttorista.

— Asuuko tässä majuri Bobkov, hän kysyi, — joka on haltuunsa ottanut eksyksiin joutuneen pojan?

— Tässä asuu.

— Komissaarius on toimittanut lapselle sijan orpokodissa, teidän korkea vapaasukuisuutenne.

No, minä tuumin ja tuumin, katselin ympärilleni... ja äkkiä tuntui minusta, että jos lapsi otetaan minulta pois, niin minulle ei jää enää mitään, enemmän kuin madolle tyhjässä pähkinäkuoressa. Oikein rupesi pelottamaan. Olin jo ehtinyt tottua Grishkaan.

— Minä olenkin päättänyt, että pidän hänet itse.

— Siinä tapauksessa olkaa hyvä ja antakaa minulle kirjallinen sitoumus, vastasi konstaapeli.

Minä kirjoitin sitoumuksen. Ja niin alkoi meillä, Grishkalla ja minulla, hauska yhdyselämä.

— Mutta miten nuo toiset lapset ovat teille joutuneet?

— Eri tapauksien kautta. Toisen lapsen ottamiseen oli Ferghanan kaanikunta syynä.

— Te, majuri, puhutte pelkästään arvoituksien kautta... Mitä kaanikunnalla on sen asian kanssa tekemistä?

— Saattepa kuulla mitä kaikkea tässä maailmassa saattaa tapahtua.

XI.

Oli eräs luutnantti Krutojar-Sladetski. Hän oli rakkaudesta mennyt naimisiin ja asui silloin täällä Pietarissa. Mutta ennen pitkää huomasi hän että oli mahdotonta tulla toimeen kolmenkymmenenviiden ruplan kuukausipalkalla täällä. Hänen nuori rouvansa halusi sitäpaitsi joskus vähän herkutella, ja syntihän olisi ollut sitä kieltää. Luutnantti tuumaili sinne tänne ja vihdoinkin sai luvattu kaksinkertainen palkka hänet houkutelluksi hakemaan siirtoa Turkestaniin. Niin sanoi hän vaimolleen — tämä oli sivistynyt nainen, osasi ulkoa joukon ranskalaisia värsyjä ja pianolla soittaa kaikellaisia helppoja tansseja ja oli lukenut erään kenraalin rouvan johdolla — niin hän sanoi vaimolleen: "jää sinä tänne niin kauaksi, kuin minä saan järjestetyksi meille asunnon siellä; ja sitten, kun kaikki on valmiina, niin minä kirjoitan ja sinä tulet perästä." Luutnantti vuokrasi hänelle huoneen seinätysten minun asuntoini kanssa. Siinä hän usein istui ja tuumaili, millaiset huonekalut miehensä ostaa ja mimmoisen pienen talon hän vuokraa heille asunnoksi. Rouva tahtoi että siinä välttämättömästi tuli olla vähäinen pihamaa sekä puutarha — plataaneja, kirsikka- ja persikkapuita, aurinkoa ja sen semmoista. Keväällä kaikki seisoisi täydessä kukassa, niin ettei paratiisissa olisi parempi olla. No niin, hänen naapuruutensa oli minulle erittäin hyvään tarpeeseen. Ulos mennessäni pyysin usein että hän pitäisi silmällä Grishkaa, ja hän oli aina siihen suostuvainen ja ylimalkain hyvin avulias. Hänellä oli tapana pestä pojan kasvot hienolla saippualla ja paikata hänen housujaan. Tahi luki hän jotakin satua pojalle. Hänen luutnanttinsa oli jättänyt hänet... te tiedätte, kuten perhe-elämässä on tavallista — perillisen toivoon. Ja tämä teki, että hän silloin erityisellä rakkaudella oli kiintynyt lapsiin. Matkalle lähtemistä ei hänen siihen aikaan ollut ajatteleminenkaan. Kunpa kotonaankin olisi onnellisesti voinut täyttää luonnonlain. Kerran kun hän oli saanut kirjeen mieheltään, tuli hän luokseni ja kertoi: mieheni kirjoittaa, että pihamaassamme kasvaa viikunapuu — "indshir", joksi sitä siellä nimitetään — sekä silkkiäispuita. Ja hän vain toivoi ja uneksi päästä sinne, noiden "indshirien" luo niin pian kuin mahdollista. Mutta silloin juuri sattui, kuin jos itse paholainen olisi veivannut, että Skobelev saapui sinne kukistamaan Ferghanan. Hän kokosi heti luokseen joukkoja Turkestanista ja niiden muassa — luutnantti Krutojarin. Vaimon ja kirsikkapensasten sijasta suoraa tietä tappotanterelle. Jos hän olisi kaatunut edes taistelussa, olisi leski ainakin saanut lahjapalkinnon tahi korotetun eläkkeen miehen urhoollisuuden tähden, mutta hän kuoli aivan yksinkertaisesti punatautiin eräässä lasaretissa. Vaimo oli juuri tähän aikaan synnyttänyt

lapsensa. Kaksi kuukautta pitempi kuolintapauksen nautti salassa. Matto olisi muuten helposti saattanut nousta hänelle päähän. Jonkun ajan perästä meni hän itse meidän tietämättämme esikuntaan. Niin ja niin, haluaisin saada tietoa luutnantti Kjutojar-Sladetskista, sukulaiset ovat huolissaan, kahteen kuukauteen ei ole mitään kuulunut. Virkamies otti selvän asiasta ja lausui sitte aivan levollisesti: hän on kuollut, jo kolmatta kuukautta takaperin. Romaus, ja siinä makasi onneton lattialla. Hän tuotiin sitten meille kotiin, jossa hän virkosi jälleen, mutta siitä päivin oli hänen terveytensä ainaiseksi murrettu. Usein istui hän katsellen ikkunasta ulos, mutta hänen silmänsä eivät nähneet mitään. Aamuin sekä illoin makasi hän sängyssään itkien. Talouskapineistaan täytyi hänen myydä yhtä ja toista hankkiakseen itselleen elatusta. Tilapäinen raha-apu hänelle myönnettiin, mutta muutamien kuukausien kuluttua oli sekin lopussa. Silloin kääntyi hän sukulaisten ja sen kenraalinrouvan puoleen, jonka johdolla hän ennen oli lukenut. Mutta viimeksimainittu, joka jo oli ottanut toisen kasvatustytärtä itselleen, sanoi: sinä olet jo lentänyt ulos pesästä, katso nyt itse eteesi. Sen jälkeen pantiin hänen hyväkseen pikkanen rahankeräys toimeen. Parisen vuotta hän sillä tavoin elää kitkutti, mutta kuoli sitten kolmantena. Hautajaisten jälkeen kysyi Grishka minulta:

— Mitä me nyt teemme Senjkan kanssa, setä?

— Minkä Senjkan?

— Sen, joka nyt on jäänyt yksin.

— Mitä me voimme tehdä? Kyllä kai Jumala auttaa häntä löytämään majapaikan jostakin.

— Jumala kyllä auttaa... Mutta minun mielestäni sinun pitäisi ottaa hänet.

— Miksikä niin?

— Otithan sinä minutkin... Miksikä hänet sitten hyljätä?

Minä hämmästyin tätä lapsen logiikkaa. Niin tosiaankin, kuinka olisi käynyt laatuun hyljätä Senjkan? Olkoonpa niin, että hän olisi voinut päästä johonkin lapsenkotiin ja että hänen siellä olisi ollut kylläkin hyvä. Mutta kun muistin, miten äitinsä oli rakastanut ja hyväillyt häntä, niin ajattelin: ruokaa hän kyllä saa lastenkodissa, mutta hellyyttä ei siellä sanottavasti tulle kysymykseen. Ja nähkääs, eihän sitä niin tarkoin tiedä mitä lapsi enemmän kaipaa — hellyyttä vaiko makeita ruokanaloja. Ja hänen äitinsä kuva seisoi ilmielävänä edessäni

vaiko makasi tuokapaista. Ja hänen atansa kuva seiso i mmeiavana euessan. Kun hän makasi kuolinvuoteellaan, kutsui hän minut luokseen. Hän tahtoi silloin sanoa minulle jotakin, mutta ei enää voinut, ja hänen katseensa ilmaisi niin syvää surua. Syvälle painuneet silmät olivat ikäänkuin mustan kehystän ympäröimät. Ei, ajattelin minä, hyvä oli, majuri, että pysyit naimatonna: sinä olisit kenties samalla tavalla jättänyt vaimosi kärsimään ja kuolemaan. Ei ole meidän köyhien raukkojen soveliasta tavotella voita leivälle. Niin pyysin sitten Jumalalta siunausta ja otin huostaani Senjkan... Sen jälkeen jatkui samaan tapaan. Kaksi pienokaista sain testamentin kautta eräältä pesijältä.

— Testamentin kautta, mitä tarkoittatte?

— Juuri niin. Minä en tuntenut häntä ollenkaan. Hän asui viereisessä talossa. Kun hän kuoli, niin tuli pappi luokseni ja sanoi: "ripillä ollessaan hän ilmoitti haluavansa jättää lapset teille. Oli kuullut, että löytyy semmoinen majuri, joka rakastaa vieraita lapsia ja pitää huolta heidän kasvatuksestaan. Niin ottakoon hän minunkin, sanoi hän, ja minä olen toisessa maailmassa rukoileva, että Jumala auttaisi häntä elämässä." Kuolevan pyyntö on tietysti varteen otettava.

Jonkun ajan perästä taas Grishka kunnosti itsensä. Hän lähti kerran ulos kävelemään ja palasi takasin tuoden kaksi muassaan. Takkuisia ja näöltään oikeita viljejä. Ensin ei saanut halaistua sanaa heidän suustaan, mutta sitten he vähitellen sentään mukaantuivat.

— Mistä hän heidät sai käsiinsä?

— Proomusta, joka oli jäänyt kiinni rantaan. Vallaton kun on, kapusi hän proomuun ja löysi sieltä nuo kaksi tenavaa. Ne olivat istuneet kokoonkyyristyneinä ja olivat vähältä paleltua. No, niin hän otti heidät paikallapa kuljetti reippaasti kotiin. Kartanonmiehen oli kutsunut ja sen avulla tuonut. Kartanonmies oli tahtonut viedä heidät poliisivartiokonttoriin, niin oli Grishka tuumannut; "vielä heitä poliisikonttoriin! Minä tiedän paikan, missä tämmöisiä otetaan vastaan. Viedään majurin luo, majuri elättää."

Ja sillä tavoin, hyvä herra, on minulla nyt tasan kolmekymmentäkaksi sielua, ei alle eikä päälle siitä. Mitä eläkkeeseen tulee, niin kyllä te sillä kertaa arvasitte täysin oikein. Mutta nähkääs, minun eläkkeeni ei riitä edes asunnon vuokraamiseksi heille. Kyllä minä silloin tahdoin selittää teille kaikki, mutta sanat eivät sujuneet kielelleni. Ajattelin, minäkö kykenisin esittämään teille koko totuuden! Vähän itkasinkin sitten.

— Miksi ette maininnut mitään siellä sielumessussa, muistattehan?

— Hautajaisissa? Miten se olisi käynyt päinsä? Jotakin niin korkeata ja tärkeätä merkitykseensä nähden kuin kuolema, ja siinä tilaisuudessa minä olisin tuonut itseni nähtäville suruineni, huolineni! Ajateltakoon vain: ihminen makaa kuolleena, ja ruumiin päällä, päänalusten kohdalla, liitelee hänen henkensä, oivaltaen meidän salatut ajatuksemme ja kuullen kaikki, mitä emme uskalla edes sanoa lausua. Mutta pimeyden vallat yltympärillä koettavat villitä mieltä. Ei meidän silloin sovellu tuoda esille omia asioitamme! Semmoisissa tiloissa meidän on ainoastaan pysähtyminen vainajan tomun ääreen ja rukoileminen: "Herra Jeesus Kristus, Jumalan poika, kuule oman synnittömän äitisi, meidän pyhien ja Jumalalle otollisten isien ja kaikkien pyhimysten esirukoukset ja armahda manalle muuttaneen sielua." Niin meidän silloin on tehtävä.

— Sallitteko minun käydä lapsenkotianne katsomassa?

— Minä olen aina oleva mielissäni siitä.

— Tuntoni soimaa minua. Minä käyttäysin sillä kertaa oikein häpeämättömästi.

— Ette suinkaan. Te käyttäydysitte sivistyneen miehen arvon mukaisesti — hyvin hienotunteisesti. Mutta jos te vielä joskus yhtyisitte tuollaiseen, joka pyytää Jeesuksen nimessä, niin älkää antako sen kuohuttaa mieltänne. Eihän saata ensi näkemältä päättää, millainen ihminen on. Yksi esimerkki. Minut kutsuttiin kerran kenraali Gresserin luo. No, hän tietysti pujotti heti kolme sormea takin laskoksen alle toisen napin kohdalla. "Te, majuri — hän sanoi — olette lyöttänyt kerjäämään!" Ja sitten polki hän molemmin jaloin lattiaan. Uhkea hän oli kuin kuvapatsas! Minä annoin hänen mielin määrin polkea ja pyysin sitten saada selittää asian. Hän oli myöntäväinen siihen. Ja niin latelin hänelle kaikki järjestään, en mitään asiaa salannut. Hän nousi ja rupesi kiivaasti astumaan edestakasin huoneessa. "Miksi — sanoi hän — ette heti maininnut sitä?" Sitten pani hän kätensä hartioilleni, vei minut kabinettiinsa, otti laatikosta kaksi sadan ruplan seteliä ja pisti ne taskuuni. "Ottakaa ne, majuri — sanoi hän — ja älkää panko pahaksenne... ja milloin vain jotakin tarvitsette, niin tulkaa suoraan minun luokseni." Juuri sillä tavalla, taattoseni, minä heitä nyt elätän... Kristuksen nimessä... Sirunen täältä, toinen sieltä — ja niin on heillä ruokaa ja katto päänsä päällä. Minua se ei hävetä yhtään, sillä minähän en pyydä itseni hyväksi... Kerran koetin kääntyä hyväntekeväisten naisten puoleen, toivossa, että suuria ja runsaita apuvaroja tulvaisi pienokaisteni osaksi. Mutta sitten olin iloinen kun vaan pääsin heistä.

— Minkälaisten naisten puoleen te sitten käännysitte?

— Niitä on sellaisia patruunan rouvia.

— Patruunittaria?

— Niin juuri. No, ja kyllä minä sain heistä ikäväkseni asti; minä vain pyysin heitä sitten: Jumalan tähden, unhottakaa minut ihan kokonaan!

— Miksikä niin?

— Ellette jo ole kyllästynyt minua kuulemaan, niin kerron kohtsiillään teille kaikki. He ovat niin hirveän tarkkoja, niin tarkkoja ja turhamaisia, että elävän ihmisen on vaikea tulla heidän kanssaan toimeen...

Rights for this book: [Public domain in the USA](#).

This edition is published by Project Gutenberg.

Originally [issued by Project Gutenberg](#) on 2020-02-24. To support the work of Project Gutenberg, visit their [Donation Page](#).

This free ebook has been produced by [GITenberg](#), a program of the [Free Ebook Foundation](#). If you have corrections or improvements to make to this ebook, or you want to use the source files for this ebook, visit [the book's github repository](#). You can support the work of the Free Ebook Foundation at their [Contributors Page](#).

XII.

Saatuaan asiastani tiedon, pitivät he heti kokouksen... Kokouksessa on heillä sihteeri — tuommoinen nykyajan keikari, te tiedätte, tukka kammattu sivuille, joten näyttää ihan siltä, kuin jos kallonsa olisi haljennut kahtia, silmännurkassa lasipalanen; puhuu niin äitelästi ja suutelee vähä väliä heidän käsiään, ihan ehtimiseen moiskauttaa. — Yhtäkkiä räsähtää hän minulle:

— Millä oikeudella?

— Mistä on kysymys?

— Millä oikeudella — ärjyy hän — te otatte suojaanne lapsia?

— Miksi te sitä kysytte?

— Te ette saa ilman lupatodistusta ottaa suojaanne lapsia! Lapset on pidettävä yleisissä lastenkodeissa.

— Ennen kuin he pääsevät teidän lastenkoteihinne, kuolevat he jo nälkään.

Ja nytkös mies vasta pääsi purkamaan sisuaan, kaikki vain ranskaksi, vain ranskaksi. Mutta eipä liene ollut turhaa se, kun minut kadettikoulussa vietiin harva se lauantai asehuoneeseen suomittavaksi ranskankielen tähden: "Imbecile" — sen ymmärsin vallan hyvin. Meillä oli ranskankielen opettajana muudan "Rochere", laiha miehenroikale. Hänellä oli tapana, kun hän suuttui, kutsua jonkun oppilaista luokseen, jolloin hän sormellaan koputti sen otsaa ja myöskin huusi: "Imbecile"! —

Kauemmin en minäkään enää kärsinyt, vaan tulistuin. "Tepä, hyvä herra — sanoin sihteerille — ette itsekään ole mikään ulkomaalainen imbecile, vaan suoraan sanoen venäläinen narri!" Saattaako moista edes ajatella! Ikään kuin minä sitä varten olisin palvellut viisikolmatta vuotta uskollisesti ja rehellisesti!... Minä olen tsaarini majuri — ja yhtäkkiä tulee tuollainen syöttöporsas ja kutsuu minua imbecileksi! Mutta kun olin sinkauttanut hänelle tuon vastauksen, niin hän nolostui. Lasipalanen kirposi heti silmästä ja huulilla näkyi kuolaa. Pirskuttaen sitä ympärilleen puheli hän, mutta hänen sanojaan oli mahdoton ymmärtää. Viimein rauhoittui hän.

— Minä en tarkoittanut teitä.

— Enkä minäkään tarkoittanut teitä, minä vastasin, ja niin oli siis välimme suora. Kumpikin oli saanut mikä hänelle kuului, ja Jumalalle kiitos siitä.

Mutta sitten kääntyi minuun tuo patruunanrouva, jonka kättä hän alinomaa suuteli, pani lornetin nenälleen ja virkkoi:

— Te, majuri, menkää nyt rauhassa kotiin ja olkaa vakuutettu siitä, että me emme jätä asiaanne varteen ottamatta. Me ryhdymme toimiin ja annamme hankkeistamme aikanaan teille tiedon. Nyt tulee teidän vain toivoa ja rukoilla. Jumala auttakoon teitä. Ennen kaikkea tulee teidän turvata Häneen.

Juuri kuin minä ilman hänettä en olisi tuntenut Jumalaa!

Sitten minä raapaisin jalkaa ja läksin kotiin.

Ja ihan oikein — eivät he minua hyljänneet. Sittemmin vierähti jok'ikinen päivä vaunuja pienen talomme eteen. Vaunuissa — daami. Palvelija hyökkää sisään: "Ruhtinatar se ja se, tehkää hyvin ja ottakaa vastaan. Miksikä täällä ei ole suitsutuspuikkoja poltettu?"

Sitten astuu hän sisään — uh, niin turkasen ylhäinen!... Nyrpistää heti nenäänsä.

— Mimmoinen haju täällä on!

— Millainenkas se muuten olisi? Lapsenhajua, se on tietty!

— Lapset ovat enkeleitä, ei ne haise tällä tavalla.

Palvelija pistää hajuvesipullon nenän alle hänelle. Sitten seisoo hän ja tarkastelee lapsia.

— Miksi heillä ei ole univormut?

— Millaiset univormut?

— Heillä tulee kaikilla olla samallaiset puvut. Pienet univormutakit... Kuulkaas, lapset, eikö teille tehdä pahaa täällä?

Ja tuota hän kysyy minun läsnäollessani! Mitä arvelette?

— Teistä täällä ei tiedetä mitään. Muistakaa — tämä tarkoitti jo minua — muistakaa että jos jotakin tapahtuu, niin seuraa ankara tutkimus. Nyt jääkää hyvästi; rukoilkaa Jumalaa ja turvatkaa Häneen; yhdistyksemme ei ole hylkäävä teitä.

Trrr — ja vaunut vierivät pihalta kadulle. Seuraavana päivänä — taaskin daami, numero kaksi, vielä hirmuisempi palvelija seurassaan. Kun olisi rapsauttanut langan poikki, niin olisi hän paikalla lennähtänyt ilmaan, niin pöyhkeätä oli mokoma. Ja taas samalla tavalla:

— Turvatkaa Jumalaan ja rukoilkaa, me emme hylkää teitä.

Kolmantena päivänä samaten. Ja taas yhtä myrkyllinen palvelija. Daami edeltäjänsä vielä ylhäisempi.

Kuukauden päivät kesti tätä rettelöimistä. Ja aina oli heillä mukanaan hajuvesipullo, mutta ettäpä olisivat lapsille tuoneet kuinka vähäpätöisenkään lahjan — kyllä kanss'! Kului sitten melkoisen pitkä aika.

Yhtäkkiä ilmestyy sihteeri lasipalასineen, tulla lennähtäen hienoissa vuokravaunuissa.

— Me olemme päättäneet — sokelsi hän — sijoittaa lapsenne meidän orpokotiin. Oletteko hyvä ja luovutatte meille kaikki hallussanne olevat varat.

— Mitkä varat? Olipa kuin olisi hän korventanut minut. — Mitkä varat?

Pääoman, jolla pidätte heitä kaikkia yllä.

— Minähän teen sen Kristuksen nimessä; mitä onnistun saamaan, sillä minä pidän heidät kylläisinä.

Hän oikein hypähti kohoksi.

— Kristuksen nimessä, kuinka? Luuletteko sellaista saavan tapahtua hyvin järjestetyssä yhteiskunnassa?

Ja sitten ulos ovesta kuin nuoli.

Lähes kolme kuukautta kului. Olimme jo miltei unhottaneet heidät, kun äkkiarvaamatta yhdistyksen lähetti saapui meille, kirja muassaan.

— Mitä on asiaa?

— Teille on komitealtamme tullut raha-avuke; kuitatkaa saaduksi se: rupla seitsemänkymmentäviisi kopekkaa...

— Noh niin, kiitos siitäkin. Antakaa tänne rahat. Saahan sillä puoli syltä puita, tahi pääsevät lapset ainakin saunaan.

— Ei, ensin on teidän kuitattava, rahat saatte jäljestä päin. Teidän on tultava sinne niitä nostamaan. Meillä on järjestys, kaikki käy määrättyjen sääntöjen mukaan.

Oli minulla puuhaa enemmänkin tuon ruplan tähden, sen saatte uskoa.

Sen koommin en ole kuullut enää mitään noista avuliaista naisista.

— Milloinka saan tulla teidän luoksenne? kysyin majurilta.

— Milloin vain haluatte.

— Miten saatatte jättää lapset, kun lähdette ulos? Nehän jäävät yksin.

— Ei ne ole yksin.

— Kukas heidän luonaan on, Grishka kaiketi?

— Eikös!... Grishka on jo toimesta. Ei, sitä tarkoitusta varten meillä on eräs nainen. Hän ja minä — me kannamme yhdessä ikeen.

— Mistä olette onnistunut saamaan hänet?

Semmoisen hoitajan löytäminen ei ole mikään helppo asia.

— Hänet sain avannosta.

— Hohoo, minun täytyy tunnustaa, että niin rikas yllätyksineen kuin tämä päivä onkin ollut, en olisi kumminkaan odottanut kuulevani mitään niin käsittämätöntä. Avannosta, sanotte?

— Juuri niin. Ihan oikeasta avannosta Nevan virralla. Minä kerron kohta tuosta

merkillisestä tapauksesta.

XIII.

— Minä kuljen myöhään eräänä iltana kotiin, ja tieni jäällä käy avannon ohi. Niin näen juuri kuin joku liikkuisi siellä, ihan lähellä jään reunaa. Kelläpäsi siellä olisi asiata näin myöhällä, minä ajattelin. Riensin paikalle. Ja kun parahiksi pääsin perille, niin molskahti jokin avantoon, niin että vesi läiskähti ylös minunkin päälleni. Mutta minä kerkisin kuitenkin käydä kiinni tuon "jonkin" helmoihin ja vedin esineen jäälle. Näin silloin, että se oli ilotyttö! Hän kirkuu: "päästäkää minut, tirannit, ilkiöt!" Mutta minä muistutan: "entä Jumala?" Ja mitä luulette hänen vastaavan? Epätoivossaan huutaa hän: "Ei Jumalata olekaan!" No, minä huomaan, että nainen on ihan kauhuissaan ja ettei hänellä ole rahtuakaan järkeä enää. Minä pidän kovasti kiinni hänestä ja alan sillä välin lukea rukousta: "Hän on nouseva ylös." Ja juuri kun pääsen sanoihin: "ja on voittanut perkeleen vallan", niin tyrskähtää hän äänekkääseen itkuun. Uskonette tahi ette, semmoista itkua ja semmoisia kyyneliä en ole koskaan, ei ennen eikä jälkeen, kuullut taikka nähnyt. Hän oikein repeli sieluani. Ja totta puhuen, en voinut itsekään pidättää kyyneliä. Niin itkimme sitten yhdessä. Ajateltakoon vain, miten paljon murheita tämän maan päällä ihmisille annetaan! Niitä ei lueta, ei mitata. Mitä onnettomuuksia niitä sattuuukaan! Ja kuka on lyhytnäköinen, sen on vielä pahempi. Näkee kyllä pienen kiven jalkainsa alla, mutta ei erota leveätä tietä, joka kulkee kauempana... Ei ole suunnasta tietoa, ei rantaa lähimailla — mitä muuta silloin, kuin naru kaulaan, tai tuliluikusta luoti otsaan, tahi päistikkaa veteen... Mutta ken malttaa mielensä, ottaa tarkasti harkitakseen, sille jo pelastuskin soreana siintää... Sillä välin kuin itkin, vedin häntä yhä kauemmas avannolta. Ja kun se oli tehty, niin puhuttelin häntä mitä suurimmalla ankaruudella...

"Mitä suurimmalla ankaruudella", katsahdinpa silloin juuri majuria silmiin; sitä sydämellistä herttaisuutta, mikä hänen katseessaan päilyi!... Kirkkaan hehkuvana loisti se silmiä ympäröiväin ryppyjen keskeltä.

— Silloin puhuttelin häntä mitä suurimmalla ankaruudella tähän tapaan: kuinka saatoit sinä, tuhma tyttö, antautua sellaiseen työhön? Eikö sinulle ole opetettu uskontoa?

Ja hän vastaa:

— Minä sain koulusta päästessäni kunniamerkin.

— Vai niin, kunniamerkin, mutta ymmärrystä ei suinkaan saanut. Jos muistaisit mitä uskonto opettaa, niin sinä tietäisit, miten sellaisia itsemurhaajia kuin sinä, vastaanotetaan siellä, minne meidän kaikkien kerran on tultava. Henkipatoille ei luvata mitään armoa. Heidän puolestaan ei uskalla kirkkokaan rukoilla; se on kielletty. Ainoastaan siinä tapauksessa, että tekisit sen mielenhäiriössä, ei rangaistus olisi niin kova.

— Mitäs minä voin muutakaan tehdä — hän vastaa — kun olen hyljätty ja yksin koko maailmassa? Ovat pusertaneet minut tyhjäksi kuin sitruunan ja heittäneet sairaana kadulle, kun eivät enää minua tarvinneet!

— Yksin et suinkaan ole! Olenhan minä, lisäksi toinen, kolmas. Käyhän kaduittakin ihmisiä, jotka hyljätyn hoimiinsa ottavat, siitä saat olla varma. Kerrotaan, että ulkomailla pääkaupungeissa nykyään korjataan sikarinpätkätkin, miksikä ei siis ihmistä?

— On kyllä totta, että meidänkin, miesten joukossa tavataan paatuneita roistoja. En sano sitä tuomitakseni ketään, se ei kuulu minuun, mutta niin se vaan on, että he eivät tunne millaistakaan sääliä naissukupuolta kohtaan. Pidetäänpä sitä joskus oikeana urotekonakin, kuka voi pettää tuollaisen yksinäisen tytön ja sitten jättää hänet tuuliajolle. Olen minä, hyvä herra, tuntenut sellaisia päärosvoja, jotka sitä ovat tehneet, niin että saattaa ainoastaan ihmetellä, että maa heitä kantaa. Oikein läpiliipattuja konnia olen sillä alalla tavannut. Esimerkiksi: meillä intendentuurissa oli muudan alikapteeni Smij-Samotsvetov. Hän soitti kitaraa niin kauniisti ja lauloi tenori-äänellään hyvin tunteellisia romansseja. Tenorit ovat tavallisesti typeräpäisiä, eikä Smijkään saattanut liiaksi ymmärryksellään kehua, mutta työstäjänä oli hän oikea Aleksanteri Makedonialainen. Eikä hän tuntenut mitään sääliä heitä kohtaan. Minun luullakseni asia riippuukin kokonaan siitä, onko meillä sääliä vai puuttuuko sitä. Jos sääliväisyyttä puuttuu, niin on helppo voittaa mikä nainen tahansa. — Heti kun hän keksi arvoisensa esineen, alkoi hän leijailla sen ympärillä niinkuin haukka kiertää kyyhkyslakkaa... Ja ellei pieni kyyhkyläinen silloin ajoissa pitänyt varaansa — niin heti oli haukka hänen kimpussaan: käsivarret koukussa kuin vempeleet, katse jaloutta osottavana ja sitten pikkuinen romanssi... "Sä olet sieluni, sä kaikki olet mulle", j.n.e. Viikko kuluu, niin leijailee hän jo toisen kyyhkyslakkaan luona. Hiisikonnia se täytyy sanoa. Kuinka paljon kyyneliä heillä onkaan omallatunnollaan!...

Sitä samaa tietä näätvi tämäkin nainen avantoon... oli samaten ioutunut

— Minä olen pöytä — minun nimen on pöytä — on minun joutunut tuommoisen kiusaajan kyniin. Ei hänellä ollut sukulaisia eikä tuttavია, ei tyyssijaa minkäänlaista... Minä otin hänet majaani ja sanoin:

— Älkää, armollinen neiti, yhtään sanoko, ettei teitä kukaan tarvitse. Jumala, jota teidän mielestänne ei ole olemassa, on johdattanut teidät suoraa tietä minun luokseni.

Silloin tuli hän katumapöydälle ja lausui:

— Minä sen tein surusta.

— Minun luonani — pitkitin — on teille varattuna tehtävä, pyhä tehtävä. Näettekö nämä hyljätyt lapset? Ruvetkaa äidiksi heille. Te olette saanut opetusta, opettakaa te siis heitä, etteivät he sitten lähde kelvottomina maailmalle. Ja teidän tulee itsennekin hyvä olla — te unhotatte surunne. Elämässä sattuu tosin monenlaisia selkkauksia, mutta kenties tekin vielä joskus tulette saamaan palkkanne.

Ja niinpä saatan sanoa, että siitä lähtien kuin lian tuli taloon, koitti pienoissilleni valoisampi aika. Nyt he ovat aina puhtaina, vaatteet pestyinä ja parsittuina. Hän on totuttanut heitä lukemaan ja puuhailee heidän kanssaan päivät päästään. Moni sitä ei kykenisi sillä tavalla tekemään. Semmoista se on, taattoseni, ihminen ei todellakaan tiedä, mistä hän onnen saavuttaa. Välistä voi sen löytää avannostakin.

— Kas vaan, hänhän sopisi hyvin teille vaimoksi.

— Kuka? Olga Stepanovna?

Majurin kasvot sävähtivät tulipunaisiksi. Puna levisi siitä hänen päällekin.

— Mitä ajattelettekaan! Minä kuudenkymmenen korvissa ja hän vasta kaksikymmentäkaksi täyttänyt. Varjelkoon Jumala semmoisista ajatuksista! Kylläpä tekin keksitte. Vaimo! Mielempin menisin itse avantoon, kuin antaisin sellaisten ajatusten saada sijaa kaljussa päässäni. Mutta se on kyllä totinen tosi, että hän lapsille on kuin oikea äiti. Ja niin hyvä äiti kun onkin! Hän on paljon saava anteeksi sen tähden. Mutta toisakseen, mitäpä hänellä niin olisi anteeksi pyydettävääkään? Hänen syntikuormansa ei ollut suuri. Eikä hänelle syntinsä tuottanut vähintäkään iloa. Pahempiakin saattavat synnit olla... Syy on kokonaan *miehen*, — *nainen* sitävastoin on kuin lammas. Ken vaan haluaa, tarttuu villoihin

ja taluttaa pois lampaan — se seuraa taluttajaa. Ja kyllä niitä tulee susia jos paimeniakin... Ja siten hoitaa hän nyt, itse orpona, minun orpojani, niinkuin kana hoitaa poikiaan.

— Ihmeellisiä asioita te vaan minulle kerrotte!

— Kuinka niin?

— No mitenkäs! Te, ihan yksinänne, itse rutiköyhä, ja kumminkin — kuinka monelle köyhälle olette valmistanut tilaisuuden nauttia kodinsuojaa ja kasvatusta!

— Mitäs ihmeellistä siinä on?

— Jopa siinä rikaskin tuumisi sinne tänne, ennenkuin uskaltaisi ryhtyä...

— Niin, sehän se juuri onkin, että ei pidä ensinkään tuumia. Jos ensin tuumittaisiin, niin jäisi moni hyväteko tekemättä. Ei, toimi ensin ja sitten vasta tuumi, mitä vielä olisi tehtävä... Tee niinkuin sovistuu — — suoraan niinkuin sydämesi käskee... Siinä se on koko asian ydin.

— Mitä tarkoitatte?

— Sitä, että asiaan on aina käytävä käsiksi ihan yksinkertaisesti, sydämen ääntä noudattaen. Niin tein minä esimerkiksi käydessäni kauppias Jegorovin luona, jolta vaimo oli kuollut vuosi sitä ennen. Oikein oli sääli miesparkaa! Itse hän tosin istui ja haasteli minun kanssani; mutta sittenkin minä huomasin, että vaimonsa oli kuin ilmi-elävänä hänen mielessään... Mitä silloin sattui kielelleni herahtamaan, sitä minä hänelle puhuin. Ja aina siitä pitäen käy hän joka viikko luonani ja liehaa pienokaisteni kanssa. Joka aamu lähettää hän milloin neljänneksen vasikkaa, milloin kymmenisen naulaa naudanlihaa. Eilen suvaitsi hän lahjoittaa meille koko sianpuolikkaan. Ja semmoinen kaunis sika kuin se oli! Jos sen olisi käärintä levättiin ja pannut vaunuihin istumaan, ei sen suinkaan olisi tarvinnut hävetä puolestaan. Niinkuin hyväkin porvarinrouva! Kuten sanoin, ennen kaikkea — yksinkertaisesti. Jos kysytte järjeltänne neuvoa, kun ryhdytte johonkin asiaan ja lähestytte sitä niinkuin kulkisitte saartokaivannon halki, silloin ette saa mitään hyvää aikaan. Ei, vaan siunatkaa itsenne ja sitten — suoraan eteenpäin, sydäimestä sydämeen. Ja ennen kaikkea, älkää peljätkö vaikeuksia. Jumala kyllä auttaa vaikeuksista. Jos ihmiset aina tuumisivat, niin ei mitään tosihyvää tässä maailmassa olisikaan. Ei, jos vain omatuntonne sanoo

minkä hyväksi, niin käykää rynnäten päälle. Vaikea ainoastaan näyttää vaikealta.

XIV.

Muutamain päivän perästä läksin Bobkovin luo.

Minä en tahtonut ennakolta ilmoittaa tulostani, ja sen tähden kävi niin, että kun vihdoin saavuin majurin "luostariin", en tavannut häntä kotosalla. Niin varhainen kuin vielä olikin, oli hän jo lähtenyt veronkanto-matkalleen lasten hyväksi. Oven avasi minulle pirteä poikaressu, niin kirkassilmäinen ja punaposkinen, että vaivoin saatoin pidättäytyä nipistämästä häntä poskesta.

— Tiedättekö, me saamme tänään puuroa ja voita! ilmoitti hän minulle yhtäkkiä, ja odottamatta minun iloista huudahdustani tämän hauskan toiveen johdosta, juoksi hän takasin sisään huutaen:

— Veikot, vieras setä tuli!

Päällystakkia riisuessani tuli erään toisen oven luona useampia lapsenpäitä näkyviin, ilman vähintäkään pelon tahi hämmästyksen merkkiä. Kyllä näkyi ettei heitä oltu liioin peloteltu. Päin vastoin katselivat he minua mitä suurimmalla uteliaisuudella.

— Hänellä on tuuttia mukanaan! huusivat toiset heistä elokkaasti.

— Ai, namusia!

— Lapset, lapset... kuului jostakin kauempaa miellyttävä naisen ääni.

On todellakin naisia, joilla on niin omituinen ääni, että se valtaa ihmisen kerrassaan. Kuulet tuon äänen kauempana — ja sydäntäsi vetää vastustamattomasti sinne päin. Semmoinen ääni tavataan hyvin hyväsydämisillä Venäjän naisilla. Jossakin elämän käännekohdassa on se rikkoutunut, ja tuon pienen repeämän kautta, joka tällöin on syntynyt, astuu hänen sielunsa selvästi ilmi.

— Pyydän anteeksi! Majuri on eräissä iltakemuissa —n luona pyytänyt minua tulla katsomaan lastenkotia. Ajasta emme kuitenkaan sen tarkemmin sopineet.

— Se on yhdentekevää; tehkää hyvin, käykää peremmälle. Sila Samnsonovitsh on minulle io nuhunut siitä.

Kuinka hän oli laiha ja hinterä! Se oli juuri hänen äänensä, jonka äsken olin kuullut. Eikä hänen äänensä saattanut muunlainen ollakaan. Näytti siltä kuin sielulla olisi ollut vain töin tuskin tilaa ruumiissa. "Ruoko, joka häälyy tuulessa", oli eräällä tuttavallani papilla tapana sanoa nähdessään sellaisia. Myrsky kaataa tammenkin, mutta ruoko vaan taipuu, lyykistyy maata vasten, ikään kuin anoen siltä suoja, ja nousee jälleen, pyrkien aurinkoon päin. Sellainen oli hänkin. Merkillistä mistä tuollaiset Venäjän naiset saavat sen voiman, mikä heillä on! Oikein sitkeähenkisiä, saattaisi sanoa. Minä katselin häntä tarkemmin: pienoiset kasvot olivat niin kalpeat ja riutuneet. Verta ei tippaakaan. Huulet aivan valkoiset, tukka harva ja sileäksi kammattu, ohimot suunnattomasti lontollaan, mutta otsakulmat sen sijaan liaksi ulkonevat. Kulmakarvat — mutta vaikea on sanoa oliko hänellä niitä ollenkaan. Mutta sen sijaan — kuinka ihmeen ihanat silmät! Mikä syvälinen katse! Ja tuossa katseessa juuri esiintyi koko hänen kauneutensa. Joka kerrankin vain oli nähnyt nuo silmät, ei unhottanut niitä milloinkaan. Suuret, harmaat! Ruumis vaikka kituukin, on niissä eloa kaksin, kolmin verroin. Niissä asui niin paljon tunteellisuutta, sydämellisyyttä ja suoruutta, että mikä hyvänsä "première beauté" varmaan olisi kadehtinut niitä. Mutta puhdasta onnea ei niissä koskaan nähty päilyvän. Ne olivat melkein aina suruiset ja niistä puhui ikään kuin runollista synkkämielisyyttä. Näytti niinkuin olisivat ne etsineet jotakin kaukana olevaa, suloista, jotakin ihannetta tai yöllisen taivaan syvyyteen häipynyttä tähteä. Vain harvoin niitä kirkasti hetkisen väikkyvä hymyily. Minä tarkkasin hänen katsettaan, kun hän silmäili lapsia, ja panin huomiolle miten hän puhutteli heitä: sanat olivat yksinkertaiset ja vaatimattomat, mutta sittenkin niin sielukkaat ja uhkuivat mitä sydämellisintä hellyyttä. Vastatessaan kysymyksiini tai puhuessaan minulle jotakin, solahti hänen voimaton, hento kätensä tuon tuostakin alas, ja hänen pitkät sormensa silittivät jonkin pienen putuksen pörröistä tukkaa.

— Minä taidan viivyttää teitä?

— Ette suinkaan, työmme ei ala aivan vielä.

— Onpa teillä lapsia täällä koko joukko!

— Niin.

Ja nyt ei se ollut hymyily, mikä valahti hänen kasvoilleen, vaan jokin sisältä päin leimahtava valo, joka tuokiossa kirkasti ne.

— Kyllä on. Sila Sampsonovitsh... hänhän niitä aina... Eilen taas tapasi yhden, tuon tuossa. Serjosha, tulepas tänne!

Teutaroiden kuve edeltäpäin, kuni pentu, joka vielä ei ole hemmottelulla pilattu tahi tottunut hyväilyihin, läheni meitä punaverinen pojannaskali, jolla oli teirenpilkkuiset kasvot ja tukka niin jäykkä ja monimetkuinen, että näytti olevan mahdoton saada sitä millään kurin taipumaan tai tottelemaan kampaa ja harjaa.

— Mistä sinä olet?

Hän käänsi teirenpilkkuiset kasvonsa Olga Stepanovnaan päin.

— Serjosha, vastaapas nyt mistä sinä olet tullut.

— Tuoltapa vaan!

Ja hän teki epämääräisen liikkeen kädellään.

— Taivaastako, vai?

— E—en...

— Mistäs sitten? Hän mietti hetkisen.

— Maalta.

— Mitäs varten sinä tulit kaupunkiin?

— Tulinpahan vaan.

— Mutta miksi?

— Otinpahan vaan ja tulin... Rantu-Senjka sanoi: et sinä lähde, mutta minä läksin sittenkin.

Se ei ollut niinkuin hän olisi puhunut, vaan niinkuin sanottavansa olisi luiskahtamalla luiskahtanut hänen kieleltään; ja siten puhuessaan hän kaiken aikaa tuijotti syrjään ja viittoi mielettömästi käsillään, aivan kuin ne olisivat olleet vieraat ja hänen olisi ollut aivan helppoa pyörittää niitä ilmassa. Minä luulin jo että hän oli lopettanut, mutta yhtäkkiä kävi hän jälleen juron näköiseksi, ruopi mahaansa ja sanoa pupersi kiireesti:

— Mutta minä sanoin hänelle: älä lyö, minä olen pieni, koskee... Minua näes mukittiin vain halolla, vain halolla. Juuri tähän paikkaan ja tänne kanssa.

Niin lausuessaan osotti hän hartioitansa ja rintaansa.

— No, ja sitten minä läksin pois. Sonja on tuhma, — hän jäi sinne...

— Puhutko sinä äidistäsi, vai kenestä?

— E—en... äiti oli hyvä... ei hän tapellut. Hän oli niin kipeä. Hän pantiin laatikkoon ja peitettiin multa.

— Ruumisarkkuun? Kuoliko hän?

— Ruumisarkkuun juuri... ruumisarkkuun... Hän kuoli, mutta en minä kuollut. Minä kun tahdoin ruokaa, niin eivät antaneet. Huusivat vain: "pyydä Shutshka-koiralta, ehkä se antaa sinulle palasen". Ja pyysinhän minä siltä... Mutta se vain murisi minulle — mrrr — ja puri minua.

Pojan kasvoissa näkyi todellakin jälkiä koiran hampaista.

— Hän se nämäkin repi päästä, sanoi hän tarttuen otsahiuksiinsa.

— Kuka? Shutshkako?

— E—ei... Sotamiehen-vaimo. Shutshka oli sotamiehen-vaimon koira, ja minut jätti kyläkunta tuon vaimon hoitoon. Eräs setä sanoi: voipihan käydä niin, että Serjosha kuolee sotamiehen-vaimon luona; silloin tämän on helpompi ja poikakin joutuu korjuuseen. Mutta en minä tahtonut kuolla. Miksikä minä kuolisin?... Sitten minä läksin pois. Täällä on hyvä, täällä annetaan puuroa; eilen saimme lihaakin. Täällä saapi syödä kyllälteen. Luulin minä, että hänkin rupeisi tappelemaan, sanoi hän katsahtaen syrjäilmällä Olga Stepanovnaan, — mutta ei hän lyö... Ehkä sitten, jalestä puuron...

— Ei, veliseni, täällä ei tapella! puuttui puheeseen pieni poikanen, pörheä kuin villakoiran, ja työkkäsi häntä nyrkillään kylkeen.

— No, eipähän ilmankaan!... Kuinka sitä muuten tulisi toimeen? Jos ei meitä lyötäisi, niin...

— Mutta eihän äitisikään sinua lyönyt?

— Ei hän lyönyt niin että koski. Mutta ankara hän oli kaikissa tapauksissa. Mitäs hänestä, hän oli kivuloinen. Mutta talonpojat, ne löivät.

— Oi, sinä pikku, pikku raukka! keskeytti hänet Olga Stepanovna, silitellen hänen päätänsä.

Poika oikein sipristi silmiään. Nähtävästi hän ei ollut tottunut sellaiseen kohteluun.

Jätimme hänet rauhaan. Kauan seisoi hän siinä, tuijottaen jäykästi eteensä, jolla aikaa hänen lapsenajunsa nähtävästi oli kiihkeässä toiminnassa. Nenä vetihen kurttuihin ja otsa ryppyihin. Ja yhtäkkiä, kun ei enää kukaan odottanutkaan, huudahti hän suurella äänellä: "Täällä on puuro niin makeata!"

XV.

— Kas niin, tässä olen minäkin! kuului ääni ovensuusta.

Solakka, mutta ruumiiltaan jo jotensakin vaurastunut poika, jolla oli tuuhea, lyhyeksi leikattu tukka, juoksi iloisesti sisään, mutta pysähtyi äkisti huomattuaan minut.

— Grishka, mitä sinä säikähdit? kysyi nuori nainen, kutsuen hänet luokseen. — Tules tänne!... Sila Sampsonovitsh on kyllä oikeassa sanoessaan, että tämä poika se on meidän joukkomme etevin.

— Minä olen vanhin... Minut löysi setä katupylvään luota.

— Pylväsniekka! kuului joku ilvehtivän hänen takanaan.

— Ja sinä Solamatti, — häsähti Grishka katsahtaen taakseen. — Sinut löydettiin solakosta — sinä olet Solamatti.

— Etkö häpeä! torui häntä Olga Stepanovna. — Eihän voi tietää, mistä Herra sallii kenenkin löytyä. Ei pidä soimata ketään.

— En minä ilkeydestä sitä sanonut. Vasjka se aina tekee minulle kiusaa.

— Niin, Grishka on nyt meidän mestarina, Nyt tuli hän pikimältään kotiin syömään ja menee sitten kouluun takasin.

— Ettekö te juuri opetakin heitä?

— En; täällä on lähellä käsityökoulu. Hän opettelee puusepän ammattia, oman toivomuksensa mukaan, ja toinen käy sepänopissa.

— Nikolka, niin. Kyllä hänkin pian tulee. Hän sai tänään aika lailla työnjohtajalta.

— Mitä hän sai?

— Työnjohtaja veti häntä hiuksista ja korvista.

— Mistä syystä?

— Hän katkaisi viilan. Ansiostapa hän saikin; ei meillä joutavista anneta kyytiä.

— Onko sitä sattunut sinullekin? minä kysyin. Grishka katsoi minuun, nyykähytti päätään ja naurahti.

— Kuinkas muuten? On toki kovastikin! Nyt ei enää anneta... Minä olen sen koulun jo käynyt läpi... Minä teen tuoleja, jakkaroitu. Katsokaas tuonne! sanoi hän osottaen sisähuoneen ovelle päin, missä suuri, valkoinen pöytä oli nähtävänä. — Se on minun työtäni. Semmoista minä teen vapaapäivinä. Mestari ei ole auttanut vähääkään, minä olen itse tehnyt kaikki. Ja vielä minä aikaa myöten laitan parempiakin kaluja. Sinulle, sanoi hän kääntyen Olga Stepanovnan puoleen, — minä laitan piirongin sekä kaapin lehti- ja silmikkokoristuksien kanssa, ja vielä sängyn, jonka päätyä pienet kyyhkysset kaunistavat. Kunhan käyn puuhun-piirtäjän luona opissa. Meillä ei pääsekään kuka hyvänsä puuhun-piirtäjän oppiin. Ainoastaan ne, joilla on selvemmin sujuva käsi. Herran on tietäminen, että meidän ammattimme on puhdasta. Me käsittelemme puuta. Siitä ei tartu likaa eikä hajua. Paljaita käherälastuja vain, jotka tuoksuvat niinkuin metsässä, ja ovat niin valkoisia ja puhtaita. Minä panin tuonne korillisen puupöliköitä, selitti hän toimekkaasti Olga Stepanovnalle. — Mestari sanoi, että vie kotiin takkapuiksi, siihen ne kyllä kelpaavat.

Grishkan muoto osotti tavatonta reippautta ja varmuutta. Hän tunsu itsessään, että hän jo oli oikealla tiellä, ja näki tulevaisuuden kuvastavan selvänä ja kirkkaana.

— Kun minä tulen suureksi, niin rupean mestariksi ja avaan oman liikkeen, ja oppiin otan poikia Sila Sampsonovitshin lastenkodista... He saavat sitten avata oman työpajan.

Oli niin omituista nähdä kaikkea tuota ympärilläni, semminkin kun tiesin, että majuri Bobkov parasta aikaa kuljeskeli ympäri puodeissa, kauppahalleissa, kirkoissa, esplanaadeilla sekä filantroopisten kauppiasten luona, pyytäen ja kerjäten elatusapua tälle oivasti ja onnellisesti varttuvalle lapsijoukolle. Juuri semmoisilla "Kristuksen nimeen" kootuilla varoilla kasvatti hän todellakin kaikkia näitä pieniä, näitä "harhaan joutuneita" lapsia, eikä hän milloinkaan koko näinä vuosina unhottanut evankeliumin sanoja: "älkää surko huomisesta päivästä"...

— Miten raskaita olot toisinaan ovatkin olleet — kertoi Olga Stepanovna, ikään

kuin arvaten minun ajatukseni — ei Sila Sampsonovitsh koskaan ole horjunut uskossaan. "Kyllä me tulemme toimeen, ei Jumala hylkää meitä!" siinä kaikki mitä sellaisissa tiloissa olen kuullut hänen lausuvan. Välistä tulee hän kotiin iltasilla väsyneenä ja rasittuneena; hänhän on liikkeessä pitkät päivät. "Mikähän meille tulee huomenna eteen, mitä ihmettä me teemme?" kysyn minä. — "Me teemme mitä Jumala käskee. Eihän meillä ole mitään syytä olla levottomia. Katsopas näitä, sanoo hän osottaen lapsia, — mitäs luulet heidän olevan? He ovat Jumalan taimia, taivaan lintusia, kukapa siis pitäisi heistä huolta, ellei taivaallinen Isä?" Semmoinen on meidän majuri.

— Poikiako teillä siis vain onkin?

— Ei, on meillä kaksi tyttöäkin. Mutta heidän sijansa on kyökissä, missä saavat laittaa ruokaa näille. Minä olen pannut sen heille määräksi. Jonkunhan siinäkin puuhassa on oltava. Ja onpa hyvä heihin itseensäkin nähden, että saavat jo lapsuudesta tottua järjestykseen ja taloudentoimiin.

Samassa tuli juuri kuin kutsuttuna ovesta näkyviin pieni tyttö, jolla oli suuret, hämmästyttä osottavat silmät.

— Mitä tahdot, Lupotshka?

— Jeroshkan pitäisi tulla kuorimaan potattia.

Jeroshka, pieni valkotukkainen poika, jolla oli hopeanhohtoiset silmäripset ja punaiset kulmakarvat, astui käskemättä esiin loukostaan, jossa oli kyhaillyt jotakin käytetyistä tulitikuista ja säleistä.

— Mitä sinä teit siellä?

— Puutarhan ja kylän... vastasi hän hämillään ja juoksi kyökkiin.

— Ja Fedjkan pitäisi tuoda vettä, pitkitti Lupotshka yhä yhtä tynesti.

Osotaiksen että puun- ja vedenkantaminen oli Fedjkan asiana, hän kun oli kaikkia muita vahvempi. Hän oli leveähartiainen, poskipääät ulkonevat, ja oli pyytänyt saada tuon tehtävän suorittaakseen. Hänen unelmaisensa päämääränä oli tulla sepäksi.

— Päivää, Lupotshka! tervehti Grishka, menen tytön luo.

Tyttö kohosi varpaisilleen ja kurotti suunsa häntä kohden,

"Vanhin" suuteli häntä.

— Ah, kuulkaapas, juolahti minulle mieleen, — täällähän pitäisi olla eräs poika, jonka isä oli upseeri ja kuoli sotaretkellä Ferghanan kaanikunnassa.

— Hän on ollut täällä. Nyt käy hän välistä luonamme, mutta harvoin. Tarkoitatte varmaan Senjkaa?

— Missä hän nyt on?

— Sila Sampsonovitsh sai hänet toimitetuksi kadettikouluun.

— Kuinka se saattoi hänelle onnistua?

— Suokaa anteeksi, odottakaa vähän... Lupotshka, mitä sinä vielä tahdot?

— Voita ja pippuria olisi tarvis.

Oli mukavaa nähdä tuota pientä tytöntynkää oikean kyökipiian touhussa; kuinka totinen olikaan hänen katsantonsa! Olga Stepanovnakaan ei voinut pitäytyä nauramasta, seuratessaan tyttöä ulos.

XVI.

— Te kysytte, miten hänen onnistui saada Senjkan kadettikouluun. Se onnistui hänelle niinkuin kaikki muukin. Hän luottaa onneen — siinä kaikki. Hän ryhtyy asiaan aina arvelematta. Se vain näyttää siltä, kuin olisi hän ujo, mutta kun asiaksi tulee, niin hän on valmis vaikka mihin. Senjkan paperit olivat hänellä luonaan täydessä kunnossa. Sitten kirjoitti hän hakemuksen, jonka jätti, sisään. Vastaus tuli epäävä tahi melkein sama kuin epäävä; sanottiin nimittäin, että asia riippui tutkinnoista: etevimmät hyväksytään muka, toiset saavat odottaa seuraavaan vuoteen tai siksi kunnes täyttävät säädetyn iän... No niin, silloin otti Sila Sampsonovitsh pojan mukaansa ja lähti — enpä totta tosiaan tiedä minne, arvattavasti jonkun hyvin ylhäisen henkilön luo, koskapa hän matkalla sinne toimitutti rukouksen kirkossa, jotta kaikki onnistuisi hyvin. Joku kenraali se oli, jonka luo heidän oli mentävä. Tämä otti heidät vastaan ja kuunteli hänen asiansa.

— Miksikä — kysyi hän — vaivaatte viranomaisia vähäpätöisillä asioilla? Tiedättehan te järjestyksen, jota kadettikouluun pyrkijöiden on noudattaminen.

Mutta Sila Sampsonovitsh vastasi:

— Teidän ylhäisyytenne mielestä asia tosin näyttäneen vähäpätöiseltä, mutta meistä nähden asia on tärkeä. Kyllähän minä järjestyksen tiedän, mutta se soveltuu ainoastaan rikkaille, niille, joiden on mahdollista valmistaa lapsiaan kilpailuun. Mutta Senjka on aivan yksin maailmassa. Minä olen ottanut hänet elättääkseni, mutta paitsi häntä on minulla vielä kolmekymmentä suuta, jotka odottavat ruokapalaa. Ja minä elätän heitä sillä, mitä itse onnistun kokoomaan.

— Kokoomaan, mitä se merkitsee?

— Se merkitsee, että minä käyn kerjäämässä, ihmiset minulle antavat, minä elätän lapset.

— Kerjäämässä? Te, joka olette majuri — käytte kerjäämässä? Ettekö te sitten käsitä, että se on häpeä, synti?

— Siinä kohden en tunne mitään häpeätä, sillä, teidän ylhäisyytenne, minä en tee sitä omaksi, vaan hyljättyjen lapsiparkain hyväksi. Ja mitä siihen tulee, että se olisi synti, niin kyllä minä sitten siellä toisessa maailmassa vastaan Jumalan

tuomioistuimen edessä siinä asiassa. Hänennän nimessään minä juuri pyydän. Kyllä hän sitten ratkaisee mitä on tehtävä: onko minua rankaistava vai säästettävä.

Kenraalin sisu kuohahti.

— Mitä? Oletteko tullut tänne minua neuvomaan?

Mutta Sila Sampsonovitsh rohkeni vastata:

— En neuvomaan; mutta, teidän ylhäisyytenne, ehkäpä Jumala minun kauttani kehottaa teitä tekemään hyvää. Jokaisella meistä on ei niinkään vähän syntejä omallatunnollamme ja sen tähden, auttakaa te nyt lasta, niin...

Kenraali polki jalkaa.

— Minulle ei vielä kukaan ole rohjennut tuolla tavalla puhua!

Mutta kas majuri hän ei vaan hellittänyt.

— Jos minä esiintyisin omaksi hyväkseni, niin en minäkään puhuisi täten. Mutta minä puhun "pienien" puolesta. Oletteko te unhottanut Raamatun sanan?

Ja sitten oli aivan kuin siunattu mielijohde olisi välähtänyt hänen päähänsä.

— Sinä, Senjka, jäät tänne... Hänen ylhäisyytensä tehköön sinun kanssasi mitä tahtoo, lähettäköön sinut minne haluaa. Minä en voi muuta. Lähden pois.

Ja niin hän kääntyi ja lähti ulos. Päästyään kadulle, ehdätti hänet muudan upseeri, kenraalin apurantti.

— Olkaa niin hyvä, kenraali pyytää teitä tulemaan takasin.

Majurin palatessa ei Senjkaa enää näkynyt. Kenraali astui sisään.

— Kuulkaa, majuri. Minä olen palvellut jo 45 vuotta, mutta tällaisista ei minulle vielä ole tapahtunut.

Sehän on luonnollista: kaikki pelkäävät häntä, kukaan ei rohkene hiiskua hänelle sanaakaan. Sila Sampsonovitsh suoristi vartalonsa ja seisoo, kädet sivuilla, niinkuin se heikäläisillä on tapana.

— Minä olen pannut Senjkan yhteen lastenlapsieni kanssa. Leikkiköön hän nyt siellä ja syököön aamiaista heidän kanssaan. Toistaiseksi olen vain huomannut, että poika on ujo ja hiljainen. Mutta tuumikaammepa nyt, mihin toimiin meidän on ryhtyminen pojan suhteen. Mistä te olette saanut hänet? Ei hän ole voinut taivaasta pudota alas. Lapset eivät tavallisesti romahda sieltä katon läpi sisään.

— Minulla oli jo kunnia esittää teidän ylhäisyydellenne, että hänen isänsä, muudan upseeri, kuoli Turkestanissa sotaretkellä ollessaan. Äiti, joka oli minun naapurini, seurasi kohta saman tien perään surun ja puutteen murtamana. Lasta ei sopinut panna orpokotiin; Jumala tietää mitä hänestä siellä olisi voinut tulla.

— Ja teillä on useita sellaisia? Sanokaapa, miten te onnistutte tulemaan toimeen heidän kanssaan, miten te ylläpidätte heitä? Onko tosiaankin mahdollista, että te käytte pyytämässä? Te olette toden totta merkillinen ihminen! Suokaa anteeksi, että minä äsken pikastuin. Se on todellakin uroteko... Harvalla on siihen kykyä.

— En minäkään kerrallaan sitä alkanut, vastaa ukko. — Aluksi otin yhden, sitten toisen. Toivoin tulevani toimeen eläkkeelläni ja puhtaaksi kirjoittamisella. Mutta sitten niitä pesumuijan aloitteesta keräytyi koko liuta. Eihän heitä voinut kadullekaan heittää.

— Miksi te niin aikaisin luovuitte virastanne?

— Minut pakotettiin.

— Minkä tähden?

— Rehellisyyden tähden.

— Kuinka?

Nyt kertoi hän kaikki kenraalille, joka siitä sai aihetta makeaan nauruun.

— Niin no, siihen aikaan te taisitte olla mahdoton palvelemaan siinä virastossa... Minä tunnen entisen päällikkönne, olenpa ystävällisissä väleissäkin hänen kanssaan. Minä otan asiasta selon, ja saatte olla varma siitä, että jos kertomuksenne havaitaan todeksi, niin tulee Senjka otettavaksi kadettikouluun. Mutta jättäkää hänet kaikissa tapauksissa nyt tänne. On hyvä että hän tottuu toisellaiseen seuraan.

Ja sillä tavoin pääsi Senjka sitten kadettikouluun. Hän on hyvä poika. Käyvälisti

Ja sillä tavoin pääsi senjka sitten kadettikouluun. Hän on hyvä poika. Näy valitsi tervehtimässä meitä ja leikkii toisten lapsiemme kanssa pitämättä itseään liian hyvänä siihen. Hän rakastaa majuria kuni isää. Mutta tiedättekö, mitä tuo kenraali sitten teki? Ei sillä hyvä, että, hän valmisti pojalle pääsyn sotakouluun, hän hankki myös majurille kolmensadan ruplan vuotuisen apurahan ja keräsi sitä paitsi tuttaviansa joukossa tuhannen ruplaa. Me saatoimme silloin hankkia uudet puvut kaikille lapsille järjestään. Mutta ensinnä oli hän kokonaan säikähtää. Kaikki ihmisethän ovat hyviä... Tulee vain tietää, miten sydämen ovea on kolkutettava, jotta se aukeaisi. Sellaista on elämämme nyt.

Taasen tuli tyttö, jolla oli nuo hämmästyttä osottavat silmät.

— Mitä tahdot, Lupotshka?

— Jeroshka syöpi raakoja potatteja.

— Joko taas? Ah, sinä pahankurinen poika!

— En minä potatteja syö, puolusteli hen Jeroshka. — Minä syön vaan kuoria.

— Vielähän se on pahempi. Ei silti, etten soisi sinulle tuota herkkua, mutta sinä tulet kipeäksi siitä.

— Ne maistuvat niin hyvälle.

— Jos sinun on nälkä, niin ota leipää...

— Ei leipä ole mitään! vastasi Jeroshka tyytymättömänä. — Ja sinä... kielikello!...

Mutta Lupotshka palasi arvostaan tietoisena sanaakaan vastaamatta kyökkiin.

XVII.

Kauan en sillä kertaa viipynyt Bobkovin luona. Sittemmin kävin useasti hänen luonaan ja opin niin vähitellen tuntemaan kaikki sekä surut että ilot tämän omituisen pienen maailman keskuudessa. Ja totta puhuen eivät olot siellä aina niin perin ilahuttavalla kannalla olleet; jos oli valoisiakin päiviä — mikä ei aina riipu runsaammista tahi niukemmista varoista — niin tapasipa synkkiäkin päiviä näitten taivaan lintusten osaksi. Niin pääsi esimerkiksi tuhkarokko vallalle lapsissa, jolloin melkein kaikki sairastuivat siihen. Olga Stepanovna puuhasi silloin niin, ettei hän viimein ollut enää itsensä kaltainen. Ehkäpä olisi hän menettänyt henkensäkin ainaisesta yövalvonnasta, jollei aivan odottamatta apua olisi saatu. Omasta ehdostaan tuli näet silloin muutamia eukkoja naapuritaloista.

— Lepäähän sinä vähän, he sanoivat. — Näethän, ihmisparka, miten sinä olet työstä rasittunut! Kyllä me valvomme sairasten luona.

Muudan pesijänaineenkin riistäysi työstään irti ja jouduttautui sinne.

— Salli minunkin auttaa heitä, niin palvelen samalla Jumalaa, sanoi hän.

Ja sitten piti hän kokonaisuudessaan huolta heidän pesustaan.

Niin auttoivat he kaikki toinen toistaan. Näissä yhteiskunta-kerroksissa ihmiset osaavat omin neuvoin suoriutua vastuksistaan ja ymmärtävät auttaa toisiaan erityisettä pyynnöttä, korupuheitta, korskeilutta ja teeskentelyttä? Kaikki käy yksinkertaisesti ja luontevasti, aivan kuin itsestään. Tänään autat sinä minua, huomenna kohtaa sinua vaurio, ja silloin minä autan sinua. Näin tulevat kaikki autetuiksi. Olga Stepanovna sai täten tilaisuutta nauttia neljä viisi tuntia lepoa yöllä, ja vieläpä hänellä oli aikaa päivälläkin huoahtaa, ja sekin jo oli hyvä asia. Lopulta kostui hän jälleen täydellisesti, tulipa entistään ravakammaksikin. Juuri sellaisia luonteita esiyytyy Venäjän naisten joukossa. Kuka hyvänsä toinen sortuisi tuossa ylivoimaisessa taistelussa, mutta nämä yhteiskunnan äidilliset vaalijat saavat aivan kuin uusia voimia aina loppumattomiin itse tuosta väsymyksestä, lakkaamattomasta työstä ja ainaisesta ahertamisesta. Samaten kuin ruoho, joka kasvaa seinänvierustalla. Sitä kyökistä käsin värillä vedellä valellaan, ja poljeksitaan, ja nyhdetään juurineen, ja puita sen päälle ladotaan, ja koirat sitä runtelevat, mutta se vaan työntää latvaansa auringon suudeltavaksi, ja elää omaa salattua elämäänsä; eikä sillä hyvä, että se elää, vaan se vielä työntää

hyvälle tuoksuvan kukankin ja laskee siemenen samaan karuun maaperään...

Mutta eipä Bobkovkaan tänä surkeana aikana istunut ristissä käsin. Melkein väkipakolla hankki hän lääkärejä sairasten luo, juoksi kaikissa apteekeissa pyytämässä lääkkeitä. Hän nousi aina lääkäri-olympin kukkuloille ja sai sieltä jumalat tulemaan alas hänen köyhään asuntoonsa.

— Eräänkin luona, kertoi majuri, — astuin suoraan hänen luoksensa ruokasaliin. Hän istui päivällistä syömässä. Sama se, minähän olin varustautunut kohtaamaan mitä hyvänsä. Enempää ajattelematta kiljasi hän: "Eipä pidä saada enää hetkenkään rauhaa". Mutta kun silloin tulin ajatelleeksi Jeroshkaa, joka makasi täydessä houreessa, puhkesin itkuun ja lankesin polvilleni. Lääkärin edessä, ajatelkaas! Mutta silloin alentui häneltäkin ääni. "Mitä ajattelettekaan? Rauhoittukaa!" sanoi hän. "Kas tässä, juokaa hiukan viiniä." Sitten käski hän valjastaa hevoset vaunujen eteen. "Lähdetään kohta paikalla. Teidän omatko lapset ne ovat sairaana?" Minä selitin hänelle kaikki juurta jaksain.

Sillä välin pani hänen rouvansa korin täyteen kaikellaisia hyviä tavaroita minua varten... Ruokatarpeita, liinavaatetta ja jonkinlaista makeata viiniä. Niin tuli sitten lääkäri kotiin luoksemme, ja Jumala palkitkoon häntä siitä! Hän tarkasti kaikki sairaat ja viipyi luonamme lähes kolme tuntia. Poislähtiessään sanoi hän minulle:

— Älkää nyt olko huolissanne; iltasin minulla on enemmän aikaa, minä tulen silloin kutsumatta luoksenne. Älkää rasittako itseänne liiaksi. Kas tässä, ottakaa tämä lääkkeitä ja muita tarpeita varten.

Hän pistää jotakin käteeni, ja mitä näenkään? Sateenkaaren värinen sadanruplan seteli! Mutta jos *silloin* olisin säikähtynyt hänen uhkaansa ja lähtenyt pois, niin lapset olisivat jääneet avutta. Ja mitähän luulette hänen sitten tehneen? Niinpä niin, kahden viikon kuluessa kävi hän joka päivä luonamme! Sittemmin, kun pojat rupesivat paranemaan, tuli hän joka toinen päivä ja myöhemmin ainakin kerran viikossa, jolloin hän aina tarkasti kaikki lapset ja jakeli heille lahjoja. Jeroshkalle, joka oli kovasti sairaana, hän toi jotakin erityisen lajista viiniä. "Tietämätöntä on — hän sanoi — Jaksako tämä poika voittaa taudin." Vähitellen tulivat kaikki sentään jälleen jaloilleen. Ja Olga Stepanovna on varmistunut niin, ettette häntä enää tunnekaan; hänen poskensa oikein punoittavat, ja hän on lihonut. Ajatelkaapas, semmoisten puuhien ja ponnistusten perästä!...

Ja minäkin iloitsin tästä. Mutta kohtapa osottautui, että iloni oli liian aikaista. Joitakuita kertoja pistäysin heidän luonaan sen jälkeen ja näin, että kaikki oli muuten hyvin paitsi että Jeroshka, vaikka olikin jo noussut tautivuoteelta, kumminkin oli niin eriskummaisen näköinen.

XVIII.

Päiväkaudet istui hän tuolilla jossakin nurkassa, tähystäen suurilla silmillään, kuka tiesikään, minne. Ei vähintäkään punaa näkynyt hänen kasvoillaan; liidunvalkeat huulet olivat puoleksi avatut ja kaula oli käynyt niin hoikaksi kuin kuihtuvan kukan varsi. Ja näytti siltä, kuin se pian taipuisi, menisi poikki, ja pieni pää itsestään putoisi pois kuten kukkanen syksyllä. Silmät olivat sen sijaan eloiset ja kirkkaat, ja toisinaan näkyi niissä selittämätön ilme. Kerran tohtori minun nähteni lahjoitti hänelle karhun, joka, kun viritti erään vieterin, itsestään liikkui lattialla ja käänteli päätään. Sittemmin tuo kelpo mies toi vielä pojalle kauniin, valkoisen vuohen, jolla oli kullatut sarvet ja joka määkyi, kun sitä vedettiin hännästä. Jeroshkan silmät suurenivat vieläkin enemmän, kun hän kummastunein katsein yhtämittaa seurasi karhun liikkeitä, mutta sitten siiristyivät jälleen hänen silmänsä ja hän alkoi nyyhkiä. Hänelle annettiin silloin viiniä, ja hän joi sitä nöyrästi, mutta ei tullut yhtään iloisemmaksi, vaikka viini olikin makeaa. Myöskin annettiin hänen nautittavakseen lihomehustetta. Kaiken tämän hän kunnolleen täytti, mutta näöstään päättäen ei ollut juuri toivomista, että hän paranisi. Ja tohtori sanoi, kääntyen Olga Stepanovnaan:

— Huono on Jeroshka, hyvin huono ja tykkänään voimaton,

Näkyi selvästi, miten tuo pieni ruumis vähitellen sulii kokoon ja muuttui ikään kuin läpikuultavaksi. Kohta lakkasi hän käymästä ulkona. Silloin vietiin hänet kantamalla ulos, milloin ilma oli lämmin. Hänen silmänsä tähystelivät silloin lakkaamatta pohjoisen taivaan kirkkaaseen sineen.

— Minä kuolen kohta! sanoi hän yhtäkkiä kerran Olga Stepanovnalles.

— Miksi niin sanot, kiltti poikani?

— Muuten vaan... minä tiedän sen... Katsokaas tätä!

Ja voimiaan ponnistaen oikasi hän käsivartensa, joka muistutti kuivanutta kukanvartta jossakin herbaarissa.

Sen jälkeen täytyi hänen pysyä vuoteessa. Hän hengitti työläästi ja tuijotti lakkaamatta kattoon. Toiset lapset alkoivat jo ahdistella häntä kysymyksillä.

Mitä sinä näet siellä, Jeroshka?

— Mitä sinä näet siellä, Jeroshka?

Hän käänsi vitkaisesti heihin päin katseensa, joka lapsenkatseeksi oli liian vakava.

— En... mitään... Minä näen... Siellä... on niin puhdasta...

— Mikä on puhdasta?

— Lintuja... lentää... Mutta meillä... ei ole siipiä... Ei ole... karhullakaan... siipiä.

Jonkun ajan perästä lakkasi hän vastaamasta kysymyksiin.

— Ajatelkaas, hän on öisinkin samallainen! kertoi minulle Olga Stepanovna. — Hän vain katsomistaan katsoo ja välistä hourii, luulen ma. Eilen kello kolmen tienoissa, ennen kuin vielä oli alkanut sarastaakaan, sanoi hän yhtäkkiä, juuri kuin itsekseen: "Ja kaikki niin valkoisia, niin valkoisia ja niin puhtaita, niin puhtaita!"

— Mitä sinä näet? minä kysyn ja tartun hänen käteensä, joka tuntuu niin kuumalle.

"Minä näen valkoisia, vastaa hän, ja siivetkin ovat valkoiset... Minä olen nyt niin kevyt... Jos minulla vain olisi sellaiset siivet, niin minäkin lentäisin." Ja totta olikin: hän oli tullut kevyeksi.

Toisena yönä taas hän kävi rauhattomaksi ja näytti pyrkivän ylös sängystä.

— Mihin sinä tahdot mennä, Jeroshka?

— Kuorimaan potattia.

— Mitä sinä puhut?

— Lupotshka ei ehdi yksin... Antakaa minun mennä. En minä syö raakoja potattia.

— Ole Jumalan nimessä! Makaa pieni kyyhky; huomenna, kun tulee päivä, niin saat kuoria potattia...

— Kun tulee päivä... mietti hän. — Entä kuohi?

— Kun tulee päivä... mietä hän. — Enna vuoni.

— Mitä sinä siitä?

— Missä vuohi on?

— Tuolla ikkunalla...

— Katso ettei se saa puskea...

— Ketä se puskee?

— Jeroshkaa.

— Sinuako? Sinähän olet Jeroshka?

— Minäkö? virkkoi hän ikään kuin kummissaan ja kävi miettiväiseksi.

Sitten vaikenä hän yhtä mittaa kaksi päivää.

— Katsos karhua... liekuttelee päätään.

— No, miksi se niin tekee?

— Hakee... metsämarjoja... Tahtoo syödä... Anna karhulle vähän potatteja...

Muutamien päivien kuluttua kävin taas heidän luonaan. Jeroshka makasi kääntyneenä seinään päin, ja laskevan auringon kultaiset säteet leikittelivät parhaillaan hänen kasvoillaan. Yhtäkkiä värähti hänen huulillaan hymy — ensi kertaa koko tuona aikana — kummallinen hymy... Leukapieli, ohuen, läpikuultavan nahan peittämänä, vain hymyili.

— Se on vettä, kuiskasi hän, — vettä... Keinuu niin hiljaa, hiljaa kuin kätkyt...

Ja hänen silmänsä sulkeutuivat. Kasvot olivat niin kirkkaat.

— Mitenkä sinun laitasi on, Jeroshka?

— Minä uin! ymmärsin vaivalla hänen vastauksensa hänen huuliensa liikkeistä.

— Minä uin...

Ja hän ui todellakin pois.

Hän ui täältä kauas pois, jättäen jälkeensä tilalle pienen, kurjan, käpristyneen ruumiin. Tosiaankin kuni syysmyrskyjen runtelema kukka.

Tulin taas seuraavana aamuna.

Ruumis oli jo pesty, puettu puhtaaseen paitaan ja asetettu pöydälle. Kasvot olivat kokonaan kuin yhteen taimettuneet; valkoiset, terävät hampaat vain näkyivät puoleksi avatussa suussa, kuin jos hän olisi irvistänyt jollekin.

Sitten tuli pappi, toimitti sielumessun ja lausui sen jälkeen Olga Stepanovnalles:

— Meidänkö olisi hänen puolestansa rukoileminen? Hän se nyt rukoilee meidän puolestamme!

XIX.

Tavaton hiljaisuus vallitsi nyt lastenkodissa.

Siellä oltiin niin hiljaa, että kuuli heikon räiskinän pyhimyslampusta ja hiljaisen sihinän ruumiin ääressä palavista vahakynttilöistä. Lupotshka seisoι Jeroшkan pääanalusten luona ja tähysteli tarkasti häntä kasvoihin.

— No, mitä ajattelet, Lupotshka? minä kysyin häneltä.

Hän nosti suuret silmänsä ylös, mutta käänsi katseensa heti taas Jeroшkaan. Äkkiä näytti hän hymyilevän.

— Hyvä Jumala... on antanut hänen kuolla. Antaako hän meidänkin kuolla?

Keittiönsäkin oli Lupotshka unhottanut.

— Onko sinun ikävä Jeroшkaa?

— Hänen on nyt niin hyvä.

— Mistä sinä sen tiedät?

— Olga Stepanovna on niin sanonut. Jeroшkahan on tuolla — lisäsi hän osottaen hoikalla sormellaan kattoon. — Hän leikkii siellä enkelien parissa. Ja Jumalan äiti katsoo lapsia siellä... etteivät saa olla vallattomia... eikä meluta...

Toiset pienokaiset, jotka seisoivat pitkin seinävieriä, katsoivat niin ikään topakasti Jeroшkaan.

Punaposkinen Serjoshka, jolla oli tuo jäärävä otsatukka, selitti hiljaa toisille:

— Nyt se on loppu, veikot. Nyt kaivavat Jeroшkan maahan kuin nauriin ja sitten pystyttävät ristin hänen kohdalleen.

Grishka teki itse ruumisarkun ja toi sen. Kun ruumis sitten nostettiin arkkuun pantavaksi, niin ei se ollut kuin ihmisen, vaan pikemmin kuin kananpoikasen ruumis, niin köykäiseksi se oli tullut.

... ..

- Kirstu näkyy olevan liian suuri, arveli Grishka tuntijan tavoin...
- Mutta, ei tee mitään... Enemmän on hänellä tilaa.

Yöllä heräsi Olga Stepanovna. Hänen ei tullut uni silmään. Silloin meni hän alas Jeroshkan luo ja hämmästyi aika lailla, kun näki Lupotshkan seisovan paitasillaan ruumiin päänaluksen kohdalla ja katselevan silmiänsä nostamatta kuollutta toveriaan.

- Lupotshka, mitä sinä täällä teet? Ja vielä olet noussut tuolille seisomaan.;

- Minä tulin... tulin...

- Kyllä näen, että sinä olet tullut... mutta mitä varten sinä olet tullut?

- Ilman vaan, — hän vilkuttaa.

- Vilkuttaa?

- Niin, hän vilkuttaa... Kas, kas nyt... taaskin hän vilkutti.

Pyhimyslampun lieto liekki loimahti aika-ajoin kirkkaammin, mutta laimeni seuraavana hetkenä jälleen. Ja joka kerran kuin se tuolla tavoin alenemistaan aleni, näytti siltä kuin Jeroshka olisi iskenyt silmää Lupotshkalle. Vain suurella vaivalla sai Olga Stepanovna hänet lähtemään makuulle.

- Meidän Jeroshka on vilkuttaja! selitti tyttö seuraavana päivänä toisille lapsille.

Ja heidän muistissaan säilyi sitten kertomus Jeroshkasta — vilkuttajasta, joka lakkaamatta oli iskenyt silmää Lupotshkalle, kun tämä oli käynyt yöllä häntä katsomassa. Mutta vasta sitten, kun lapset kirkossa viimeisen kerran sanoivat hyvästi Jeroshkalle, ratkesi Lupotshka ääneen itkemään ja vääntelihe vaikeroiden Olga Stepanovnan sylissä.

- Mikä sinua vaivaa, pieni tuhma tyttö?

- Minä en tahdo, että hänet pannaan multa... minä en tahdo...

- Ei sille nyt mahda mitään.

- Vai ei, mahtaa kyllä. Annettakoon hänen maata kirkossa. Täällä on niin hyvä.

Täällä palaa kynttilöitä ja täällä katselee hyvä Jumala häntä.

Sila Sampsonovitsh oli kovasti murheissaan.

Saman päivän iltana kävi majuri sattumalta eräitten tuttavainsa luona. Siellä naukkasi hän kolme ryyppyä perätysten, mikä hänelle muuten aniharvoin tapahtui; sen jälkeen katsahti hän vertyneillä silmillään kaikkiin läsnäolijoihin ja huudahti: "minulta kuoli Jeroshka", ja ratkesi itkuun.

Turvakodissa punaverinen Serjosha kuvaili seuraavana päivänä, miten "vilkuttajan" hautajaiset olivat tapahtuneet, ja Lupotshka vakuutti pyhästi, että Jeroshka viimeisen kerran oli iskenyt hänelle silmää juuri ennen, kuin kansi naulattiin kiinni arkkuun.

Kohta tämän jälkeen muisti Olga Stepanovna karhun ja vuohen, jotka Jeroshka oli saanut tohtorilta. Hän ei löytänyt niitä.

Kysyttiin lapsilta, eivätkö he olleet näitä leikkikaluja nähneet.

— Minä annoin ne pois, vastasi Lupotshka astuen esiin.

— Miten? Kelle?

— Jeroshkalle. Kun hän yöllä makasi arkussa, niin minä annoin hänelle ne.

— Kuinka se tapahtui?

— Nehän eivät olleet meidän, vaan hänen. Minä pistin ne hänen pänpohjiinsa...

Niin oli siis Jeroshka saanut vuohen ja karhun mukaansa hautaan.

XX.

Elämässä vaihtelevat ilo ja murhe samaten kuin valo ja varjo luonnossa. Kyönelet ja hymyilyt katoavat jättämättä mitään jälkeensä. Tänään riehahtaa myrsky saattaen meren ankarasti kuohumaan, huomenna keijuu jo tuo ääretön ulappa hiljaisina maininkeina, jotka leikkien lyövät rantaan. Vihuri kiskoo vaahtoa pauhaavan aallon harjalta, mutta aallon pohjalla kimmeltää kuun kuvahinen hiljaa ja miettiväisenä, kuin tahtoisu se sanoa: "älä usko aaltojen vihaa". —

Jeroshka haudattiin ja joutui unhotuksiin; ainoastaan suurisilmäinen Lupotshka, jonka oikea nimi oli Olympiada, muisti häntä vielä, ja joka kerran kun hän luki iltarukouksensa yhdessä Olga Stepanovnan kanssa, lisäsi hän kuiskaten: "hyvä, hyvä Jumala, ota Jeroshka luoksesi, että hänen olisi hauskenpi!" —

Hyväksi onneksi sattui juuri tuohon aikaan kaksi iloista tapahtumaa, jotka saivat suurta hälinää aikaan Bobkovin rauhaisan, pienen maailman keskuudessa. Ensimmäinen oli se, että Senjka kadettikoulussa nimitettiin aliupseeriksi, ja hän tuli kaikessa loistossaan, kaksi uutta palkkanauhaa epoletteissa, tuoden lahjoja, jotka hyvämuistinen kenraalinperhe oli lähettänyt kaikille turvakodin asukkaille; ja toiseksi juoksi Grishka hengästyneenä ja ilosta hehkuvana kotiin ja huusi jo kaukaa: "pienet veikot, kuulkaa, Smukin ottaa minut kisällikseen!"

Mutta hetken päästä, tultuaan nähtävästi huomaamaan, että hänen uudessa korkeassa asemassaan sellaiset ihastuksen ilmaisuot olivat sopimattomia, lisäsi hän hiljaa ja arvokkaasti:

— Viisitoista hopearuplaa kuussa ja ylöspito vapaa.

Turvakodin hoidokkaat eivät käsittäneet mitä tuo "viisitoista hopearuplaa" oikeastaan oli, mutta aavistivat tai arvasivat sentään, että se oli jotakin perin merkillistä, jotakin suurenmoista, niin että Grishka pienokaisten silmissä yhtäkkiä näytti kohoavan korkeammaksi kuin amiraliteetin torninhuippu. He piirittivät tuon onnellisen ja katsoa noljottivat häneen suut seljällä, odottaen tuota pikaa, seuraavassa silmänräpäyksessä saavansa nähdä jotakin vielä kummallisempaa, vielä uskomattomampaa. Hänen tuleva isäntänsä oli lahjoittanut hänelle tompakkikellon villalanka-perukkeineen, ja Grishka näytteli hyvin ylopeänä kelloa "pienille veikoille". Nämä olivat ylen kärkeäitä näkemään

mikä se siellä kellon sisässä tikitteli, ja Grishka pani kellon heidän korvalleen, mutta kantta hän ei kumminkaan avannut.

— Kallis kappale, saattaa helposti tärveltyä — hän sanoi.

Poika osottautui kiltiksi ja kiitolliseksi. Kun Sila Sampsonovitsh palasi kotiin, lausui Grishka hänelle teeskentelemättömän yksinkertaisesti:

— Setä kulta, kolme hopearuplaa kuussa riittää minulle ja jäljellä olevat kaksitoista pyydän jättää talouteemme käytettäväksi.

— Hyvä! vastasi majuri yhtä luontevasti, lisäämättä siihen edes "kiitostakaan". Ja siinä hän tekikin oikein, sillä mitenkäpä kiitos tässä olisi voinut tulla kysymykseenkään? Muunlaista menettelyä, ei hän ollut Grishkalta odottanutkaan. Mutta Bobkov ukon silmäpielissä loisti kumminkin jotakin niin lempeätä ja herttaista.

Senjkakin kadehti Grishkaa:

— Sinä, veli Grishka, olet onnellisempi minua.

— Kuinka niin?

— Sinä kykenet jo ansaitsemaan ja kaikilla meillä, koko meidän talollamme, on sinusta apua.

— Sen sijaan tulee sinusta upseeri... sapeli kupeella... Sinulle tekevät poliisitkin kunniaa... Kaikki pelkäävät sinua, sinä et ketään.

— Sinne on vielä pitkä aika. Päästäkseni tykkiväkeen pitää minun lukea vielä viisi vuotta.

— Sinä tulet ampumaan kanuunalla. Mahtaa se sentään olla hirveätä sotatappelussa! Miten teitä opetetaan, ettette pelkää mitään koko maailmassa?

— Mikäs upseeri se olisi, joka pelkää!

— No mutta, jos esimerkiksi saisit rautapollikalla nenääsi.

— Rautapollikalla?

— Niin, pommin.

— Sitä nyt kaikista vähimmin maksaisi säikähtyä.

— Sinut ammuttaisiin kuoliaaksi... Ei veli Senjka, paljon parempi on veistellä puuta, olla nikkarina. Kaikilla on siitä hyötyä, ei kelläkään vahinkoa. Nikkari Smukin sanoo, että meidän ammattimme on pyhää, Joosefkin oli puuseppä.

Jotkut pojista pantiin vielä sen jälkeen käsityökouluun.

Muutaman päivän perästä katosi punaposkinen Serjosha ilman että kukaan tiesi, mihin hän oli joutunut, ja palasi vasta myöhään illalla, jolloin otsatukkansa sojotti ilmassa niin omituisen juhlallisesti, ja hänen kasvoillaan oli ilme, jota ei kenkään ennen ollut niissä huomannut.

— Missä olet ollut, Sergei?

— Mikäs tämä on! sanoi hän leväyttären auki sormensa ja pani pöydälle kaksi viiden kopekan rahaa, jotka oikein höyryivät — niin kovasti oli hän puristanut niitä pienen, hikisen nyrkkinsä sisässä.

— Mistä olet ne saanut? kysyi Olga Stepanovna levottomasti.

— Mistä? Huomenna saan taas saman verran. Käskettiin vain tulla aikaisemmin.

— Mutta puhuhan sinä niin että voi ymmärtää, missä olet ollut, mitä olet tehnyt ja kuka sinulle on antanut nuo rahat?

— Eräs kasvitarhan omistaja. Täällä on kasvitarhoja. Minä tein työtä maalla ja tiedän kyllä, mitä kasvitarhoissa on tehtävä. Minä pyysin häneltä luvan tehdä työtä, ja hän sanoi: "miksei, koeta vaan; palkkaa saat sen minkä työsi ansaitsee".

— Mutta rakas poika, tokkos olet saanut mitään syödäksesi?

— Kuinkas! Minä sain heillä puuroa ja voita sekä kaalikeittoa suolakalan kanssa. Lähteköön Vanjka huomenna mukaan, on siellä työtä hänellekin. Miksi syödä leipää ilmaiseksi? On se jo aika meidänkin koettaa...

Pieni lapsijoukko kasvoi ja varttui terveenä. Näistä "kadulle heitetyistä", jotka Sila Sampsonovitsh aikanaan oli korjannut, sukeutui reimoja poikia.

— Juuri niin, juuri niin, pojat — riemuitsi vanha majuri. — Olkaa te järkähtämättä toinen toisenne puolesta, niin on Jumala meidän kaikkien puolella!

— Sinäpä olet tosiaankin Sila, ja Sampsonovitsh [sitä merkitsee *voima*, Sampsonovitsh = Simsonin-poika] nimi on sinulla myöskin miestä myöten! kehasi kauppias Jegorov häntä. — Millaisen suurtyön olet suorittanut!... Koettakoonpas toinen tehdä mitä sinä olet tehnyt — siitä ei taitaisi tulla mitään!

XXI.

Myöskin Olga Stepanovnalles oli kohtalo varannut jotakin odottamatonta. Melkein puolitoista vuotta oli kulunut minun pannessani tähdelle tapauksia tämän erikoisen pienen maailman keskuudessa, ja minun nähteni oli tuo armas neitonen voimistunut ja muuttunut, niin ettei häntä enää voinut samaksi tuntea. Hän näytti kasvaneen ja hänen ruumiin-muotonsa pyöristyneen. Hänen äänessään ilmeni niin terveitä säveliä, että se oikein ilahutti minua. Hänen hiljainen hymyilynsä, johon jo oltiin totuttu, sulii nyttemmin joskus raikkaaseen, sydämelliseen nauruun, josta puhui niin totinen, silminnähtävä iloisuus, että se saattoi koko hänen ympäristönsä keveämmälle mielelle.

Sila Sampsonovitsh tunsii olevansa kuin taivaassa.

— Meidän Olga Stepanovnasta on tullut oikea valtti! oli hänellä tapana sanoa.

— Tehän voisitte naida hänet, huomautettiin.

— Vanha ukonrähjä naisii sellaisen ruhtinattaren! huudahti majuri vallan säikähtyneenä. — Minun morsiameni itkee minua maanpovessa. Ei minun nyt enää kelpaa ajatella naimista. Ilman sitäkin on minulla jo perhe semmoinen, joka hakee vertojaan.

Kerran, kun taas kävin heidän luonaan, havaitsin hämmästykseni, ettei Olga Stepanovna ollut aivan tavallisessa mielialassaan. Hän oli vallan murtuneen näköinen.

— Mikä teitä vaivaa, kyyhkyseni? Onko joku lapsista sairaana?

— Ei, Jumalan kiitos, kaikki ovat terveenä.

— Entä te itse?

— Ei minullakaan ole mitään valittamista; tuossa tuo menee entisekseen.

Samassa hän kääntyi ja loittoni minusta. Hän astui muutamia askelia, pysähtyi sitten yhtäkkiä ja vaipui ajatuksiinsa. Mutta kohta sen jälkeen hän päättään pudistamalla koetti näköjään karkoittaa jotakin kiusallista ajatusta, pakottipa itsensä hvmvilemäänkin. Mutta senä ei ottanut luonnistuaakseen. tuo hvmvilv.

...
joka sisälsi jotakin haikeata, alakuloista, jopa miltei kuin syyllisyydentuntoa. Minä olin jo aikeessa lähteä pois, mutta hän pidätti minut ovella.

— Olen äskettäin lukenut teidän muistelmanne sodasta.

— No, niin mitä?

— Te mainitsette siinä tuon Gortalovin, joka yksin jäi umpivarustukseen kuolemaan. Minun mielestäni pitäisi kaikkien tehdä niin.

— Mitenkä olette saanut tuon päähänne.

— No niin, olenpa johtunut vaan sitä ajattelemaan. — Eihän sitä heti tule oivaltaneeksi, että ihmisen todellinen onni on siinä, että tietää täyttäneensä velvollisuutensa.

— Hyi toki, Olga Stepanovna! Tuohan kuulostaa juuri siltä, kuin jos lukisitte sen jostakin ohjekäskystä. Ja niin vieraalta kuin se kalskahtaa teidän suussanne.

— Siltäkö tuntuu? Kumminkin on asianlaita niin, kuin minä sanoin. — Ja persoonallisen onnensa tähden ei pidä koskaan luopua tehtävästään.

— Johan taas! Puhukaahan toki selvää ja tolkullista kieltä ja älkää ladelko noita perussääntöjänne tai miksi niitä nimittäisin. Joku koulun entisistä luokkaopettajattaristako se nyt on muistunut teille mieleen, vai kuinka?

— Ei, koulussa ei näitä asioita meille opetettu. Elämä se vasta saattaa ne selväksi...

Ja taaskin suuntautui hänen katseensa ulos ikkunasta, mutta varmaankaan eivät hänen silmänsä siellä nähneet autiota katua lauta-aitoineen oikealla, ei myöskään aidan yli riippuvia viheriöitä puunoksia eikä kyyhkystä, joka siinä istui nyppien nokallaan siipiään.

— Varmaankin on teille jotakin tapahtunut?

— Minä kerron teille sitten jäljestä päin. Minulle on todellakin tapahtunut jotakin... odottamatonta... Minä en tiennyt mitenkä minä...

— Teidän olisi pitänyt neuvotella jonkun kanssa.

— Ei... Sellaisia asioita täytyy jokaisen itsensä ratkaista, ymmärryksensä ja omantuntonsa mukaan. Tahi tuleeko aina ja loppumattomiin vain seurata toisten neuvoja?...

— Teidän on oleva helpompi, jos lausutte ajatuksenne julki.

— Eivätpä ne minua erittäin vaivaakaan. Minä seison vain niinkuin tienhaarassa, en tiedä mennäkö oikealle vai vasemmalle. Kummallakin taholla on jotakin houkuttelevaa.

— Tänäänpä on ihan mahdotonta käsittää teitä!

— Odottakaa, perästä päin.

Muutamien päivien kuluttua satuimme taaskin yhteen.

Hän oli jälleen tyyni ja tasainen kuin tavallisesti.

— Oletteko nyt jo päättänyt vasemman tahin oikean puolen hyväksi?

— Olen, vastasi hän naurahtaen, — olen päättänyt kerran kaikkiaan.

— Voitteko nyt kertoa tapauksen?

— En tänään.

— Onko teillä kiire?

— Ei, vaan haava tuntuu vielä kipeältä. Myöhemmin saatte kuulla.

Tuo "myöhemmin" tuli vihdoinkin.

Mutta ennen sitä tapahtui vielä kaikellaista. Minä tutustuin toisiin henkilöihin, jotka tavalla tahin toisella olivat vaikuttaneet Olga Stepanovnan kohtalon juoksuun, ja tahdon nyt omin sanoin kertoa mitä heidän puheittensa mukaan oli hänelle tapahtunut.

XXII.

Kuten kaikki tyttökoulun päättäneet nuoret neitosemme, tiesi Olga Stepanovnakin koulusta lähtiessään hyvin kaikki Nebukadnezarit, Mstislav rohkeat, Pietari erakot ja suuren joukon Ludvikeja ja taisi erehtymättä luetella kaikki Ranskan kaupungit, vieläpä erityisesti mainita ne, jotka köysitehtaittensa puolesta ovat muita merkittävämmät; samoin ikään oli hänelle tuttu sääntö, että kateettien neliöitten summa on yhtä suuri kuin hypotenuusan neliö, puhui ranskaa erittäin hyvin, osasi pianolla soittaa kaikellaisia "reveries", jopa auttavasti laulaakin. Mutta todellinen elämä oli hänelle kuin ekvatsiooni... no, sanokaammepa vaikka kolmen tuntemattoman kanssa. Tuon yksinäisen tyttöparan oli, päästessään koulusta, aivan mahdotonta sovittaa yhteen vastaista asemaansa ja Nekoä tai Fredrik Barbarossaa tai "Linnun rukousta", jonka hän niin vaikuttavasti oli lausunut päästötutkinnossa. Onneksi ei hän kumminkaan jäänyt aivan yksinomaan oikullisen kohtalon ohjattavaksi. Hänelle hankittiin kotiopettajattaren paikka erään ylhäisen miehen perheessä, jossa hänen asemansa kuitenkin sukeutui hieman kummalliseksi. Tosin häntä teititeltiin ja kutsuttiin "mademoiselleksi", mutta ensimmäiselle kamarineitsyelle Athanasialle osotettiin epäilemättä suurempaa huomaavaisuutta ja arvonantoa kuin tuolle kunniamerkillä palkitulle naiskasvatuslaitoksen vangille. Alussa hän ei tätä suhdetta huomannut. Se mikä häntä ympäröi oli vielä liiaksi uutta, ja siitä päivästä saakka kuin hän oli lopettanut koulunkäyntinsä ei hänen hämmästyksestä auennut suunsa ollut vielä ehtinyt sulkeutua. Perheessä seurusteli muudan serkku, jolla oli loistava univormu ja komeasti kierretyt viikset. Omassa piirissään pidettiin häntä erittäin järkevänä miehenä, koska hän ratkaisevina hetkinä osasi silmillensä antaa erinomaisen "syvällisen" ilmeen ja pysyä merkitsevästi ääneti. Sitäpaitsi oli hänen hymyilyssään jotakin demoonillista, ja kuunnellessaan muita tiesi hän osottaa suurta yksilöllistä etevyyttä, mikä myöskin vaikutti, että perheellä oli hänestä mitä suurimmat toiveet. Hän oli nyt ensimmäinen, joka teki Olga Stepanovnalta selväksi hänen eriskummaisen asemansa. Hän ei ainoastaan selittänyt hänelle hänen tilaansa, vaan puhui siitä niin ylevällä suuttumuksella ja piti eräässä tilaisuudessa niin innokkaasti hänen puoltansa, että Olga Stepanovna ennen pitkää oppi näkemään hänessä tiesipä minkä ritarin, ehkäpä Ivanhoen tahi Rikard Leijonanmielen tahi ehkäpä molemmat samalla kertaa. Hänestä näytti, että kaikki, hän itsekin siihen luettuna, seisovat jossakin hyvin alhaalla, ja että tämä kaikkien paladiini (vaeltava ritari) liiteli saavuttamattomassa korkeudessa, että jokainen katse, mikä hän muille tavallisille ihmisille osi, oli jo suvereenisuus. Hänen sanansa

mitä hän minulle tavallisille ihmisille soi, oli jo suosionosoitus. Hänen salaisista tulivat Olga Stepanovnalles laiksi, ja vähinkin hänen osottamansa kohteliaisuus saattoi Olga Stepanovnan nostamaan päänsä korkealle ja tuntemaan itsensä ylpeäksi. Kesäisin, varsinkin huvilassa maalla, sattuiivat he usein olemaan yhdessä. Olga Stepanovnan hoitoon uskotut lapset pääsivät toisinaan käymään sukulaisissa, ja silloin hänellä oli päiväkaudet joutoa. Tähän aikaan vaivasi Rikard Leijonanmieltä sietämätön ikävä. Hän oli menettänyt, tahi niinkuin hän toveripiirissä lausui — "lenssannut" korttipelissä ja sen tähden oli hänen pakko lyöttäytyä sukulaisten luo asumaan huvilaan. Hän olisi varmaan kokonaan menehtynyt synkkämielisyytensä ja "ma tante'n" varotusten johdosta, ellei hän olisi tiennyt nauttivansa Olga Stepanovnan sokeata ihailua. Luonnollisesti ei hän tälle maininnut mitään korttipelistä. Hänen puheistaan Olga Stepanovna tuli siihen uskoon, että hänen ritarillaan oli mielessään jokin erittäin syvämielinen suunnitelma, jonka toteuttamista varten hän juuri oli paennut huvilan yksinäisyyteen. Rikard Leijonanmieli tapasi käydä hänen kanssaan kävelemässä siellä "Hirvisaarella" ja kuuli Olga Stepanovnan niin usein ylistelevän häntä joksikin suur'ihmiseksi, valituksi luonteeksi, että hän lopulta ei ollut ainoastaan huomaavinaan, vaan myös mielestensä todella näki ylhäällä päänsä päällä juuri kuin salaperäisen "kohtalon sormen", joka viittasi suoraan häneen. Ja hän lausui siis Olga Stepanovnalles itsestään:

— Minä olen "kohtalon kantamoinen".

Tuollaisten ajatusten valtaamana ja tuon "sormen" vaikutuksen alaisena osotti hän siveälle kotiopettajattarelle aina mitä suurinta huomaavaisuutta.

— Te olette ainoa, joka olette minussa havainnut ennaltamääräyksen, sanoi hän ja antoi "sallimuksesta kertovan" katseensa liittää loitos etäisyyteen.

Asia päättyi sitten niin, kuten sellaisissa tiloissa on tavallista. Olga Stepanovnan täytyi luopua toimestaan perheessä ja hän asettui asumaan Kotikovin "kalustettuihin huoneihin", missä hänelle oli asunnon hankkinut tietysti juuri tuo mainittu ritarinsa. Onneton teki nyt kaikki mitä voi, hankkiakseen itselleen tointa. Hän merkitytti nimensä kaikkiin osotekonttoreihin ja kävi samassa tarkoituksessa kaikkien tuttavien luona. Hänen vaeltava ritarinsa — heidän keskinäinen suhteensa oli yhä vielä puhdas — kävi tuhka tiheään hänen luonaan ja tuli joka kerralta yhä enemmän vakuutetuksi, että Olga Stepanovnakin oli ihmeteltävä luonne, jonka sallimus varta vasten oli määrännyt hänen "ylpeän" yksinäisyytensä sulostuttajaksi. Mutta päivä toisensa jälkeen kului ilman että Olga Stepanovna onnistui saamaan työtä. Sillä välin ritari hänen silmissään

saavutti yhä valtavamman suuruuden, ja kun hän yhtäkkiä puhkesi sanomaan:
"teidän on tultava Jeanne d'Arc'ekseni", tunsu Olga Stepanovna itsensä
täydellisesti voitetuksi. Ja kun talvi sitten tuli — asuivat he jo yhdessä.

XXIII.

Olga Stepanovnan onni ei ollut pitkä-ikäinen.

Kuten tiedämme löytyy perhosia, jotka elävät vain yhden päivän. Semmoinen perhonen mataba koterostaan, lekottelee päivänpaisteessa ja lämpimässä, lentää tuoksuvasta kukasta toiseen, ja kun iltarusko sammuu, sammuu hänkin saamatta edes nähdä tai tuntea pimeätä yötä, sen kosteutta, sen kylmyyttä. Olga Stepanovnan onni muistutti tämän perhosen päivää; perho saa toki kuolla, mutta Olga Stepanovna ei saanut, vaan yö kietoi hänet pimeään, kylmään vaippaansa. Alussa hän ei käsittänyt niin mitään. Ritari alkoi näristä kuin vanha akka, muuttui oikulliseksi, tuli nurpeissaan kotiin, vakasi miekkansa nurkkaan ja satti kaikkea ympäristössään kurjaksi ja inhottavaksi. Sen sijaan että olisi pakissut Olga Stepanovnan kanssa mieltä ylentävistä aineista, ryhtyi hän sievistelemään kynsiään — mikä tehtävä vaati parisen tuntia kerrakseen ja sillä aikaa ei kukaan eikä mikään saanut häiritä hiljaisuutta hänen ympärillään. Jos Olga Stepanovnalla oli hiukset kammattu ylös, huomautti hän miksi noin sileäksi nuoltu? Jos hiukset olivat höllemmällä, ärähti hän: "sinulla näyttää olevan halu tekeytyä noita-akaksi". Jos Olga Stepanovnan kädet tuntuivat kylmiltä, sanoi hän: "ihan niinkuin ottaisi sammakon käteensä". Jos ne olivat lämpimät, silloin kuuluivat sanat: "mikä sinua vaivaa? Oikein on vastenmielistä ottaa sinua kädestä ihanhan se polttaa; ja niin kuiva sitten - kuin... kuin käärmeennahka." Jos Olga Stepanovna oli hyväilynhaluinen, huudahti hän: "anna minun olla, minä olen kyllästynyt moisiin poroporvarillisiin hellyydenosotuksiin... Mene pois luotani! Tuo saattaa käydä laatuun jossakin tupakkakaupassa." Jos taas Olga Stepanovna jätti hänet rauhaan ja koetti pidättää itseänsä, sanoi hän: "Venäjän naisista ei ole min mihinkään; heidän läheisyydessään on vilustumisen vaara tarjona, saa helposti nuhan; toista ovat Ranskan naiset" j.n.e. Sattuipa Rikard Leijonanmieli sitten käymään eräässä huvipaikassa, jossa oli tarjona tanssia ja laulua. Huvipaikan isäntä, muudan sivistyneeseen luokkaan kuuluva nykyajan mies, oli kilpaillessaan Poljakovien ja Aumon'ien kanssa pyrkinyt voitolle näistä järjestämällä yrityksensä "tieteen viimeisen kehitysasteen" mukaan. Hän tilasi ranskalaisen kuplettilaulajan — iljettävän kuotuksen. Sinä iltana, jona "kohtalon kantamoinen" kävi huvipaikassa, oli tuo laulaja esiin huudettaessa astunut yleisön eteen varustettuna kasvoja rumentavalla tekonenällä, joka oli tehnyt hänet varsin naurettavan näköiseksi. Ja Rikard Leijonanmielen pisti yhtäkkiä silmiin se hämmästyttävä yhdennäköisyys, minkä hän luuli huomaavansa tämän narin ja Olga Stepanovnan välillä. Tuommoiset vertailutahan ovat mahdollisia

hän ja Olga Stepanovnan välin. Tuommoiset vertailut ovat maanomaista. Ei mitään yhteisiä piirteitä ja kumminkin — mikä merkillinen yhtäläisyys! Olga Stepanovnalla ei ollut sellaista nenää eikä sellaisia huuliakaan kuin ranskalaisella, mutta siitä huolimatta näytti hänen ulkomuodossaan olevan jotakin, mikä itsepintaisesti muistutti tästä vintiöstä, jopa siinä määrässä, että vaeltava ritari, kun hän sitten palasi kotiin, ei voinut nauramatta katsoa Jeanne d'Arc'iinsa. Hän oli Olga Stepanovnassa näkevinään maalatun, iljettävän kujeilijan, eikä sen tähden voinut enää ilman ilmeistä vastenmielisyyttä ottaa häntä kädestä.

Olga Stepanovna tuli tällä välin kituvaiseksi ja alkoi sairastella, mikä seikka yhä enemmän pahensi hänen tilaansa.

"Niinkuin nyljetty kissa!" ajatteli ritari itsekseen, kun hänen katseensa osui Olga Stepanovnan kalpeihin, pienoisiin kasvoihin ja kulmikkaihin olkapäihin.

"Enhän minä ole mikään sairaanhoitajatar!" ajatteli hän kuten toisetkin senkaltaiset herrat.

Viimein hän haki ja sai virkatointa toisella paikkakunnalla ja matkusti pois, mutta unhotti kokonaan ennalta ilmoittaa lähdöstään Olgalle.

Vasta Moskovasta lähetti hän hänelle sähkösanoman, luvaten ilmoittaa "lähemmin kirjeessä". Mutta noita lähempiä tietoja sai kärsivä naisrukka kauan odottaa. Kuukausi kului, mutta mitään ei kuulunut. Viimein kun virkatoiminnalle määrätty aika läheni loppuaan, tuli tietoja, tosin lyhyitä, mutta sitä enemmän sisältäviä. Kirjeessä, joka ei ollut vapaa oikeinkirjoitus-virheistä, ilmoitti Rikard Leijonanmieli, että heidän liittonsa oli muka molemmanpuolinen hairahdus, että *hän* jo kauan oli tuntenut Olgan kylmyyden jopa inhonkin *häntä* kohtaan ja sen tähden, tottuneena kaikessa uhrautumaan ja menettelemään jalosti, nyt antoi hänelle vapauden jälleen; että hän "aatelismiehenä ja upseerina" tietystikään ei jättäisi häntä apua vaille, vaan auttaisi häntä tilansa ja varojensa mukaan; että Olgalla vielä oli elämä kokonaan edessään; että hän toivotti Olgalle onnea sekä pyysi, että Olga unhottaisi hänet ihan kokonaan eikä antaisi hänen varjonsa saattaa hänen omaatuntoaan rauhattomaksi; että hän antoi Olgalle anteeksi *kaikki, kaikki, kaikki* (mitkä kaikki — jätti hän viisaasti kyllä sanomatta, kenties ranskalaisen kuplettilaulajan valenenän?)... "Olkaa huoleti, minä en ole häiritsevä teitä soimauksillani. Maailma on avara, meillä on kylliksi tilaa eritä toisistamme, tarvitsematta enää milloinkaan kohdata toinen toistamme... Minä olen ylpeä ja voin kyllä vaikenemisen hunnulla peittää sydämenhaavani" j.n.e.

Asunnon ja huonekalut jätti hän Olgalle ja pyysi ainoastaan, että Olga panisi kokoon mitä hänellä oli yksityisiä kapineita siellä, jotta hän voisi lähettää palvelijan niitä noutamaan... Kirjeen luettuaan Olga Stepanovna jäi pitkäksi aikaa sohvannurkkaan istumaan. Hänen oli aivan mahdotonta tajuta mitä oli tapahtunut. Oli kuin jonkinlaisia tulikierukkoja olisi väippynyt hänen silmäinsä edessä; hänen korvissaan suhisi, ohimoita pakotti, päälaki painoi lyijynraskaana aivoja... Hänen jalkojaan tuntui kylmävän, hän nosti ne allensa ja kääri ympärilleen vaipaksen. Jääkylmät väreet puistuttivat hänen ruumistaan, ja sydän tykytti niin rajusti, jotta hän luuli kylkiluiden katkeavan tai sen itsensä pakahtuvan niitä vasten. Tulevaisuus, koko hänen elämänsä kutistui kokoon, niin ettei pääsy eteen päin eikä sivuille päin näyttänyt mitenkään mahdolliselta. Ja pimeys, sankka pimeys verhosi painostavana häntä. Ei pienintäkään tähteä pilkottanut siellä. Kaikki mitä tämän naisparan sielussa lie ollut voimia — kaikki oli hän pannut rakkauteensa, kaikki oli hän uhrannut rakastetulleen. Ja hänestä tuntui nyt, kuin jos hänellä ei olisi enää mitään mille elää ja mistä elää — ei siinä mielessä, että hänellä ei ollut varoja, vaan että hänellä ei ollut aivoja, ei verta, ei hermoja, ei voimia, sanalla sanoen ei mitään, sillä hän, tuo kunnoton, oli riistänyt häneltä kaikki, heittänyt ne likaan ja polkenut ne siihen, ja nyt liiteli onneton nainen avaruudessa kuni tyhjä pallo, ilman tarkoitusta, ilman päämäärää. — Seuraavana yönä valtasi hänet hulluutta lähentelevä epätoivo. Mitäpä olikaan hänen nyt enää tehtävänä? "Kuoltava" — oli hänestä kuin joku olisi kuiskannut, joku salaperäinen, taipumaton, joka piili pimeässä ja jonka läsnäolon hän selvästi tuns. Oli kuin tämä joku olisi työkkäilemistään työkkäillyt häntä, tarttunut häntä olkapäihin, pukunut jonkin vaatekappaleen hänen ylleen ja heittänyt hänet ulos, tuonne jäätyneelle Nevalle hukuttautumaan, välttämättömästä hukuttautumaan... Ja yhä kylmemmäksi kävi hänen sisällään sekä hänen ympärillään.

Juuri siinä tilaisuudessa Sila Sampsonovitsh sattui tapaamaan hänet.

Olga Stepanovnan sairaus ei kestänyt kauan, ja taudista kostuttuaan tuli hän huomaamaan, että elämä ei sentään yksinomaan keskittynyt hänen rakkauteensa, että ulkopuolella tämän rakkauden rajojen levisi äärettömiä avaruuksia, täynnä valoa ja lämpöä, että tuossa, aivan hänen vuoteensa vieressä puuhaili pieniä hyljättyjä olentoja, jotka olivat kukkanuppujen tavoin auenneet, odottaen saavansa nauttia hänen rakkaudestaan, hellyydestään, hyväilyistään, kuni virvottavasta kasteesta ikään.

Olga Stepanovna virkosi jälleen.

Palkinnon saanut kasvatuskouluneiti kuoli hänessä ainaiseksi ja sen sijaan nousi todellinen nainen, josta uhkui ehtymättä voimia hyviin tekoihin. Nyt oli hänen elämänsä saanut sisällön ja hän oli täysin tyytyväinen oloonsa. — Mutta juuri silloin piti sattuman, että menneisyys yhtäkkiä ja odottamatta taas veti hänet puoleensa...

XXIV.

Useimmissa tapauksissa on katala ihminen ainoastaan jossakussa suhteessa katala; tarkastettakoon häntä toiselta puolelta, niin varmaan hänessäkin huomaa Jumalan kuvan. Mineraalit kiteytyvät kokonaisina ja samanmuotoisina, mutta ihmisten laita on toinen. Usein kyllä on ihminen yhtä valmis tekemään urosteon kuin minkä konnuuden tahansa. Hän on aallokon kuljetettavana. Hyvään päin sattuu kyllä poikkeuksia, mutta pahanne päin en ole niitä huomannut.

Tavallisesti on se niin, että minne hän alussa sattuu kulkeutumaan, ennen kuin hänen luonteensa vielä on vakaantunut, siihen jää hän kuin naulattuna olemaan. Mutta täysin kehittyneissäkin luonteissa saattaa toisinaan havaita hämmästyttäviä vastakohtia tässä suhteessa. Sama osottautui nyt olevan laita Rikard Leijonanmielen.

Joitakuita vuosia oli kulunut. Luultavasti oli hän tällä välin yhtynyt useampiinkin naisiin, ollut rakastunut ja saavuttanut vastarakkautta. Mutta mitä enemmän mielivaikutteita hänellä karttui ja mitä useampia "kullan kuvia" painui hänen mieleensä, sitä selvempinä, tarkkapiirteisempinä ja viehättävämpinä tulivat kaiken tuon takaa näkyviin Olga Stepanovnan lempeän rakastettavat, vaikkei läheskään kauniit kasvot. Ja mitä pitemmälle aika kului, sitä kirkkaampana helotti tuo kuva, kunnes se viimein loistollaan himmensi kaikki muut. Hänestä näytti kuin jos Olga Stepanovna ainoastaan olisi tahtonut hänelle todellista onnea lahjoittaa. Olgan persoona saattoi niin vähitellen varjoon koko maailman sekä hänen edessään että takanaan. Varsinkin kävi asema tällaiseksi eräänä iltana, kun hän vastoin tavallisuutta oli jäänyt kotiin aivan yksin. Oli sateinen ilma ja Leo Aleksandrovitsh tunsu itsensä liian laiskaksi lähteäksensä minnekään. Hän puki sen vuoksi väljän takin yllensä, viritti tulen rautauuniin, asettui mukavasti istumaan nojatuoliin ystävällisesti leiskuvan takkavalkean eteen ja istua nuukkui siinä myöhään yöhön. Jollakin ikäkaudella tulevat tällaiset situatsioonit ikäänkuin tarpeen vaatimiksi. Menneisyyden muistot tulevat yhä rakkaammiksi ja niiden kanssa viipyy niin mielellään muutaman hetkisen kahdenkesken. Sillä aivan yksinhän ihminen ei ole koskaan.

Lukemattomista haudoista tuolla takanasi nousee henkilöitä, jotka ovat sydämellesi kalliita, ja niin vietät tuntikausia seurapiirissä, jossa tunnet olevasi paljoa tutumpi kuin niitten uusien ystävien ja tuttavien parissa, jotka todellisuudessa ympäröivät sinua. Suloisia ääniä tarjoutuu kuultavaksesi, ääniä, jotka kerran joskus ovat saaneet sydämesi sykkimään sekä ilosta että

levottomuudesta. Ja silloin kaikki mielelläsi aalloin kuljettua itseäsi kauas, kauas menneisyyteen, jolloin kaikki oli niin toisennäköistä, jolloin aurinko näytti kirkkaammin paistavan, jolloin esineitten värit tuntuivat mehevämmiltä ja lämpöisemmiltä ja kukkien lemu ihanammalta, ja jolloin olit hengittävinäsi niin huokeasti ja vapaasti, jolloin ihmisten sydämetkin huokuivat kohtahasi enemmän luottavaisuutta ja ystävyyttä. — Leo Aleksandrovitsh, niin, hänkin jäi nyt istumaan siten, kahdenkesken noitten sanattomain todistajain kera, ja tietysti astui silloin elävänä kohta hänen eteensä Olga Stepanovnan armahainen kuva. Vaikka erilläänkin ja matkan päässä ollen, tunki hairahtunut paladiini mielestensä taaskin tuon viattoman tytön perin hellät hyväilyt, kuuli hänen kuohuvien tunteittensa värähtämisen äänen, joka nyt tunki hänen sydämeensä semmoisella voimalla, että hänet yht'äkkiä valtasi joku käsittämätön tuska. Ja Olga Stepanovnan katsekin osui jälleen häneen, ei tuo neuvoton ja hämmästynyt katse, jolla hän oli tähystänyt häntä viimeksi, tultuansa käsittämään heidän turhaan rauenneen rakkautensa koko katkeruuden ja pettäväisyyden, — ei, vaan luottavainen ja altis katse, jossa koko hänen teeskentelemätön, puhdas sielunsa kuvastui.

Leo Aleksandrovitsh nousi sijaltaan ja otti esiin hänen kirjeensä.

Nämä kirjeet olivat hänellä vielä tallella, vaikka hän kaualla ei ollut silmäillyt niitä. Ja Jumala sen tietää miten iloiseksi hän nyt tuli, ettei ollut hävittänyt niitä yhdessä muitten kirjeitten keralla...

Hän ryhtyi niitä uudelleen lukemaan.

Mikä suloinen tunne huokuikaan häntä vastaan näistä hienolla käsialalla täyteen kirjoitetuista lehdistä! Oli niinkuin kevätluulonen olisi tuonut muassaan etäisiltä mailta hiljan puhjenneitten orvokkien hienoa tuoksua. Ja mikä hartaus! — hartaus, joka teki nämä kirjeet ikään kuin eläviksi. Hän oli jokaisessa näistä kellastuneista sanoista tuntevinaan ikään kuin hiljaista suonentykytystä. Kuinka toisellainen Olga Stepanovna oli kuin ne naiset, joita hän sittemmin niin lukuisasti oli elämässään kohdannut, nuo keimailevat, loistavat, mutta kylmät naiset, jotka eivät muusta välittäneet kuin huolettomasta elosta ja nautinnoista!... Häntäkin he olivat pitäneet sellaisena nautinnon lähteenä, ei yhtään sen parempana... Hänen tunteistaan he viisi välittivät! Eivät he mitään olleet hänelle antaneet, mutta kaikki he olivat vieneet, rahat, ajan, tulevaisuuden. Mutta *tämä* nainen, kuinka yksinkertainen hän oli kaikessa! Sanatkin, joita hän käytti, olivat kaikkein tavallisimpia. Niissä ei näkynyt sitä intohimojen ilotulta, mikä noitten toisten naisten kirjeissä oli vallannut hänet; ei, hänen sanansa olivat kaikkein

tavallisimpia, mutta kuitenkin paloi niissä sellainen hehku, että se sai hänetkin lämpenemään... Hän tunsu sulosti hurmaavan sumun pimentävän hänen silmänsä ja hänestä oli kuin Olga Stepanovna olisi seisonut siinä hänen vierellään — hän kuuli hänen hameensa hiljaisen kahinan. Hän ummisti silmänsä ja hänen mielestensä ei muuta tarvittu kuin että hän ne jälleen avaisi, niin näkisi hän Olga Stepanovnan, hänen tarvitsi vain kurottaa kättään koskettaaksensa Olga Stepanovnan vapisevaan, kylmään ja kalvakkahan käteen. Ja tämän käden yhdestä ainoasta puristuksesta olisi hän nyt ollut kernas uhraamaan kaikki myöhemmät voittonsa ja ihastumisensa, kaikki nuo naiset, jotka olivat vannoneet hänelle rakkautta, kuten hänkin oli heitä kohtaan tehnyt. — Hän otti esille Olga Stepanovnan valokuvan ja rupesi tarkastelemaan sitä. Kuinka tyhmä hän oli ollut silloin, kun ei ollut ymmärtänyt pitää arvossa tuota sisäistä kauneutta, minkä hän nyt niin hyvin tajusi, tuota sielua, joka loisti hänen kaikki anteeksi antavasta katseestaan ja hänen surumielisestä hymyilystään! Noita huulia hän oli suudellut. Nehän olivat kuuluneet hänelle, kuten koko Olga Stepanovnan olentokin — täydellisinä ja kokonaan. Leohan oli ottanut häneltä kaikki mitä oli tahtonut ja milloin tahtonut, kysymättä lupaa, välittämättä hänen mielihaluistaan, ja kaikki Olga Stepanovnan pyrinnot ja harrastukset olivat tarkoittaneet vain sitä, että hänen Leonsa tuntisi itsensä onnelliseksi ja tyytyväiseksi... Ja kaikki oli Leo Aleksandrovitsh, omin käsin, rikki ruhtonut, sekä hänen että tuon hiljaisen, hennon elämän!... Heidän liittonsa, tuon vapaan, uskollisen ja ihanan oli hän heittänyt likaan, kuin minkäkin epäjumalankuvan ja polkenut sen siihen...

Hänestä tuntui yhtäkkiä niin hirvittävältä ja tukehduttavalta.

Hän pukeutui kiireesti ja riensi ulos sateeseen ja kylmään. Nuo muistelmansa olivat ikäänkuin tukehuttaa hänet siellä kotona, hänen ollessaan niiden kanssa kahdenkesken...

XXV.

Ulkona oli kauhea ilma.

Vettä ei tullut ainoastaan kaatamalla, vaan sade oikein pieksämällä pieksi kaikkea ja kaikkia, jotka kova onni oli pakottanut olemaan ulkona. Jalkakäytävillä vesi juoksi virtoina ja torilla siinti vesilätäkköjä, jotka muistuttivat lampia. Oli mahdotonta erottaa mistä päin tuuli puhalsi — se puski piammiten kaikilta tahoilta ja pyyhkäsi äkäisesti vinkuen ja valittaen etemmäs, palatakseen heti kohta takasin, jolloin se äkisti hyökkäsi tuivertaan kulkijamen kimppuun, heitti viitankauluksen hänen päänsä yli ja tempasi sen jälleen alas, valeli hänen kasvonsa kylmillä, kipenöitsevillä vesisuihkuilla, survasi hänet katukäytävän vieressä kohisevaan ojaan ja jätti hänet vihdoinkin voipuneena ja soaistuneena siihen paikkaansa. Sekasortoinen vedenryöppy himmensi katulyhtyjen valon. Kaasuliekki lyhdyissä hulmusi sinne tänne ikään kuin ahdistettuna joka puolelta. Kovaa kokivat sekä ihmiset että hevoset tässä jumalattomassa ilmassa. Vuokra-ajurien tuimat kiroukset hukkuivat tuulen pauhinaan. Avuttomina ravistelivat rasittuneet vetäjät väsyneitä ja märkiä päitään raskaasti ponnistaessaan eteenpäin. — Sivuutettuaan muutamia katuja Leo Aleksandrovitsh soitti muutaman tuttavansa luona, mutta siellä ei ollut ketään kotona. Toisaalla taas oli ehditty käydä jo levolle. Ensimmäisessä paikassa kuului oven sisäpuolelta lasten iloista naurua ja sipsutusta, ja ehdottomasti hänen nyt kävi kateeksi se, mitä hän tähän asti oli pitänyt vain pilan arvoisena. Ennen oli hän kutsunut jokaista perhettä kyyhkyslakaksi ja salaa halveksinut niitä, jotka näitä lakkoja olivat saaneet aikaan. Mutta nyt — kuinka mielellään hän olisi istunut tuommoisen kyyhkyslakan keskellä, hyväillyt noita sottasia pikku pallerolta ja kuunnellut heidän iloisia, raikkaita ääniään, joita eivät mitkään surut vielä ole saaneet särjetyksi. Oi, kuinka herttaiselta hänestä nyt olisi tuntunut heidän seurassaan!

Mutta tarkkaan katsoen on syy sittenkin Olga Stepanovnan, hänen on syy kokonaan, — aprikoitsi Leo Aleksandrovitsh syventyneenä jälleen menneisyyteen, jonka pikkutapauksia hän nyt järjestään tutkisteli. — Olga Stepanovna oli parempi kuin hän, miksikäs hän sitten oli lähtenyt pois ja hyljännyt hänet, miksikä hän oli totellut Leo Aleksandrovitshin kirjeessään lausumaa kehotusta? Että sellaisia kirjeitä kirjoitetaan saattaa kyllä tapahtua, mutta sittenhän jäljestä päin tulee katumus ja kaikki palautetaan jälleen entiselleen. Ja tuo hänen kvvvhkvsmainen lempeytensä — että matkusti heti pois

...eikä tullut enää näkyviinkään! Tai oliko se ehkä itsetuntoa? Mutta itsetunto ei ole paikallaan sellaisissa asioissa. Hänen olisi pitänyt kestää kaikki ja pakottaa Leon malttamaan mieltänsä. Hänen olisi pitänyt seistä järkähtämättä paikallaan eikä sallia kenenkään muun naisen päästä Leon sydämen ja ajatusten valtijattareksi. Siihen hänellä oli tarmoa kyllin. Sitä on kaikilla naisilla.

Kärsivällisyys on heidän aseensa, jolla he voittavat koko maailman. He odottavat ja he osaavat odottaa. Miksi hän sitten ei odottanut? Mitä rakkautta se on, kun luovuttaa sydämensä valitun sille, ken ensinnä vastaan sattuu! Ja itse vetäytyi hän heti syrjään. Sellaisen kuin Pilatus sopi kenties pestä kätensä... Oliko Olga Stepanovna sitten todellakin oikeassa? Oliko hän koskaan sanallakaan puolustanut itseään tai etujansa? Milloinkaan hän ei ollut pannut toimeen vähintäkään kohtausta, vaikka kyllä oli sattunut, että Leo Aleksandrovitsh oli tullut kotia vasta aamupuolella yötä. Sellaisissa tiloissa oli Olga Stepanovna kuten tavallisesti ollut hyväileväinen, ilman että oli edes kysynytäkään missä hän niin kauan oli viipynyt. Illat umpeen saattoi Olga Stepanovna istua aivan yksin valittamatta milloinkaan ikävää... Luonnollisesti olisi hänen pitänyt menetellä toisin...

Mutta samassa Leo taas muisti, miten hän itse oli käyttäytynyt tuona aikana, ja painossa päin harkitessaan asiaa hän ymmärsi, ettei Olga Stepanovnalla ollut oikeutta siihen, ellei hän tahtonut ainaiseksi menettää arvoaan. Eihän saata väkisten tunkeutua kenenkään suosioon. — Ja tietämättänsä pasikoitteli hän yhä edelleen kuraisia katuja eikä huomannut, että oli jo tullut, kuka tiesikään minne. Hän palasi kotiin myöhään yöllä, pää raskaana, tunteet revittyinä. Kaualla hän ei saanut unta silmiinsä. Peite tuntui niin raskaalta, tyyny liiaksi pehmeältä ja lämpöiseltä, jonka johdosta veri yhä kiivaammin nousi päähän; matrassi tuntui kovalta ja sänky oli liiaksi lyhyt... Ja hetki toisensa jälkeen kului hänen yhä uudestaan hellittämättä ja väsymättä tutkistellessaan mennyttä elämäänsä. Kuinka nuo Olga Stepanovnan hyväilyt nyt olisivat rauhoittaneet häntä! Kuinka taitavasti Olga oli osannut aivan vähässä ajassa ja huomaamatta viihdyttää hänen mieltänsä tasapainoon! Hän oli silloin painautunut aivan lähelle Leoa, kuiskannut hänen korvaansa muutamia hellän suloisia sanoja ja laskenut kätensä hänen olkapäälleen niin keveästi, kuin olisi se ollut pieni kukka... Kun Leo vihdoinkin oli nukkunut, näki hän unessa jotakin käärmeitä muistuttavaa, — jokin musta ja karvainen olento näytti aivan kuin kerän sisästä sinkoavan häijyjä katseita punaisista silmistään, asettuvan hänen rinnalleen ja painavan sitä. Ponnistaen kaikki voimansa Leo koetti huutaa, mutta ei voinut, ja samassa oli hänestä kuin Olga Stepanovnan kasvot jostakin läheltä olisivat katselleet häntä niin sanomattoman surullisina. Hän oli kuulevinaan Olgan hiljaisella äänellä

kuiskaavan:

— Niinkö pitkälle jo olet saattanut itsesi, poloinen raukka?

Ja unissaan Leo oli valmis itkemään omaa surkeuttaan.

Aamulla herättyään lähetti hän palvelijan osotekonttoriin ottamaan selvää, missä Olga Stepanovna asui.

Sen jälkeen käski hän kutsua lähetin.

— Hanki selko siitä, mitä tämä nainen toimii, millaisissa oloissa hän elää ja millaisissa varoissa hän on. Kuulustele sieltä. Mutta kavahda, ettei hän saa itse tästä mitään tietää. Ja Jumala varjelkoon sinua yhtymästä häneen itseensä.

— Käskettekö mennä ilman kukkavihkoa? kysyi sananviejä aivan tietämättömänä.

— Ilman kukkavihkoako? Mitä se on?

— No nähkääs, herrathan pitävät hienona tapana lähettää sellaisissa tiloissa kukkavihon tai konvehteja...

Leo Aleksandrovitsh satti nyt miestä ja onnistui vaivoin saamaan hänet lähemmin tolkulle asiasta.

Sananviejä lähti matkaan issikalla, mutta viipyi sillä tiellä kumminkin kolme tuntia.

Sillä aikaa oleksi Leo Aleksandrovitsh kotona kuin horkkakuumeessa. Hän kulki edestakasin huoneissa, torui palvelijaansa, mylläsi kirjojaan ja paiskilo i niitä lattialle. Vihdoin palasi lähetti.

— No?

— Kaikki niinkuin pitääkin.

— Nimittäin?

— Ihan paikallaan. Ensiksikin asuu hän erään majuri Bobkovin luona.

— Mitä sinä nyt valehtelet, pölvänä?

— Oikein totta, — naimatonna... Mutta täysin nuhteettomana, niinkuin "bonnat" herrasperheissä. Me emme saa valheita laatia. Sekin seisoo johtosäännöissämme...

— Maltas, maltas, koetti nyt Leo Aleksandrovitsh rauhoittua. — Majurilla on siis lapsia?

— On, kolmekymmentäkaksi pientä nassua siellä pyllekehtää.

— Kuinka, kolmekymmentäkaksi?

— Ihan niin, se luku pitää varmasti paikkaansa. Sillä nähkääs, tuo majuri kerää lapsia kaikkialta, missä niitä vain ei tarvita. Hänellä on niinkuin kasvatuslaitos semmoinen. Ja neiti Krohotova — Olga Stepanovna — hoitaa noita lapsia. Kyllä minä otin tarkan selon kaikesta, niinkuin käskittekin. Hänen käytöksensä on kiitettävä, kartanonmies ei sanonut tietävänsä mitään pahaa hänestä, ja hyvissä kirjoissa hän on poliisillakin, jolle ei ole mitään kannetta häntä vastaan tehty. Minä olen aikoinani itse ollut kirjurina poliisikonttorissa ja tunnen siis nämä asiat: Raitis hän on aina ja tehtävistään vaarin pitävä. Epäiltäviä miesvieraita ei hänen luonaan milloinkaan, käy, ja itseään hän pitää tarkasti kurissa.

— Hän palvelee siis palkan edestä? Paljonko hänelle maksetaan?

— Palkka ei tule kysymykseen! Tuo majuri on tavallaan eriskummainen ihminen, hän elättää lapset armopaloilla!

Tällä kertaa ei Leo Aleksandrovitsh ymmärtänyt suoraan sanoen mitään. Hänen täytyi itsensä koettaa saada selvä asiasta. Siksi sotkuiselta tuntui koko lähetin kertomus.

XXVI.

Tosin oli Leo Aleksandrovitsh niin päättänyt, mutta ei kumminkaan heti suoriunut matkaan.

Se mitä hän eninteen pelkäsi oli, että hänen täytyisi kohdata tuon nuoren naisen lempeän, kaikki anteeksi antavan katseen. Jos hän vain olisi tietänyt, että Olga Stepanovna:lla oli häntä varten varalla mitä julmimmat soimaukset, vieläpä solvauksetkin, niin olisi hänen ollut verrattomasti helpompi ollakseen. Mutta hän tunsikin Olga Stepanovnan liiaksi hyvin. Jo ennakolta kuvaili hän mielessään, miten hänen rakas Oljansa ensin leimahtaisi punaiseksi, sitten heti taas kalpenisi ja viljavia kyyneliä vuodattaen ojentaisi hänelle kätensä. Ja ulkomuotonsa näyttäisi niin riutuneelta ja hämmästyneeltä ja katse niin tavattoman aralta, jopa surkealtakin. Sopiminen hänen kanssansa ei tulisi olemaan mitenkään vaikeata. Tietävästi ei Olga Stepanovna myisi itseään, mutta mahtoi hän sentään jo olla kyllästynyt siihen elämään, jota hän vietti. Kai oli hänen jo pistänyt vihaksi tuo puolinen isäntävalta, jota hänen suhteensa harjoitti joku Bobkov — majuri ja tietenkin n.k. "bourboni". [Bourboneiksi kutsutaan Venäjällä alhaista sukuperää olevia upseereja, jotka alunpitäen ovat palvelleet sotamiehinä.] Ja kyllähän sen tiesi miltä tuntui istua päivät päästään puolella muonalla jossakin laitakaupungilla, jonne muun maailman meno ei paljon kuulu. Asiain näin ollen Olga Stepanovna varmaankin, kuinka vaikeata hänen Leo Aleksandrovitshin luona lieneekin ollut, pitäisi mennyt elämää paratiisin veroisena. Leon tarvitseisi vain ilmestyä hänen luokseen, niin olisi hän heti valmis seuraamaan häntä vaikka maailman ääreen, olletikin kun Leo Aleksandrovitsh ilmaisisi hänelle "jalot aikeensa". Mennyt ei tosin voinut enää palauttaa, mutta kaikkihan voitaisiin sovittaa morsiustuolilla! Vieläpä Olga Stepanovna ilostuisikin siitä! Naisethan ovat muka kaikki samaan kaavaan valettuja. Kun vain kuulevat vihkimälaulun "Jesaija, riemuitse", niin sillä hyvä. Mutta pahinta olivat kohtaamisen ensi hetket, jolloin muisto koetuista kärsimyksistä ja heidän yhteisestä entisyydestään jälleen heräisi Olgassa. Sitä Leo Aleksandrovitsh sekä häpesi että pelkäsi ja sen tähden viivytti hän käyntiään päivästä päivään, vaikka tunsikin vastustamattoman voiman vetävän häntä Olga Stepanovnan puoleen. Hän ajatteli Olgaa päivät päästään, kuvitteli hänen olevan lähellä, nukkui ja heräsi Olga Stepanovna mielessään eikä kaualla tahtonut luoda silmiään auki, ollen muka tuntevinaan hänen läsnäolonsa ja hänen silmäinsä sanattoman loisteen, hänen kätösensä kainon hellän kosketuksen, tuon hermostuneen värinän hänen liikuttavassa äänessään, näkövinään tuon hertta-kehoisen rinnan, nuo

hän on ihanteellavassa asuessaan, näkevillä tuon hennotakemisen himmii, nuo lapsenolkapäät, jotka niin empiväisesti hakivat suojaa ja hellyydenosotusta hänen sylistään, silloin kun nuo hellyydenilmaukset vielä olivat lämpimät ja totiset! Kun Leo Aleksandrovitsh vihdoin teki tuumastaan totta ja matkusti ulos "istutusmaille", värisi hän kuin vilutaudissa.

— Asuneeko hän todellakin tässä?

Ja sydämensä ankarasti tykyttäessä silmäili hän tyystin ulkopuolelta tuota halvannäköistä pientä taloa, joka näytti kasvaneen puoliksi maan sisään.

— Enpä olisi ikinä luullut, että Pietarissa vielä on tuollaisia taloja!

Kaksinkertaisten ikkunain läpi ei iloisten lasten hälinä kuulunut ulos kadulle, vaikka kyllä nähtiin pienten huulien likistäytyvän himmeitä, miltei udunvärisiä ruutuja vasten, jolloin latistuneet nenännipukat muodostivat suuria vaskirahan muotoisia ympyröitä.

— Kai se on tuo ovi tuossa. Uh, miten resuinen ja likainen se on! Vahavaatepäällys riippuu retkuina ja niinitäyte töröttää ulkona, kuin pumpuli vanhassa risaisessa yönutussa... Täällä kuuluu jo ääniä. Melu ja mylläkkä vallitsee nähtävästi sisällä. Soittokelloa ei näy olevan. Koputtaisinko ehkä? Mutta kenties olisi parasta tulla tänne toiste, tynnemällä mielellä ollessani... Kai siellä löyhkääkin, ja paha siivo vallinne joka paikassa, arvaan mä. Hän tunsu itseään tympeyttävän ja kääntyi inholla takasin ovelta. Kuten tavallisesti pelkurit, oli hänkin sitä mieltä, että hän huomenna toimittaisi asiansa verrattomasti helpommin, paremmin ja järkevämmin, vieläpä että olisi asialle eduksikin, jos hän jättäisi käyntinsä toiseen kertaan. Todellakin, hänellä olisi silloin aikaa miettiä kaikkia, olletikin kun hän tällä hetkellä ei tiennyt edes mitä sanoisikaan. Nyt oli hän muka niin kiihtynyt, ettei hän kyennyt mitään aikaan saamaan. Asia saattaisi vain selkkautua. Hän halusi sanoa yhtä, mutta kielensä lausuisi vastoin hänen tahtoaan toista. Kaikkihan riippui muka siitä, millaisen vaikutuksen hän ensi hetkessä tekee Olga Stepanovnaan. Saattoihan olla, että hänen ensi sanansa jo vaikuttaisi ratkaisevasti tuohon tahi tähän suuntaan. — Hän oli jo kerinnyt unhottaa sen, mitä hän eilen piti ihan varmana, että Olga Stepanovna suuresti ihastuisi kohdatessaan hänet. Nyt ei hän kumminkaan enää uskonut, että Olga Stepanovna heti nousisi ja seuraisi häntä. Seistessään jo määränsä päässä, tuntui asia hänestä vaikealta, jopa niinkin vaikealta, että käsi, jonka hän jo oli kohottanut naputtaakseen oveen, äkkiä kävi lyijynraskaaksi ja vaipui alas. Hän oli jo kääntynyt ja astunut jalallaan ensimmäiselle porrasaskelmalle aikeessa lähteä

pois, kun ovi samassa lennatti jyrinalla auki ja kynnykselle uimautui pörhöpäinen poika, armottomat saappaat jalassa, silmät kierot ja suu niin suuri, että se paremmin olisi sopinut paljoa isompiin kasvoihin kuin hänen. Vaikka poika oli aikonut ulos, pysähtyi hän nyt kynnyksellä kuin naulattuna ja katsoa töllötti vieraaseen. Pitäen sormeaan suussa ja nuhisuttaen nenäänsä keikutteli hän ruumistaan puoleen sekä toiseen. Näkyi että hänen aivonsa olivat toimessa: mitähän tahtonee tuo vieras setä, joka ei käy sisään eikä mene pois? Tuon viikarin takana näkyi nyt toinen poika, joka tiettävästi oli vähän vanhempi, sillä muutta mutkitta kysyi hän:

— Tuletko sinä meille? Onko sulla namusia?

Ei ehtinyt Leo Aleksandrovitsh vastata vielä kysymykseen, kun Olga Stepanovnan hieno, siromuotoinen ja solakka vartalo tuli sisältä näkyviin. Vyötärysten kohdalta näkyi se notkuvan vielä kuten ennenkin — "muurahaisen miehusta", joksi Leo Aleksandrovitsh leikillään oli nimittänyt sitä.

Hän olisi nyt halunnut rientää portaita alas, paeta Olga Stepanovnan luota, kadulle ja niin etemmäksi, kunnes tämä talo ja nämä istutusmaat olisivat kadonneet hänen näkyvistään. Mutta se oli jo myöhäistä.

Olga, joka aina oli ollut likinäköinen, tähysteli häntä hetken aikaa ja tunsi sitten jälleen hänet. Aivan varmaan hän tunsi, sillä hän meni yhtäkkiä kalpeaksi ja pysähtyi. Vasta jälkeen päin muisti Leo Aleksandrovitsh hänen horjuneen niin, että hänen oli täytynyt nojata kädellään ovenpieleen; toisen kätensä oli hän ojentanut Leoa vastaan ikään kuin puolustaakseen itseään.

— Tekö se olette... tekö?

Leo seiso i ääneti. Kaikki oli haihtunut hänen päästään, hän ei tiennyt mitä sanoa Olgalle. Minne olivat nyt kaikki kauniit sanat ja ajatukset joutuneet? Ne olivat hajonneet kuin varpusparvi, joka äkkiä on karkoitettu vaarainpensaasta.

— Te... täällä!

Kohta tointui hän hämmästyksestään ja hänen kasvoihinsa tuli tyyni ilme. Niissä ei näkynyt mitään vihaa, ainoastaan jonkinlaista välinpitämättömyyttä. Leo oli odottanut näkevänsä hänet hämmentyneenä ja pelokkaana, mutta siitä ei näkynyt merkkiäkään. Hänen kulmakarvansa olivat tiukasti rypistettyinä ja niiden välistä nousi otsalle päin hieno poimu, jota siinä ennen ei ollut. Ainoastaan povi, joka valtavasti kokeili ilmaisi hänen mielentilansa.

valtavasti kotoon, ilmaisi hänen sielunmaailmaansa.

— Miksi, miksi te olette täällä?

Ja hänen äänensä kuului nyt välinpitämättömältä, se ei tunkenut sydämeen kuten ennen aikaan.

— Te... te olette paljo muuttunut, Olga Stepanovna.

— Minäkö? vastasi tämä kummeksien. — Toivoakseni ette ole tullut tänne kertoaksenne minulle sitä uutista.

— Tarkoitin, että olette muuttunut eduksenne. Hän oivalsi itse miten tyhmästi se oli sanottu, vieläpä siihen määrään tyhmästi, että hän punastui harmissaan siitä.

Olga Stepanovna naurahti, ja tuo hymyily oli sama kuin ennen, aivan sama. Kuopatkin poskissa olivat samat. Leo Aleksandrovitshiä oli aina miellyttänyt tuo hymyily.

Olga Stepanovna huomasi hänen hämillisyytensä ja hänen tuli yhtäkkiä sääli Leoa. Hän ei ollut tottunut näkemään Leoa sellaisena. Myöskin oli nyt kuin jos jotakin lämmittävää olisi liikkunut Olgan sydämessä, "aivan niinkuin kipuna olisi leimahtanut tuhkassa", niinkuin hän itse sittemmin kertoi.

— Ettekä tekään, Leo Aleksandrovitsh, näytä aivan samalta kuin olitte silloin.

Tunne, joka äsken oli herännyt hänen sydämessään, vaikutti häneen yhä valtavammin, ja hän ojensi Leolle kätensä.

Tämä tarttui siihen ja pidätti sen.

Käsi lepäsi rauhallisesti Leon kädessä, — se ei vavissut kuin ennen.

— Niin, minäkin... minäkin... lausui Leo äkisti ja hätäillen, juuri kuin hänellä nyt ei olisi ollut enää aikaa sanoa sitä. — Niin, niin, minäkin... Minäkin olen paljon... jopa ihan kokonaan... Minä voin vakuuttaa teille... Minä en ole enää sama, en Jumaliste sama.

"Mikä minun käski mainita Jumalaa? ajatteli hän tyytymättömänä itseensä. — Herranen aika! mitä hän on ajatteleva minusta?" Ja kovalla tahdon ponnistuksella sai hän nyt hillityksi mielensä.

Tuon kaiken käsitti Olga Stepanovna täydellisesti ja hänen huulillaan vilahti hymyily. Leo Aleksandrovitsh huomasi sen ja ymmärsi, ettei tuossa kirkkaassa sielussa enää asunut mitään nurjamielisyyttä häntä kohtaan, että Olga Stepanovna oli antanut hänelle anteeksi, että hän oli leppynyt menneisyyteensä, siis myös häneenkin.

— Olen tullut tänne saadakseni keskustella kanssanne puoli tuntia. On paljon, jota minun välttämättömästi tulee saada teille sanotuksi... Vain puoli tuntia minä pyydän. Sehän ei merkitse teille mitään.

Olga Stepanovna erotti kärsiväisen värein hänen äänessään, ja hänen tuli yhä kovemmin sääli Leoä.

"Niin ylpeä kuin hän oli ennen!" ajatteli hän.

— Minä olen todellakin miettinyt... niin paljon, paljon... koko näinä aikoina.

— Mutta hyvänen aika, puhkesi Olga Stepanovna sanomaan, nyt jo täysin tointuneena, — mehän seisomme rappusilla tässä puhellen... Käykää sisään... Lapset, lapset, älkää tulko jalkoihin, ei tämä nyt ole teihin kuuluvaa.

Mikä joukko telmiskeleviä pienokaisia nyt ympäröi heidät! Leo Aleksandrovitsh silmäili noita lapsia, ja hänestä ne olivat kaikki toinen toisensa näköiset, niin ettei mitään eroa saattanut huomata heissä — aivan kuin samalla lestillä tehdyt kengät.

— Onko teillä oma erityinen huone?

— Lapset, oletteko hiljaa? Ette saa pauhata niin kauan kuin vieras setä on täällä.

Hän astui sivuovesta erääseen huoneeseen ja osotti Leo Aleksandrovitshille kapeita puuportaita, jotka veivät ylempään kerrokseen.

— Minä asun tuolla...

Leo Aleksandrovitsh joutui jälleen mielenkuuhuun. Hän tunsu ikään kuin painoa jaloissaan. Oli kuin hänen kengänpohjansa olisivat tarttuneet kiinni porraslautoihin, niin vaikeata oli hänen kiivetä ylös. "Niin, Olja ei ole enää sama kuin ennen, ei ensinkään sama, ajatteli hän. — Hän on muuttunut ihan tuntemattomaksi. Semmoisena kuin hän nyt on, ei ole niinkään helppoa suoriutua hänen kanssaan. Kuka tietää, ehkä se ensinkään onnistui! Turhaa oli

suorittua hänen kanssaan. Kuka tietää, ettei se ensinkään oimistu: Tuliin ohi että minä ollenkaan tulin tänne... Mutta mikä minut perii ilman häntä?..."

Ja äkkiä tunsu hän itsessään, ettei hän voisi elää ilman Olga Stepanovnaa, että tuo hintelä nainen, joka jo seisoi portaitten ylipäässä ja ihmetellen katseli hänen horjuvaisuuttaan, oli ikään kuin yht'äkkiä kasvanut kiinni hänen sydämeensä. Nyt ei häntä voitu verinkään temmata siitä irti.

— Miksi ette tule, Leo Aleksandrovitsh?

Ja hymykin näkyi karkeloivan Olgan suupielissä. Leoa hävetti.

"Juuri niinkuin kadetti, joka viedään piestäväksi", sävähti ajatus hänen päässään.

Kamari oli pikkanen ja matala, niin että hänen päänsä tapasi lakeen.

— Anteeksi, etten tullut varoittaneeksi teitä. Minulle se on tarpeeksi korkea, minä kun en ole pitkä... Minä olen pieni!

Oi, kuinka mielellään Leo nyt olisi nostanut tuon pienoisen, hymyilevän naisen käsivarsilleen ja puristanut häntä rintaansa vasten!... Millaisella ilolla hän olisi kantanut hänet pois täältä, omaan kotiinsa!...

— Sonja!...

Laiha ja kalpea pikku tyttö, joka istui ikkunassa ompelemassa, nousi ylös ja pani työnsä pöydälle, painoi sen kokoon pienellä, hennolla kädellään ja kääntyi, silmäkulmat ankarasti rypistettyinä ja huulet tiiviisti suljettuina Olga Stepanovnaan päin.

— Sonja hyvä, mene Lupotshkan luo kyökkiin ja auta häntä.

Lapsi silmähti vieraaseen "setään" ja lähti, kulmat vielä enemmän kupristettuina ja kasvoilla sama toimekas ilme, ulos huoneesta.

Leo Aleksandrovitsh sulki oven hänen jälkeensä.

— Istukaa, minulla ei ole kuin yksi tuoli... Leo istahti ikkunan luo.

Olga seisoi vieraansa edessä ja katseli häntä jonkinlaisella uteliaisuudella, ikään kuin saadakseen selville missä määrin hän oli entisestään muuttunut. Leo Aleksandrovitsh käänsi päänsä ikkunaan päin. Sen alapuolella lähti katosta

Aleksandrovitsh kaarsi päänsä ikkunaan päin. Sen alapuolella tuntu katosta ulkonema, huone sijaitsi siis jossakin ylisillä. Katolla tepasteli sulkasatonen varis, tokkien, kovalla mustalla nokallaan lahonnutta puuta. Harmaja kissa näkyi kömpivän eteenpäin ulointa katonrajaa myöten. Varis säikähti ja oli vähällä lähteä lentoon — räpsäyttipä se kerran siipiäänkin; mutta kissa ei ollut sitä huomaavinaanakaan, vaan katosi savupiipun taa.

Leo Aleksandrovitsh huomasi sopimattomaksi kauemmin vaieta. Olga puolestaan odotti, että hän jotakin kysyisi. Mutta kaikki pyöri niin kumman sekaisin Leon päässä. Hän antoi katseensa harhata ympäri huonetta. Kaikki oli siinä niin puutteenalaista ja köyhää. Laiha vuode, ohkanen tyyny, vanha kulunut boijipeite... Hänen palvelijallaan oli paremmat olot... Nurkassa kehyksetön pyhimyksen kuva. Lampussa sen edessä leikkui punaisen lasin sisässä raukea liekki, vuoroin aleten vuoroin nousten, niinkuin olisi sekin varonut tämän häviölle joutuneen miehen puolesta. Alaston lattia oli la'aistunut ja puhdas.

— Itsekö te pesette sen? kysyi Leo Aleksandrovitsh enemmittä valmistuksitta.

— En, kuinka niin?

— Muuten vaan.

Ja seinätkin olivat alastomat. Revityt tapetit oli paikattu sanomalehtipaperilla. Ei ainoatakaan kirjaa näkynyt, ei kukkaa, ei mitään mikä olisi voinut tätä koppia hiukan somistaa. Yksin luostarikin oli sisältäpäin hauskemman ja miellyttävämmän näköinen, kuin tämän yksinäisen naisen asunto.

— Ja tässäkö te asutte?

Olga ei vastannut mitään, kysymyshän olikin niin tavattoman typerä.

— Teidän tulee suoda minulle anteeksi, Leo Aleksandrovitsh, minä en koskaan jätä lapsia kauemmaksi aikaa yksin. Jos mielitte kertoa minulle jotakin, niin tulee teidän kiirehtää.

— Kylläpä teistä on tullut tyyni!

— Tyynikö? — Hän naurahti tuskin huomattavasti. Silmät vain hymyilivät.

— Niin, ja päättävä!

— Johan on aikakin, — kaikki entinen on jo aikaa sitten haihtunut sielusta.

Hän ei sittenkään voinut pidättäytyä viittauksista! Eikä siinä kyllin, Leo Aleksandrovitsh oli tuossa viittauksessa kuulevinaan kaikua eletyistä tuskista. Nuo muutamat sanat sattuivat häneen kuin piiskan sivallus, mutta hän ei tuntenut sen koskevan, vaan vieläpä iloitsikin siitä, sillä ensiksikin nuo sanat johtivat hänet hyvälle tielle, ja toiseksi — miksikä tuo värähdys Olga Stepanovnan äänessä hänen lausuessaan ne? Ei, niinmuodoin ei vielä kaikki ollut haihtunut hänen sielustaan, ei vielä kaikki. Siis saattoi Leo vielä toivoa. Ihan varmaan...

Ja hän kavahti ylös, valmiina syöksemään Olga Stepanovnan luo.

XXVII.

Kaikki entinen oli jo haihtunut sielusta! Ei, vielä kyti kipuna tuhkassa, muuten ei Olga olisi katsonut häneen tuolla tavalla hänen kääntyessään ikkunaan päin. Tuota entistä hellyyttä se ei arvatenkaan ollut, vaan jotakin muuta, mikä sentään tuntui tavallista osanottoa lämpimämmältä. — Tietävästi oli hänkin saanut kärsiä, ajatteli Olga Stepanovna, — näkyihän hänellä valkeita hiuskarvoja ohimoissa... Rypyt uurtivat otsaa. Kovakouraisesti oli häntäkin elämä pidellyt. Eikähän kasvojen ilmekään hänellä ollut sama. Entisestä itseluottamuksesta ei näkynyt enää merkkiäkään. Jopa saattoi Olga Stepanovna huomata hänessä jonkinlaista nöyryyttäkin. Ja yht'äkkiä tuli Olga Stepanovnan häntä niin sanomattomasti surku, että hän ikään kuin vieraan, hänen ulkopuolellaan vaikuttavan voiman pakosta läheni Leo Aleksandrovitshiä. Hän astui Leon luo eikä saattanut olla panematta kättään hänen olkapäälleen. Leo säpsähti. Kuinka hyvin hän muisti tuon Olgan liikkeen! Niin oli hän aina tehnyt, milloin oli nähnyt Leon olevan alla päin, pahoilla mielin. Tuo lämmittävä tunne valtasi Leon ihan kokonaan, eikä hän eikä liioin Olgakaan sittemmin kyennyt tekemään itselleen selväksi, kuinka ja miten Leo oli tullut heittäyneeksi hänen jalkainsa juureen; hänen koko ruumiinsa vapisi ankaroista nyyhkytyksistä, jotka odottamatta olivat kohonneet hänen kurkkuunsa. Olga taasen seiso, silmät hämärtyvinä menneitten päivien kalliista vaikutteista, liikkumatta paikallaan, kuiskaten hiljaisin äänin hänelle jotakin, mistä Leo otti korvaansa muutamia ystävällisiä sanoja, joista hän jo aikaa sitten oli vieraantunut... Mutta yhtä äkillisesti kuin kohtaous oli alkanut, yhtä pikaisen lopunkin se sai. Ensin maltoi mielensä Olga Stepanovna. Hänen oli ikään kuin häpeä jotakin. Vaivalla kiskoutui hän irti, lähti huoneesta ja viipyi hetkisen oven ulkopuolella, silmäillen leikkiviä lapsia alhaalla, jolloin hän varoitellen heille huusikin:

— Hiljaa, hiljaa, lapset! Mitä kauheaa elämää te siellä pidätte? Eikö teitä käy hetkeksikään jättäminen yksin?

Ja saatuaan vihdoinkin hillityksi mielensä, palasi hän levollisena takasin.

Leo Aleksandrovitsh seiso ja katseli tylsästi ulos ikkunasta, nojaten polttavaa otsaansa ruutua vasten.

— Leo Aleksandrovitsh, tämä ei saa enää uudistua! Kuuletteko?

— Kohta, minä hetipaikalla...

Hänen olkapäänsä värähtelivät vieläkin. Hänen oli paljon vaikeampi hillitä mieltään kuin Olgan.

— Hetipaikalla, minä vain silmänräpäyksen vielä...

Kun hän sitten kääntyi Olga Stepanovnaan päin, olivat hänen kasvonsa täynnä joitakin punaisia pilkkuja. Hänen turvonneet silmäluomensa olivat silloin jostakin syystä erittäin painuneet Olga Stepanovnan mieleen. Kun tämä jäljestä päin kertoi mitä oli tapahtunut, puhui hän aina tuosta seikasta tavalla semmoisella, että kaikki huomasivat miten se hänen sydäntänsä kirvelsi. Muuten tunnusti hän itsekkin, että hänen rintaansa vihloi joka kerran, kun hän Leoa muisteli noin surkeana ja masennettuna.

— No, Leo Aleksandrovitsh, sanokaa nyt mikä se oli, joka saattoi teidät tänne. Minä en uskonut, että me enää kohtaaisimme toisiamme elämässä. Tiet ovat monet... Me erkanimme eri suuntiin. Tuskin olisimme enää voineet nähdä toisiamme.

— Minä... minä olen nyt vasta... eikä edes nytkään, vaan jo muutamia kuukausia takaperin... tullut huomaamaan että te... että minä... Odottakaa hiukan, näin se ei mene... vielä hetkinen...

Olga Stepanovna kaatoi hänelle lasin vettä, ja Leon vastaanottaessa lasin vapisi hänen kätensä niin, että vesi läiskyi yli reunojen. Vaivalla joi hän siitä muutamia siemauksia.

— Minä olen huomannut mikä te minulle olette. Teissä asuu koko elämäni, koko onneni. Ilman teitä on kaikki pimeää, minä en voi elää ilman teitä. Minä kadotan järkeni. Joko tulen hulluksi, tai lopetan päiväni. Minä en voi kestää kauemmin tätä. Minä olen saanut kärsiä paljo enkä jaksa... ei, minä en jaksa enempää!... Miksikä jätitte minut silloin?

Mitenkä uskalsi hän muistuttaa tätä!... Oli kuin jokin olisi nostanut Olga Stepanovnan ja tyrehtynyt hänelle kurkkuun, niin että hän oli vähällä tukehtua, tahtoessaan vastata Leolle. Eikä hän mitään saanut sanotuksi — käheä äännähdys vain pääsi häneltä, mutta sitäkään ei Leo kuullut.

— Miksikä tottelitte minua silloin ja matkustitte pois? Kuinka saatoitte niin

tehdä? Minä olin mielipuoli, heittiö, kummin vain tahdotte, mutta teidän olisi kumminkin pitänyt... niin, olisi *pitänyt* jäädä paikallenne! Ja me olisimme nyt olleet onnelliset. Oih niin, minä olin joko heittiö tahi narri... En tiedä itseään.

— Tahi samalla kumpikin! lisäsi Olga kovasti. — Älkää koettako puolustaa itseänne, Leo Aleksandrovitsh, minulla on teidän kirjeenne tallella.

— Minä en tahdokaan puolustautua. Tälläkö tavalla koetetaan itseään puolustaa? Minä en edes ajattelekaan sitä. Olisin valmis antamaan henkeni. Käskekää minun kuolla — ja minä kuolen! Ymmärsinkö minä silloin mitään? Olkoonpa että minä olin heittiö, kunnoton ihminen, teidän ei kuitenkaan olisi pitänyt lähteä luotani. Te olette ymmärtäväisempi, rehellisempi, parempi kuin minä... Niin... Teidän olisi pitänyt ymmärtää, että kaikki tuo on ohimenevää... Mitä tämä elämäni nyt kumminkaan on ilman teitä... kun minä rakastan... käsitätän toki minua... rakastan yksin sinua ja olen tullut tietämään, että tämä tunne on ainoa harras ja voimallinen, minkä milloinkaan olen kokenut... Uskotko kun sanon, etten ole tiennyt unesta enkä rauhasta. Koko päivän on ajatukseni teidän luonanne... sinun luonasi... ja koko yön samaten... Jos ummistan silmäni, olet *sinä* minun edessäni, jos luon ne auki, olet taaskin siinä. Jokainen ajatukseni... Rakas, kallis!...

Oli kuin jokin olisi työntänyt häntä Olgan luo; tämä ei tiennyt aavistaakaan, ennen kuin Leo väkevillä käsivarsillaan puristi hänet rintaansa vasten. Töin tuskin onnistui Olgan riistää itsensä irti.

— Rakas, rakas!...

— Sitä älkää tehkö, tahi menen minä pois!... Ulkonaisesti oli Olga Stepanovna täydellisesti tyyntynyt, mutta sydän poukutti edelleen hänen rinnassaan, niinkuin säikähtynyt lintu räpisteleksen häkissään.

— Leo Aleksandrovitsh, minä pyydän, älkööt tämmöiset purkaukset enää uudistuko! Kuuletteko?

— Niin, niin, minä kuulen... mutta suokaa anteeksi, minä en voi...

— Menneisyys on takanamme, sinne emme koskaan enää tule.

— Päinvastoin, päinvastoin... Unhottakaa kaikki, unhottakaa ikipäiviksi... Naiset osaavat antaa anteeksi ja unhottaa — unhottakaa tekin. Älkää ajatelko

menneisyyttä. Saatammehan me vieläkin ehkä tulla onnellisiksi. Koko elämä on edessämme. Määrätkää minulle minkä koetuksen tahdotte, minä olen valmis kaikkeen. Lähtekäämme vain pois täältä... lähtekäämme yhdessä...

Rientäkäämme pois tästä likaisesta, kurjasta pesästä. Kuinka kummalla te, *te* ette käsitä tätä tilanne kauhistavaisuutta. Tulkaa, Olja, lähtekäämme täältä.

Luonnollisesti ei niinkuin ennen, ei, vaan vaimona, ymmärrättehän — vaimona ja sillä ehdolla, ettemme koskaan, koskaan enää...

Hänen äänensä tyrehtyi uudelleen. Olga Stepanovna taas ei ainoastaan näyttänyt toiselta kuin ennen, vaan nyt hän sitä todellisuudessa olikin. Aivan kalpeana istahti hän hiljaa tuolille. Leo odotti häneltä vastausta. Nähtävästi ei Olga Stepanovna tahtonut ilmaista niitä ajatuksia, jotka tällä hetkellä täyttivät hänen mielensä, mutta ne kasvoivat lopulta liian voimakkaiksi. Hän alkoi yhtäkkiä puhua nopeasti ja hämmentyneesti ja viehättyi yhä enemmän siitä mielenliikutuksesta, joka oli vallannut hänet. Alussa puhui hän hiljaa, mutta sitten yhä kovemmin, voimakkaammin ja jyrkemmin. Veri tulvahti hänen kasvoihinsa, silmissä leimahti outo liekki, puoliksi vihaa uhkuen. Sääli, jota hän äsken oli tuntenut, oli nyt haihtunut. Tänä silmänräpäyksenä vihasi hän Leoa. Tämän surkea, masentunut ulkomuoto häntä vain kiukustutti ja enensi hänen nurjamielisyyttään Leoa kohtaan. —

XXVIII.

— Te kysyitte, minkä tähden minä jätin teidät?... Onko mokomaa kuultu!... Sepä kysymys, jota en totta tosiaan ollut odottanut. Ja te rohkenitte kysyä semmoista!... Ei, Herra tietäköön mitä tämä on oikein! Kuinka siveellisesti soaistu te olette!... Johdattakaapa mieleenne, — te otitte minut aikana, jolloin minä jumaloitsin teitä. Te olitte minulle sama kuin Jumala. Te yksin olitte koko minun maailmani. Minä en ole unhottanut enkä voi unhottaa sitä, miten mielelläni tahtoisinkin. Teidän toivomuksenne, teidän tahtonne oli minun ainoa lakini. Muistutelkaapa: halusinko minä mitään, vaadinko minä mitään? Minä en ainoastaan uskonut teihin — te olitte minun elämäni, minä ajattelin teidän ajatuksillanne, tunsin teidän sydämellänne. Miksi minä jätin teidät? Te kysyitte miksi? Ja sitä te vielä uskalsitte kysyä, te!... Hän hengästyí ja alkoi yskiä. — Miksi minä jätin teidät? toisti hän pontevasti. — Jos silloin olisitte sanonut minulle: Olja, heittäydy tuleen, niin olisin arvelematta tehnyt sen. Mikä minä olin silloin? En edes orjattarennekaan, vaan koiranne! Koira, sekin käy hampain kiinni hätyyttäjänsä, minä en tehnyt sitä... Teillä on huono muisti, Leo Aleksandrovitsh, kerrassaan mitätön muisti... Te muistatte että minä läksin pois. Ei, te ette muistanut sitä, te vasta jäljestä päin johdatitte mieleenne sen, kun elämänne kävi raskaaksi ja tukalaksi, kun yksinäisyys kauhistutti teitä... Minä en ole enää sama kuin ennen; nyt minä ymmärrän ihmisiä ja olen tutkinut teidätkin läpikotasin. Oletteko unhottanut mitä tapahtui hiukan ennen, kuin minä läksin teidän luotanne, oletteko unhottanut sen? Oi, Jumala, mitä minä silloin sain kärsiä! Minullahan ei ollut silloin muuta elämää kuin elämä teidän kanssanne, minä olin hyljännyt kaikki, kaikki... Te pyydätte minua antamaan teille anteeksi; sen olen jo aikaa sitten tehnyt, ja toivoni on, että te tulisitte onnelliseksi... Mutta unhottaa en voi koskaan. Minä sanon vilpittömimmällä sydämellä, että minä en voi, minä en voi. Ellen olisi rakastanut teitä niin suuresti, niin saattaisin kenties unhottaa. Mutta... mutta... älkää vaatiko sitä, älkää pyytäkö sitä... Minä olen kuoleva, mutta muisto ei ole katoova eikä sammuva. Toivoa pahaa teille, sitä en tee koskaan; päinvastoin. Mutta unhottaa, unhottaa — en ikänä! Onko se syntiä? Minä en tiedä. Mutta mitenkä saattaisi ollakaan toisin? Olisiko mahdollista pyyhkiä pois kaiken tuon? Te kysytte *minkä tähden* minä silloin poistuín luotanne? Tässäkin astuu itsekkyytenne näkyviin; te ajattelette yhä vain itseänne. Miksi te ette silloin kysynyt, *mihin* minä teidän luotanne läksin? Niin juuri *mihinkä*... Teidän ei tietysti juolahtanut mieleenne! Kuinkasta! Muuten arvelen, ettette juuri pitänyt lukuakaan siitä... "Menköön hän

minne tahansa — kunhan vaan menee, kunhan ei ole minun läheisyydessäni. Jumalan kiitos muka, pääsinhän rauhaan tuosta ikävästä tyttöpahasesta." Eikä mitään muuta. Sillä välin, Leo Aleksandrovitsh, juoksin minä jälle syöksyäkseni avantoon... Miksi teitä pöyristää, sanokaapa? *Silloin* teitä ei huvittanut edes kysyä: "kuinkahan hänen nyt lienee käynyt?" Niin, Leo Aleksandrovitsh, ei paljoa puuttunut, etten saattanut sieluanikin turmioon — sitäkin... Hukuttautumaan... Ellei silloin olisi sattunut tulemaan tämä jalo, harvinaisen ylevämielinen mies, parempi kuin te kaikki yhteensä, mies — korulauseita vihaava, suora ja vilpitön, — niin ei minua aikoja sitten olisi ollut enää maailmassa... Miksi minä jätin teidät! Sanokaas muuta! Kaiketi paremmille paloille mennäkseni! Kuinka se muuten olisi ymmärrettävä? Kuolemakin oli helpompi, kuin eläminen teidän kanssanne. Paljoa helpompi. Sanokaa mitä sanotte. Nyt siis tiedätte, mihin minä pakenin teidän luotanne, miksi jätin teidän, paratiisisinne... Mutta te, muistitteko te minua kertaakaan niinä päivinä? Heltyikö sydämenne säälistä minua kohtaan? Kysyittekö itseltänne missä minä olin, mitä minusta oli tullut? Näittekö unissanne minua edes kertaakaan?... Ah, miten vastenmieliseltä, miten inhottavalta tuntuu, kun muistelen silloista elämää! Herra Jumala, että pitääkin voida niin pettää, niin pilkata herkkäuskoista lasta! Ja mikäs minä silloin olin muu kuin lapsi? Mikä kunnia teille! Ja kuinka ylpeä te mahdoitte olla semmoisesta voitosta. Tyttö suutapahkaa juoksee teidän syliinne... Oikein hyymistyttää moinen iljettäväisyys... Ja kunhan se olisikin ollut vaan petosta. Joskus tapaa ihmisiä, jotka pettävät säälistä — kun sielu on tyhjä hellyydestä, niin he teeskentelevät. Eikä sitä vielä voida sanoa, kumpi on voimallisempi: rakkaus vaiko sääli. Mutta tepä ette lopulta viitsinyt enää teeskennelläkään. Silloin minä en käsittänyt mitään, mutta nyt tiedän kaikki. Te osotitte minua kohtaan ilmeistä inhoa. Miksi? Miksikä olette herättänyt kaiken tuon eloon? Minä en enää edes ajatellut sitä... Menkää, menkää pois luotani!...

Hänen päänsä vaipui alas käsien varaan ja hän ratkesi itkuun.

Leo Aleksandrovits seiso i ääneti hänen vieressään. Nyt vasta sai hän tietää mitä Olgalle oli tapahtunut, ja kylmät väreet pudistivat hänen ruumistaan.

— Minulla ei ole ollut aavistusta siitä enkä ole koskaan voinut kuvitella mielessäni semmoista...

— Mitä te ette ole voinut kuvitella? kysyi Olga Stepanovna kyyneltyneet silmänsä luotuina häneen. — Sanokaa, mitä? Oletteko te hakenut minua? Kysyittekö te Sila Samsonovitshilta kun hän kävi teiltä noutamassa

Kysyittekö te Sana Sampsonovitchilta, hän hän näytettiin hautausmaalla papereitani, kysyittekö te silloin häneltä, missä minä oleksin, miten minun laitani oli? Te lähetitte palvelijaa myöten ulos paperit sekä samalla rahoja, jotka majuri — Jumalan kiitos, hän oli käsittänyt asian minun sijassani — polki rikki jaloillaan eteisessänne. Ja kuitenkin oli hän silloin ulkona kerjäämässä apua meille. Niin, ette te ollut utelias tietämään mihin minä olin joutunut. Olisinpa joutunut vaikka vielä pahemmalle tielle kuin avantoon, mitä se teihin koski?... Ensi aikoina tahtoi majuri säästää minua, mutta sitten kyselin häneltä tarkoin kaikki. Silloin teillä jo oli toinen nainen luonanne. Kaiketi seisoi hän oven takana ja nauroi, nauroi ehkä minulle.

— Ei, hän oli luonani vain käymässä eikä tiennyt mitään teistä...

— Sehän oli minusta aivan yhdentekevää. Mitä se enää koski minuun kaiken sen jälkeen, mitä oli tapahtunut. Ja nytkin on minusta yhtäkaikki, aivan yhtäkaikki. Ja vaikkapa hän olisi nauranutkin, kun te minut esititte hänelle naurettavassa muodossa... Mitä sitten? Se elämä on minusta jo kaukana... Malttakaas... mitä minä vielä aioin sanoa... niin, te kutsutte tätä kurjaksi pesäksi ja kaikkea, mitä täällä on, kauhistavaksi. Mutta tietäkää te myös, että minä vasta täällä olen tullut tuntemaan onnen, olen tottunut olemaan ylpeä itsestäni ja pitämään elämäni tarpeellisena ja kallisarvoisena näille hyljätuille lapsi paroille. Jos maailmassa missään tehdään suuria, niin juuri tässä... Mutta mitä hyötyä siitä on, että puhun tällä tavalla! Ettehän te sitä kumminkaan käsitä!... Ja semmoinenhan minä olin itsekin... rakastin teitä; rakastin vielä kauan. Hän vaikenä tuokion ajaksi. Sitten tahtoi hän vielä sanoa jotakin, mutta ei voinut. Näytti kuin hän olisi kainostellut. Mutta kohta hän taas puhkesi puhumaan:

— Ja silloinkin, vielä silloinkin, oi Jumala, kuinka suuresti rakastin teitä! Jos te, vaikka senkin jälkeen kuin minä olin heittäytyä avantoon, olisitte tullut ja sanonut: "tule, Olja", — ja te tuolla äänellänne, joka milloin te vain tahdoitte, saattoi olla niin korvia hivelevä, olisitte antanut soinnun noille sanoille — niin olisin minä kuin lyöty koira, kuin teidän Djalmanne seurannut teitä, joskin hyvin tietäen, että jo seuraavana päivänä tulisi uudestaan heittäytyä avantoon. Oi, kuinka minä rakastin teitä! Mutta miten Djalma nyt voi? kysyi hän sitten yhtäkkiä.

— Sitä ei ole enää... sai vesikauhun...

— Se rakasti teitä... sekin... Te löitte sitä usein ratsuruoskalla. Se oli kumminkin parempi kuin lyödä sanoilla, kuten teitte minulle. Sana koskee

kipeämmin. Haava joskus paranee, mutta loukkausta ei paranna millään. Kuinka minä rakastin teitä! Vuosia kului minun voimatta karkoittaa teitä ajatuksistani ja sydämeistäni. Kun vaiti jäin yksin, olitte heti edessäni. Minä en pitänyt teille vihaa, en halunnut kosta. Rukouksissani pyysin, että te saisitte olla onnellinen, että teillä kaikki hyvin menestyisi... Vieläpä rukoilin *hänenkin* puolestaan, että hän tuottaisi teille enemmän iloa, kuin mitä minä olin tuottanut... Tarvittiin pitkä aika, ennenkuin tulin käsittämään kuka te olette. Ja minä opin sen, mutta kuitenkin...

— Kuitenkin? mitä tarkoitatte? kysyi Leo hätäilevästi.

— Niinkuin en nytkin, jatkoi Olga kiihkoisesti, — nytkin, tänä hetkenä, eilen, toissapäivänä, tänään aamulla ennen teidän tuloanne olisi rakastanut ja rakastaisi teitä! Ja kun nyt lähdette täältä, enkö rakastaisi teitä vielä sittenkin, huomenna, ylihuomenna, vuoden päästä, kautta koko elämän? Voiko semmoista tukahuttaa? Miten hyvänsä sitä koettikin, se ei onnistu. Saattaisiko tuo enää koskaan elämässäni uudistua?... Minä olisin nyt täysin onnellinen, jos vain voisın karkoittaa teidät muistostani... Mitä minun pitää tehdä, huudahti hän käsiänsä väännellen, — mitä pitää minun tehdä, kun minä en voi, minä... olen niin raukkamainen, vailla itsetuntoa, vailla ylpeyttä?... Rakastaa teitä vielä senkin jälkeen mitä on tapahtunut!... Niin, minä rakastan, rakastan sittenkin... Minä en voi muuta, sitä riittää koko elämäni iäksi...

Hän lankesi horrosmaiseen tilaan eikä tointunut vielä sittenkään, kun Leo tarttui hänen käsiinsä, veti hänet luoksensa ja alkoi suudella hänen itkeentyneitä kasvojaan ja kosteita silmiään. Oli kuin jonkinlainen sumu olisi ympäröinyt hänet. Hän oli yhtäkkiä hervastunut ja hänen käsivartensa olivat rampeutuneet... Mutta vaikka hän olisi voinutkin riistäytyä irti, ei hän olisi sitä tehnyt. Hän oli nyt kokonaan antautunut Leon suudeltavaksi. Ne olivat, nuo suutelot, synnyttäneet hänen ruumiissaan lämmön ja liekkuman virran... Tietämättänsä rupesi hänkin suutelemaan Leoa... Ja monta autuasta hetkeä kului siten, ennenkuin hänen tajuntansa palasi, ennenkuin hän, kädet ojennettuina Leon rintaa vasten ja voimin, joita ei Leo ollut aavistanutkaan, kykeni singahuttamaan hänet luotaan... Mioletön ilme kasvoillaan astui hän sitten ovea kohden.

— Olja, rakkaani, sydämyiseni! huusi Leo hänen jälkeensä.

— Malta... Olga Stepanovna sai kiinni sängystä. Muuten olisi hän kaatunut lattialle, sillä koko hänen ruumiinsa horjui. — Malta... Mitä nyt on tapahtunut? Olisiko se todellakin iälleen — —? Ei...

— Olja, rakas vaimoni... Jätä nämä kaikki... lähtekäämme pois täältä. Miten paljon onnea odottaakaan meitä... Onko mahdollista, että saattaa jäädä tänne koko elämän iäksi... tänne!...

— Ei noin, Levä...

Niin paljon hellyyttä loi hän tuohon hyväilynimeen, että Leon päätä huimasi.

Leo ei kuullut enää tahi kuuli ikään kuin sumun läpi, kun Olga, itsestään, toisti:

— Ei noin, Levä, niin se ei saa olla... Käsitähän toki, että minulla on täällä tehtävä, suuri tehtävä... Hyljätyt lapsiparat... Ei noin, meidän tulee malttaa mieltämme. Näethän sinä, etten minä tällä hetkellä kykene mihinkään, että olen voimaton... Minä olen kuin sokea... Olen täydellisesti sinun vallassasi. Sinä saatat tehdä minun kanssani mitä tahdot. Odota, anna minun malttaa mieleni. Pyydän sinua, rakas, — mene pois... Mene paikalla. Älä viivy kauemmin...

Mutta Leo ei enää kuunnellut mitä hän sanoi... Olgan vastustuskyky alkoi laimeta.

Ja yhtäkkiä tuntui kuin joku olisi nostanut hänet ylös ja heittänyt pois. Ovea koputettiin.

— Kuka se on?

Oliko se todellakin Olga Stepanovnan ääni? Niin käheältä ja kummalliselta se kuului.

— Minä se olen... Sonja...

Tukien päätään kädellään astui Olga Stepanovna ovea kohden.

— Mitä sinä tahdot?

— Lupotshka pyysi, että tulisitte antamaan voita ja potatteja...

— Mitä? Mitä voita?

— Voita... päivälliseksi...

— Koht'sillään.

Ovensuussa seisoj tuoli. Olga vaipui alas sille, puristi taas molemmin käsin päätään ja jäi siten istumaan muutamaksi hetkeksi.

— Olja, unhota nämä kaikki... Tule, lähdetään pois täältä...

— Odotas, näin se ei käy laatuun... Vielä silmänräpäys, ja me olisimme tehneet... me olisimme käyttäytyneet pahasti. Ei, niin se ei saa olla, meidän tulee hillitä mieltämme... Minä pyydän, rakas... matkusta heti pois, jos rahtuakaan kunnioitat minua... Älä näyttäydy enää täällä. Päätäni pyörryttää... Tule jälleen huomenna, ei, ei huomenna — viikon perästä... Ei, minä tulen itse tahi kirjoitan sinulle... Sehän, mitä nyt teemme, kestää koko elämän iän. Anna minun säilyttää edes hiukan luottamusta itseäni. Levä, mene pois... nyt heti kohta!... Sinähän näet, että täällä on erikoinen elämä itsessään. Minua tarvitaan täällä joka hetki...

Oli kuin Olga Stepanovna tämän kohtausten jälkeen olisi kylmennyt.

Leo astui hänen luoksensa, otti häntä päästä ja suuteli häntä, tähän vastasi Olga Stepanovna painamalla hankin suutelon Leon huulille. Vieläpä hän sekaantuneesti ja hämillään naurhtikin. Sen jälkeen järjesti hän tukkansa, joka oli joutunut epäkuuntoon.

— Lähde matkaan, Levä! Minä kirjoitan sinulle sitten, kun... Jos se olisi saanut tapahtua, emme perästä päin itsekään olisi voineet antaa sitä itsellemme anteeksi.

Leo Aleksandrovitsh oli nyt täynnä toivoa. Iloisena ja hyvillään lähti hän pois. Maaperä poltti nyt hänen jalkojansa.

— Onkohan mahdollista, että uusi elämä, uusi onni nyt alkaa? ajatteli hän.

Pitipä sattua, että tuo tyttö heilakka tuli ovea koputtamaan!... Olja olisi nyt muuten ollut hänen orjattarensa, hänen kappaleensa... Hän olisi vienyt Oljan mukanaan kotiin... Ilkeä lapsinulikka! Ja kaikki nuo Oljan hoidokkaat ovat ilkeitä huutajia, joihin tuskastuu ihan täydellisesti. Kuinka hän on voinut tähän saakka olla tyytyväinen tuollaiseen elämään?

Olga Stepanovna oli sillä välin vaipunut vuoteelleen ja makasi nyt liikkumatta, kasvot kätkeytyinä tyynyyn.

Huudestaan koputti joku hänen oveaan. Vaivalla kohotti Olga päätään

Suudestaani koputti joku hänen oveaan. Vainona koki Olga paadaan.

— Käy sisään!

Suurisilmäinen Lupotshka tuli nyt itse kyökistä.

— Mitä sinä tahdot?

Olga Stepanovna oli jo unhottanut, että häntä aikaisemmin oli käyty hakemassa.

— Lihaa myöskin... Olisi jo aika ruveta paistamaan.

— Niin, tosiaankin!

Hän nousi ylös. Harmaja päivä valosti ikkunasta huoneeseen. Lapsenääniä kuului alhaalta. Tänä hetkenä tuntuivat ne hänestä vastenmielisiltä. Hän oli kyllästynyt niihin. Ne kajahtivat kuin vasaran iskut hänen kipeässä päässään. Jokapäiväinen elämä alkoi taasen.

— Minä panin puuron hellauuniin.

— Minkä puuron, Lupotshka?

— Hirssiryynipuuron. Tänäänhän on hirssipuuroa. — "Hirssi, mitä lajia se on? mietti Olga Stepanovna ikään kuin puoleksi tajutonna. — Ja miksi he kaikki tulevat minun luokseni? Eikö edes tänäkään päivänä voida tulla minutta toimeen?"

— Tiistaisin on meillä aina hirssipuuroa, selitti täysin oikein toimenpitävä Lupotshka, — ja keskiviikkoina tattaria...

— Niin, oikein.

"Eihän hän ole rikkonut mitään", ajatteli Olga Stepanovna katsellen Lupotshkan aina niin hämmästyneihin silmiin.

— Niin on kuin sanot... Kiitos, Lupotshka! Minulla kivistää vähän päätä.

Alhaalla oli taas uusi puuha edessä.

Senjka oli alkanut tappelun Osjkan kanssa ja iskenyt kyntensä niin lujalle tämän vanukkeiseen tukkaan. että tuskin olisi saanut heidät eroamaan roikkaamalla

sangollisen vettä heidän niskaansa.

— Herra Jumala, mitä te teette minulle! huudahti Olga Stepanovna itkien. Minä lähden pois luotanne, minä en kestä kauemmin tätä.

Lapset vaikenivat kerrassa, vetäytyivät kuka mihinkin nurkkaan ja pälysivät sieltä arasti häneen, kuten hätyytetyt metsäeläimen pojat.

Ei häntä koskaan oltu tuollaisena nähty, vaikka paljon pahempiakin tappeluja oli sattunut heidän kesken.

Hiljaisuus vallitsi yltympärillä, kuten sinä päivänä, jolloin Jeroshka vilkuttaja kuoli.

Olga Stepanovna huomasi sen ja se koski häneen vielä kipeämmin.

— Mikä teidät nyt teki niin hiljaisiksi? Välisti tappelette, välisti taas istua jörötätte kuin pölkyt... Leikkikää, rakkaat lapset!...

Mutta lapset katselivat häneen vielä epäluuloisemmin.

— Kuulkaas veikot, kuiskasi Osjka tovereilleen, — tänään me ihan varmaan saamme vitsaa.

— Oho, eipäs, vastasi Senjka, joka vastikään oli ollut hänen vihamiehenään, — ei täällä vitsaa anneta.

— Mutta annetaan, sen saat nähdä... Kun majuri tulee kotiin, niin hän kyllä taittaa koivuvitsat.

— Ei täällä ole mistä niitä taittaakaan.

— Kyllä hän löytää... Helppoa on aina saada vitsan hankituksi.

XXIX.

Olga Stepanovna parka ei moneen päivään ollut entisensä kaltainen. Ollen niitä syväluonteisia naisia, joiden sydämissä tunne, mikä kerran on päässyt juurtumaan siihen, pysyy muuttumatonna kautta koko elämän, käsitti hän vasta nyt, että hän, huolimatta kaikesta mitä oli tapahtunut, ei koskaan ollut lakannut rakastamasta Leo Aleksandrovitshiä ja rakasti häntä vieläkin yhtä kiihkeästi. Vuodet olivat vain hienolti hiiputtaneet tuhkaansa liekin yli. Tämä ainoa yhtyminen hajoitti jo tuulen viuhkan tavoin tuon tuhkan ja saattoi hiljaisen liekin uudestaan leimahtamaan ilmituleen. Yhtäkkiä kadotti hän kaiken mieltymyksensä noihin kadulta kerättyihin kodittomiin lapsiin. Myöskin kiintyi hänen huomionsa nyt semmoiseen, mitä hän ennen ei ollut huomannut: köyhyyteen, joka ympäröi häntä, tavattomaan rumuuteen, mikä ilmeni muutamissa noissa pienissä kasvoissa, jotka vielä eilen siinä määrin olivat miellyttäneet häntä luontevuutensa ja lapsellisen viattomuutensa kautta. Tietävästi ensi kertaa hän koko tuona aikana tunsu väsyneensä heidän kysymyksiinsä; ja mitä hän ennen oli tehnyt niin hartaalla kiintymyksellä koko tähän kovaosaiseen pienien maailmaan, sen teki hän tosin edelleenkin, mutta hänen sydämensä, joka nyt oli muussa kiinni, pysyi mykkänä, ikäänkuin poissaolevana. Hän tunsu olevansa ikäänkuin hämillään siitä, hänen täytyi pakottaa itseään, tukahuttaa tunteitaan. Monasti yllätti hän itsensä ajattelemasta: "voi, kuinka kaikki tämä on ikävää!"

Ennen hän ei koskaan ollut hajamielinen, mutta nyt oli hän tullut siksi. Ennen tuntui hänestä tämä lastenäänten sorina huvittavalta. Nyt se ärrytti häntä, ja hänen päänsä tuli siitä kipeäksi. Sydäimestä ei mitä puhuakaan: se näkyi lakkaamatta vuotavan verta, juuri kuin jokin vanha haava siinä olisi auennut ja yhä laajentunut. Ensimmäisinä kahtena päivänä ei Olga Stepanovna tahtonut edes ajatellakaan, kuinka hänen oli meneteltävä. Ensinnä tuli hänen rauhoittua ja miettiä kaikkia joutohetkinään, mutta juuri rauhaa hänen nyt oli mahdoton saavuttaa. Rauhaa hänen olisi ollut odottaminen, jos hän ei niin hyvin olisi tuntenut itseänsä, sieluansa. Häntä rupesi nyt yhtäkkiä vaivaamaan unettomuus, ja hän koetti illoin rasittaa itseänsä niin paljon kuin suinkin, että olisi voinut nukkua yhtä mittaa aamuun asti. Se onnistuikin ensimmäisinä kahtena vuorokautena, mutta kolmantena yönä oli kuin joku olisi survinut häntä kylkeen. Yhtäkkiä kohosi hän kyynäspäänsä varaan ja suuntasi katseensa ympäröivään pimeyteen. Hiljaisuus vallitsi hänen ympärillään. Ainoastaan Lupotshka kuului hengittävän hiljaa vuoteellaan, joka oli huoneen nurkassa. Tämä vaikutti

hengittävän hiljaa vuoteellaan, joka oli huoneen nurkassa. Tämä vaikutti tyynnyttävästi Olga Stepanovnaan ja hän kävi jälleen pitkäkseen. Nyt tuli ajatus toisensa jälkeen, muisto seurasi muistoa, epäily epäilystä, saattaen hänet niin huumauksiin, että hänen oli pakko ehtimiseen tarttua ohimoihinsa ja päähänsä. Ah, miksi oli Leo hakenut hänet ilmi ja tullut tänne? Miksi pirstasi Leo jälleen tämän hänen uudenkin olemuksensa, rikkoi tyynen rauhan hänen elämässään, joka kumpusi niin hiljaa ja huomaamattomasti, kuten puronen keväällä solisten noruu laakson pohjassa pajupensasten välitse? Mutta samalla valtasi hänet aika-ajoin toinenkin, niin ihmeellisen hurmaava onnellisuuden tunne. Yhtä äkisti kuin se hänet yllätti, yhtä äkisti se katosikin. Ja kun hänen silmänsä tämän lumouksen kestäessä vähitellen sulkeutuivat, hoki hän itsekseen: "kyllä hän sentään teki hyvin... Näkyy siis, että hänkin rakastaa, ja nyt ei minun tarvitse muuta kuin päättää, ainoastaan päättää, niin kaikki tulee jälleen hyväksi, niin hyväksi. Entiset ovat kaikki menneet eivätkä milloinkaan palaja. Monellaisiin luuloteltuihin vaivoihinhan sitä saattaa tässä maailmassa joutua. Hän on itse saanut kärsiä niin paljo; hän katuu nyt, ja katumushan sovittaa kaikki, kaikki. Ei minun sovi häntä tuomita ja rangaista." Ja Olga Stepanovna ojensi kätensä pimeässä, ikäänkuin olisi hän hapuroinut sieltä ketä. Mitä piti hänen tehdä? Totellako sydämen ääntä ja seurata tuota miestä?... Olihan hän tarpeen Leollekin. Hän oli kuulunut Leolle ennemmin kuin näille lapsille. Leolla oli oikeus hänen rakkauteensa ja uskollisuuteensa. Ja vaikka Leo silloin oli vähällä syöstä hänet turmioon, niin mitäs siitä? Sekö se olisi vapauttanut hänet Leon vallasta? Oliko Leo sen kautta menettänyt oikeutensa häneen? Helppoa oli Olgan tuolla tavoin päätellä, mutta missä silloin ilmeni hänen rakkautensa, alttiiksiantaumuksensa?... Ja huomaamatta, että kaikki nämä mietteet johtuivat hurskastelevasta itsekkyydestä, loihti hän eteensä kuvan toisensa jälkeen: miten hän palajaisi Leon luo, miten Leo ottaisi hänet vastaan, mitenkä valoisaksi, hiljaiseksi ja riemuisaksi hänen elämänsä muodostuisi tässä uudessa... ei, tässä vanhassa kodissa. Olga Stepanovna oli liiaksi nainen voidakseen taistelutta ja arveluita tehdä ratkaisevan päätöksen. Ja hänen onnenkaipuunsa oli niin kiihkeä, niin hillitsemätön, että jos Leo Aleksandrovitsh tuommoisena hetkenä olisi tullut hänen tykönsä, olisi asia siinä tuokiossa ollut päätetty ja hän olisi vienyt tuon rakastettavan tytön muassaan täältä. Mutta ajatus seurasi toistaan, ihania haavekuvia häiritsivät rauhattomat epäilykset, heräävän omantunnon nuhtelut tukahuttivat tyydyttämättömien aistien hurmaavan tulen, ja riemullinen jälleennäkeminen, odotetut suloiset onnen päivät hänen kahdenkeskisessä seurassaan — nuo pilvettömät, lämpimät päivät, rakkauden auringon ja ihanaisen taivaan valaisemina — saivat yhtäkkiä väistyä alastoman, karkean todellisuuden tieltä, joka vaati hänet kokonaan, täydellisesti omakseen, vaati koko hänen kiihkeän alttiutensa koko hänen tarmonsia ja tahtonsa

hän hänen nimenään antaneensa, hän hänen tunteensa ja tunteensa palvelukseensa. Hän antautui jälleen nykyhetken valtaan ja ajatteli levotonna Osjkaa, joka jo eilisestä asti oli valittanut selkäänsä ja Sonjaa, jonka kivisti päätä. Hyljätä nämä pienokaiset! Hän oli jo näkevinään Bobkovin pesän hävitettynä ja nuo pienet lapset jätettyinä yksikseen, likaisina ja villiitytyneinä. Bobkovillahan ei ollut itsellään aikaa hoitaa heitä. He jäisivät tietysti omiin hoteisiinsa ja seurauksena olisi torat ja tappelut. Kulkuri-elämän hedelmät, huonot taipumukset, jotka täällä hänen vaikutuksestaan vähitellen olivat häipyneet, alkaisivat jälleen ilmetä näissä naiiveissa luonteissa, jotka eivät vielä olleet ehtineet vakaantua, ja tuo rauhainen, hauska turvakoti holhokkeineen, jotka hänestä niin paljon pitivät, muuttuisi pian aikaa rosvoihin pesäksi. Mitä heistä sitten oli tuleva? Tietysti samaa kuin mitä olisi tapahtunut, jos Sila Sampsonovitsh ei olisi ottanut heidät hoiviinsa ja Olga Stepanovna pitänyt huolta heidän kasvatuksesta: varkaita, kerjäläisiä, irtolaisia. Ja miten kävisi Bobkovin, joka tuon kaiken kyllä tajuaa? Olga Stepanovnan sydämessä tuntui niin kylmältä ja tuskalliselta.

Mutta olihan Leo Aleksandrovitshkin sanonut, että elämä ilman Olga on hänelle sama kuin horna. Ja siksi toiseksi olihan jokaisella — siis Olgallakin — oikeus saada osansa onnesta. Mistä hän olikaan tuon ajatuksen siepannut? Kaiketi oli hän lukenut sen jostakin kirjasta. Mutta mitä hänen sitten piti tehdä? Hän koetti pakottaa pimeyttä antamaan vastauksen tuohon kysymykseen, mutta juhlallisen rauhaisa yö pysyi mykkänä, sitä eivät liikuttaneet ihmissielussa temmeltävät kärsimykset ja epäilykset. Ainoastaan lasten tasainen hengitys kuului alhaalta ja Lupotshkan hiljainen puhelu unissaan.

Mitä piti hänen tehdä? Tunti kului toisensa jälkeen ja valju aamunvalo tuossa hänen ikkunainsa takana ei tuonut hänen toivomaansa rauhaa muassaan. Mitä oli tehtävä?

Hän kertoi Sila Sampsonovitshille Leo Aleksandrovitshin käynnistä ja tämän käynnin tarkoituksesta.

— Mitäs siitä tuumaatte? kysyi Olga Stepanovna.

— Minäkö... minä?

Bobkov ihan ällistyi. "Oli ihan kuin hän olisi kamahuttanut minua vasaralla päähän", kertoi hän sittemmin.

— Minä... mitäs minä... Minun tuumani...

Ja yhtäkkiä pilllahti hän itkemään kuin vanha ämmä, viittasi epäävästi kädellään, niistihen nenäliinassaan olevaan Saksan valtakuntaan, heitti viitan hartioilleen ja lähtihen ovesta ulos.

Hän tuli kotiin myöhään illalla ja koki nähtävästi ponnistella itseään tyyneksi. Hän meni Olga... Stepanovnan luo ja otti asian puheeksi:

— Mitä minä tuumaan?... Sitä mitä tekin... Teillähän on itsellänne tunto... Miten teistä itsestänne näyttää, niin se hyvä tulee... Teillä on sekä järkeä että sydäntä... Tehkää niinkuin tiedätte... Mitäpä toisten asiat muuten teihin koskevat? Minulla ei ole mitään sanomista tähän. Jokaisella tulee olla omansa. Minusta, joka olen vanha, saattaa olla näin, mutta teistä, joka olette nuori, saattaa olla tykkänään toisin. Teillä on oma erityinen elämänne, eikä kellään ole lupa puuttua siihen. Minä käsitän — teidän on surku lapsia... Mutta mitäs se merkitsee. Eiväthän ne kumminkaan ole teidän omianne. Eiväthän? lausui hän katkerasti.

— Kuinka? Enkö sitten ole pitänyt heitä ominani?

— Niin, Olga Stepanovna, *pitänyt*... Mutta mitenkä tulette pitämään, sitähan emme tiedä. Kaikki käy niinkuin Jumala tahtoo... Mutta jos jotakin tapahtuisi, niin muistakaa — minä en koskaan ole sanova pahaa sanaa teistä. Minä olen itse ollut nuori ja olen haaveksinut omaa perhettä. Kuinka uskaltaisin väittää mitään vastaan tässä asiassa. Eihän voi tunkeutua toisen sieluun ja nähdä miten siellä on laita. Miten Herra sydämellenne sanoo, niin tehkää. Menkää nyt ja rukoilkaa Jumalaa ja päättäkää sitten itse. Tämähän koskee teidän elämänne eikä kenenkään muun, ja siitä on teidän itsenne vastaaminen. Ei suinkaan teillä ole halua viettää nälkäisen elämää!

Majuri parka ei itsekään huomannut, miten hän ehtimiseen puhui ristiin.

Mutta sattuipa juuri siihen aikaan, että Senjka poika sairastui.

Illan suussa kävi hänen päänsä polttavan kuumaksi ja hän houri koko yön. Olga Stepanovna valvoi hänen luonaan aamuun asti. Houreissa ollessaan tarttui Senjka vähän väliä pienellä kädellään hänen sormeensa ja piti sitä lujasti kiinni, juurikuin olisi peljännyt, että se karkaisi hänen luotaan ja jättäisi hänet yksin. Aamupuoleen hän kumminkin rauhoittui, eikä koko sairaudesta sen enempää ollut. Mutta tämän yön perästä Olga Stepanovna oli muuttunut niin hiljaiseksi,

ikäänkuin olisi "jähmettynyt", kuten majuri minulle sanoi.

Jähmeä hän oli, mutta siltikin minä näin, että hänen sisällään liikkui. Ei hänellä ollut rauhaa päässä eikä sydämessä. Hän vain lakkaamatta ajatteli.

— Kyllä teidän käy vaikeaksi ilman häntä, minä huomautin.

Majuri tarttui käsin päähänsä.

— Kamalaa on ajatella sitä!... Mitä arvelette? Luuletteko hänen menevän pois?

— Kuinkas, jos hän rakastaa tuota miestä.

— Kyllä hän rakastaa. Näen sen itse.

— No niin, mitäs siinä enää on arvelemista.

— Kyllä se tosiaan on niin... Mahdotonta hänen on jäädä. Oma elämäntarkoitus houkuttelee häntä. Hän halajaa omia lapsia. Minä tunnen hänet niin tarkoin, hän on syntynyt äidiksi.

— No niin, siitäpä sen näette.

— Mutta missä Jumala sitten on? huudahti hän äkkiä käsivarret kohotettuina.

— Mitä tarkoitatte?

— Missä Jumala sitten on? minä kysyn... Minkäs kautta lapset ovat siihen syypäät, sanokaa?... Mutta minähän napisen nyt, niin, minä napisen! Milloinkaan en ole vielä napissut, mutta nyt napisen!

Hän sieppasi hattunsa ja riensi ulos hyvästiä sanomatta.

XXX.

Minä seurasin jo niin elävällä osanotolla Bobkovin pesän kaikkia pieniä suruja ja murheita, niin että minun kävi oikein kovasti huolekseni, mitä Olga Stepanovna nyt aikoi tehdä ja millainen hänen päätöksensä tulisi olemaan. Minä kävin muutamia kertoja hänen luonaan ja tulin vähitellen siihen vakaumukseen, että asia kumminkin päättyisi mitä parhaimmiten ja että lapset eivät tulisi kärsimään siitä. Koko sen viikon oli hän hyvin hermostunut ja epätasainen käytöstavassaan pienokaisia kohtaan. Välistä hyväilee miltei itku silmissä, väliin taas jäykistyy, jopa väliin tiuskaakin heille, mitä ennen ei ollut tapahtunut; ja lapset, jotka aikaisemmin kodissaan olivat tottuneet siihen, että heitä lyötiin ja kolhittiin millä sattui, kauluukartuilla, silitysraudoilla ja sen semmoisilla, tulivat nyt, kaiketi juuri tuon Olga Stepanovnan tavattoman kohtelun johdosta, aika lailla pelkoihinsa, piiloutuivat nurkkiin, kokoontuivat joukkoihin sinne ja supattelivat keskenään, jolla välin he urkkivasti ja salavihkaa katselivat häneen, kuten metsäeläimen pennut. Olga Stepanovna huomasi tämän, ja tuskallinen häpeäntunne täytti hänen sydämensä. Näissä tiloissa oli hänellä tapana mennä huoneeseensa ja itkeä siellä. Myöhemmin kertoi hän itse, että hän siihen aikaan pelkäsi kadottavansa lasten luottamuksen ja rakkauden. Kaikista enimmin häntä liikutti katse, jonka Lupotshka suurista silmistään häneen loi. Niissä näkyi nyt entistä enemmän hämmästynyt ilme. Kun hän joskus jäi istumaan Olga Stepanovnan huoneeseen, ei hän kääntänyt pois katsettaan hänestä, ja kun Olga Stepanovna asteli edestakasin huoneessa, seuraili Lupotshka herkeämättä häntä silmillään. "Tuntui siltä kuin hän olisi ollut minun omatuntoni", sanoi Olga Stepanovna.

Muuten käsitti Lupotshka Olga Stepanovnan tilan omalla tavallaan. Kun lapset nostivat melun, nuhteli tyttö heitä ankarasti, luoden samalla silmänsä tavallista enemmän auki.

— Mitä te ajattelette! Näettehän te, että tädin rinta on kipeä.

— Mistä sinä sen tiedät, veitikka? ahdistelivat pienokaiset häntä.

— Ettekö te näe miten hän pitelee kädellään rintaansa? Minä tiedän kyllä, että käsi tavallisesti pannaan sille paikalle, mikä on kipeä. Se on vissi se!

"Veitikaksi" olivat lapset ruvenneet kutsumaan Lupotshkaa sen tähden, etteivät

he olleet päässeet käsiksi herkkupaloihin kyökissä ennen määrättyä kellonlyöntiä.

— Syötpäs sinä itse! tapasivat he sanoa hänelle.

— Oletko nähnyt minun syövän? Itse en syö tuonkaan vertaa enkä anna muillekaan.

Siinä suhteessa hän olikin liiaksi tunnollinen, mutta pienokaisista se oli käsittämätöntä, miten hän saattoi kiusausta vastustaa. He pitivät häntä silmällä, mutta turhaan.

— Hän tekee sen tahallaan! päättivät he keskenään.

Ennen tapasi Olga Stepanovna lukea lapsille iltasilla ja aamusilla antaa heille opetusta, mutta nyt saivat kirjat virua koskemattomina kaapissa ja lukeminen oli kokonaan tauonnut. Tuntikausia käveli hän edestakasin, nurkasta nurkkaan ja vain mietti miettimistään. — Kun sitten sovittu aika oli kulunut umpeen, kirjoitti hän Leo Aleksandrovitshille ja pyysi häntä odottamaan vielä muutamia päiviä, koska hän ei ollut tehnyt vielä mitään päätöstä. Ja kummallista, siitä hetkestä käsin tuli Olga Stepanovna yhtäkkiä ihan tyyneksi! Hymy näkyi nyt jälleen karkeloivan hänen kasvoillaan, vaikka kyyneletkin usein kostuttivat hänen silmiään. Kun hän puheli lasten kanssa, oli hänen äänessään jälleen huomattavana lempeä sävel, jopa toisinaan vivahdusta leikillisyyteenkin. Illan tullen otti hän kirjan ja rupesi siitä lukemaan lapsille. Sila Sampsonovitsh, joka sattumalta juuri silloin tuli huoneeseen, joutui iloisesti hämille, mutta varoen liian selvään ilmaisevänsä ilonsa, vetäytyi hän kohta taas, sanoen väsymystä syyksi, sivuittain ulos omaan nurkkaansa. Lukemisen lopetettuaan pani Olga Stepanovna lapset makuulle, otti mukaansa huoneeseensa lasten rikkiäiset vaatteet ja rupesi paikkailemaan niitä, istuen koko ajan silmäkulmat rypyssä, jolloin hänen päässään nähtävästi kirmaili ajatuksia, joilla oli hyvin vähän yhteyttä noitten kuluneitten lapsenvaatteitten kanssa.

Lupotshka, joka jo makasi sängyssä, nosti päänsä tyyneyltä.

— Mitä tahdot tyttöseni? kysyi Olga Stepanovna häneltä.

— En mitään... Minä vain ajattelin, mitä varten pikku Grishka kantaa puut suoraan pihalta kyökkiin.

— Minä en kasita mitä sina tarkoitat, Lupotshka.

— Niin nähkääs, te seisotte kuumassa kyökissä, ja hän avaa oven selko seljälleen.

— No niin, mitä sitten? virkkoi Olga Stepanovna luoden ylös katseensa.

— Niin, sen tähden teillä juuri onkin rinta kipeä... Kaapissa on vielä niitä vattuja, joista te keititte teetä Osjkalle.

Vihdoinkin ymmärsi Olga Stepanovna mikä se Lupotshkan huolen aiheena oli; hän naurahti, mutta kohta sen jälkeen rupesi häntä itkettämään, hän meni tytön luo ja suuteli häntä.

— Ei Grishka ole siihen syypää, sanoi Olga Stepanovna hiljaa, ikäänkuin itseksensä. — Ei Grishkalla ole mitään osaa siihen.

— Minä luulin, että se oli hän... Minä hänelle jo sanoin siitä tänä päivänä.

— Tykkänään toinen Grishka se on! Lupotshka tuli ymmälle.

— Kai se sitten oli suuri Grishka, puuseppä? Tämä oli tytön erityinen lemmikki.

Olga Stepanovna, joka nyt oli syventynyt ajatuksiinsa, ei vastannut kysymykseen.

Lupotshka makasi kauan miettien, mitenkä Grishka, puuseppä, saattoi olla syynä "tädin" vilustumiseen. Jo puoliksi unenvienoon mentyään päätti hän, että tauti johtui uudesta sängystä, jonka Grishka, saaden kauan kyteneen mielihalunsa täytetyksi, vihdoinkin oli laittanut Olga Stepanovnalles.

— Olisikohan se todellakin noista linnuista? ajatteli Lupotshka, luoden auki uniset silmänsä.

Grishka, puuseppä, oli ylinnä sängyn päädylle sovittanut kaksi puuhun leikattua kyyhkystä, ympäröiden ne lehdillä.

— Jos se on noista linnuista, niin miten se on voinut tapahtua?

Lupotshka makasi rauhattomasti. Hän heräsi kohta jälleen, nousi istualleensa ja näki Olga Stepanovnan istuvan vuoteella. Vieressä paloi kynttilä — näkyi

selvaan, että hän oli jo kauan istunut vaiveilla. Lupotshkakin nousi nyt ylös. Hän huomasi, että Olga Stepanovnan katse oli suunnattu niin kummallisesti jonnekin kauas pois.

— Miksi sinä et makaa?

Lupotshka ei heti kohta vastannut.

— Oletko sairas?

— En, kyllä minä voin hyvin.

Hän oikein koetteli molemmin käsin otsaansa.

— Kuules, Lupotshka! Mikä teille tulisi eteen ilman minua?

— Ilman teitä, mitä se on?

— No, esimerkiksi, jos minä matkustaisin pois.

— Tuon vieraan sedänkö luo?

— Minkä sedän? Olga Stepanovna sävähti tulipunaiseksi.

— Hänen, joka kävi täällä... Silloin, kun te sitten itkitte...

— Ei... Vaan jos muuten matkustaisin pois.

— Tykkänäänkö pois?

— Niin tietysti... Onpas sinun nyt vaikeata käsittää!

Lupotshka painoi päänsä alas ja istui kauan vaieten.

— Mitä te tekisitte ilman minua? kysyi Olga Stepanovna uudestaan, äänessä epäilyttävän iloinen sointu.

— Tiedän minä.

— No, niin sanopas!

— Tietäähän tuon... Jumala antaisi meidän kaikkien kuolla...

Ja Lupotshka painoi pienen päänsä tyynyyn ja alkoi itkeä.

Olga Stepanovna ei yrittänytkaan tyttöä lohduttaa, vaan istui kuin jäykistyneenä tilallaan.

Lupotshka vaipui uneen itkien. Ja unissaan oli hän sitten näkevinään, kuinka Olga Stepanovna nousi sängystä, astui pienen tyttösen luo, teki ristinmerkin hänen ylitsensä, istui sitten pöydän ääreen ja jäi siihen istumaan kauaksi, kauaksi, kirjoittaen jotakin kirjettä.

XXXI.

Jonkun aikaa sen jälkeen satuimme me, minä ja Leo Aleksandrovitsh, tapaamaan toisemme.

Hän antoi luettavakseni Olga Stepanovnan kirjeen.

Mikä surullinen kirje! Mitä hellyyttä huokuikaan sen jokaisesta sanasta! Hänen itsensäkieltämystä uhkuva sielunsa näyttäytyi noissa yksinkertaisissa riveissä aivan täydellisenään, ja vasta nämä luettuaan saattoi todellakin ymmärtää, miten katkeralta mahtoi tuntua tällöisen naisen menettäminen ja kuinka hirmuisen tuskallisessa tilassa oli se ihminen, joka tämän naisen rakastamana kumminkin oli tuomittu yksinäisyyteen.

— Mitenkäs te ette jo ihan alusta asti ymmärtänyt pitää häntä arvossa? luiskahti minulta kysymys.

— Voimmeko me kerrallaan käsittää mitään? Vähäpätöiset asiat vievät katseemme harhaan. Vasta sitten kun olemme haudanneet tahi muulla tavalla hävittäneet sellaisen aarteen, älyämme mitä olemme menettäneet. Ja paitsi sitä olemme kaikki herkkusuita rakkauden suhteen.

Se oli pitkä kirje.

Nähtävästi oli Olga Stepanovnan ollut erittäin vaikeata ryhtyä tähän loppuselvitykseen. Hän puhui tässä kirjeessä ensin entisyydestä, mutta ei ainoatakaan soimauksen sanaa hän siltä päästänyt huuliltaan. Koko hänen vihansa — petetyn, solvaistun ja hyljätyn naisen viha — oli purkautunut heidän mieskohtaisesti kohdatessaan toisensa. Nyt ei ollut enää mitään katkeruutta sielussa jäljellä hänen muistellessaan mitä hän oli saanut kokea elämässään. Muistot tuoksuttivat surua hänen sielunsa ympärille, mutta eivät synnyttäneet kärsityn loukkauksen tunnelmaakaan. Nyt koki hän jo puhdistaa rakastajaansa ja haki puolustuksia hänelle — puolustuksia, jommoisia tämä ei edes itse olisi voinut löytää, niin venyvä kuin hänen omatuntonsa muuten olikin.

"Minä olin teille liiaksi väritön. Te olette mielenvaikutuksille altis ja myös suoravainen, ettekä te luonnollisesti voinut eikä teidän olisi pitänytkaan teeskennellä. Minä en voinut tuntua teistä muulta kuin umpimieliseltä,

nureksivalta, jopa kylmältäkin. On sentähden ymmärrettävää, että toiset vaikutelmat — sanoisinpa *tenhovoimat*, ellei sana olisi niin tavallinen — anastaisivat teissä sijan. Minä kaipaen syvästi mennyttä elämäni. Jumala näkee, että minä olisin valmis antamaan mitä hyvänsä, jos voisin palauttaa sen, mutta en siltä ole huolissani tulevaisuuteni suhteen. Minä tiedän nyt, että te rakastatte minua ja että rakkautenne on vilpitön, mutta nyttemmin en voi sille asialle enää mitään, en mitään. Käsittäkää minua: en sano, että minä en *tahdo*, vaan että minä en *voi*. Minä en ole itseni, vaan kokonaan toisten oma. Tämä pieni lapsimaailma liittää minut itseensä lujilla siteillä. Luostareissa tehdään lupauksia, mutta täällä olen kaikitta lupauksitta joka ainoalla hermollani sidottu, jopa kiinnikasvanutkin näihin valkotukkaisiin pienokaisiin, näihin toisten hylkäämiin, suojeluttomiin olentoihin, joiden elämä on kokonaan minun ja sieluni varassa. Minä en voisi tuntea itseäni onnelliseksi enkä tehdä teitä onnelliseksi, jos tietäisin, että tuo pienoinen armas pesue joutuisi häviölle minun poistumiseni kautta, että nämä lapsiparat, saatuaan muutamia vuosia nauttia ystävällisyyttä ja iloa, taasen heitettäisiin avaraan, kylmään ja armottomaan maailmaan oikullisen kohtalon valtaan. Olen juuri ikään tarkastellut noiden nukkuvien pikku lasten rauhallisia kasvoja. Minullako, *minullako* olisi sydäntä tuomita heitä niin surulliseen elämään! Jos sen tekisin, niin jo tämä ajatuskin myrkyttäisi jokaisen yhdyselämämme hetken, ja minä olisin teille taakaksi. Mutta tekin tarvitsette hellyyttä ja rauhaa... Teille tarjoo tulevaisuus vielä niin paljon. Te olette vielä nuori ja kaunis sekä rikaskin. Koettakaa oppia rakastamaan toista... Ja te olette saavuttava vastarakkautta. Se ajatus on tosin minusta katkera — sillä olenhan kaikissa tapauksissa nainen enkä läheskään sellainen kristitty, jommoinen tahtoisin olla... Minäkin olen altis mustasukkaisuuden tuskille ja loukkauksia en hevillä unohda... Mutta täytyyhän katsoa elämätä suoraan silmiin. Ettehän te saata minun tähteni kieltäytyä kaikista sen iloista... Korkein varjelkoon minua vaatimasta jotakin sellaista! Säilyttäkää sydämessänne minusta muisto sisarena, ystävänä — enempää en osaa edes toivoa. Ajatelkaa minua joskus hellyydellä, niinkuin minäkin aina olen ajatteleva teitä. Mutta älkää suoko minulle liian väljää tilaa sydämessänne, jotta ei tämä muisto estäisi teitä näkemästä jonkin toisen naisen kuvaa, joka nainen, sittenkun on oppinut teitä rakastamaan, on koettava tehdä teidät onnelliseksi... Teidän on muistaminen, että naiselle ei ole mikään niin vaikeata kuin tietäminen, että kun rakastettunsa hyväilee häntä, hän ajatuksissaan hyväilee toista naista. Kukaan ei kuuna päivänä saata myöntyä siihen! Semmoinen menettely valaa myrkkyä kaikkeen, joka päivä ja joka hetki. Jos sydämelle joskus on tapahtunut sellainen loukkaus, ei se koskaan, ei koskaan saata vastata tunteeseen hiljaisella, avoimella luottamuksella, joka yksin tuottaa meille todellista onnea... Ennemmin sitten unhottakaa minut ihan

kokonaan! Minä tulen ajattelemaan teitä usein ja paljon. — Silloin, kun viimeksi tapasimme toisemme, huuhtoivat kyynelenne pois kaiken, mikä oli katkeraa, solvaisevaa. Miehenä te kenties häpeätte noita kyyneliä. Päin vastoin, ylpeillä niistä! Ainoastaan rehelliset ja hyvät ihmiset saattavat itkeä. Näitten kyynelten jälkeen jäi muistooni yksinomaan pilvettömiä poutapäiviä — päiviä, jolloin minusta näytti kuin rakkautenne minuun olisi ollut jakamaton... Vuosia vierii yksitoikkoista, hiljaista menoaan, mutta minä olen aina katsova taakseni, tähän niin kohta — välähdyksen tavoin sammuneeseen onneeni. Niinkuin etäinen tulen vilke yöllä on se kuitenkin auttava minua löytämään tien pimeydessänikin. — Jospa tietäisitte kuinka hartaasti toivon, että elämänne tästä lähin kuluisi tyynesti, että te saavuttaisitte sielunrauhan!... Jospa tietäisitte, kuinka kallis te olette minulle, kuinka lähellä te olette sydäntäni!... Mutta voi! Minä en ole enää se orja, joka olisi valmis kaikkeen, kunhan saisi seurata teitä. On mahdollista, että minä persoonallisesti olisin tuntenut itseni onnellisemmaksi, jos olisin pysynyt semmoisena, kuin *silloin* olin. Vielä viimekin kerralla yhtyessämme, kun tunsin lepääväni teidän sylissä, kun huulenne koskettivat minun kasvojani, palautui entisyys tuokion ajaksi. Minä kiitän Jumalaa, joka antoi minulle voimaa lykätä teidät luotani. Jos silloin olisitte tarttunut minuun ja vienyt minut pois, niin kaikki olisi ollut lopussa ja minä olisin ehkä sokeasti seurannut teitä kautta koko elämän. Mutta sanokaapa, minkäs tähden näiden pienokaisten olisi pitänyt kärsiä? Olisimmeko me kahden saattaneet olla onnelliset tietäessämme, että meidän tähtemme kymmenien viattomien elämälle koituu onnettomuutta? Emme, emme, emme! Mutta kaitselmus tietää minne ja mitä varten se meitä johtaa. Muistattehan miten te aina nauroitte naiiville nuoruuteni uskolle. Tämän uskon, tämän yksinkertaisen uskon olen säilyttänyt tähän asti ja minä olisin sanomattoman onnellinen, jos saisin teidänkin sen omistamaan, jos minun Jumalani tulisi teidänkin Jumalaksenne! Oli aika, jolloin te leikillänne kutsuite minua nunnaksi. Ah, sitä minä en läheskään ole! Minä rakastan liiaksi elämää ja sen äidiniloja! Mutta uskossani kaitselmukseen löydän minä rauhani, se on minut vapahtava syyllisyydestäni, se antaa minulle voimia puuttumatta...

"Ajatelkaa minua vain kuni sisarta... Mutta minä... minä olen ja pysyn kumminkin *naisena*, ja minä vakuutan teille, että minä teistä erotettunakin olen rakastava teitä entisekseen, ettei kuuna päivänä kukaan ole anastava paikkaanne sydämessäni. Kuka tietää — saattaahan tapahtua, että me kerran, ellei täällä niin tuolla ylhäällä, tulemme onnellisiksi toistemme parissa. Nämä kärsimykset ovat meille tarpeen. Muuten varon, että te ehdottomasti olette hymyilevä tuolle, jota aina nimititte 'unelmikseni' ja 'haaveikseni'. Nyt täytyy minun lopettaa kirjeeni,

mutta miten vaikeata, miten tuskallista minun onkaan riistäytyä siitä irti! Aivan kuin se olisi kirje teiltä... Hyvästi, kallis, rakas! Uskokaa minua — meidän ei tule enää nähdä toisiamme. Se ei olisi hyvä, se ei saa tapahtua... Ja paitsi sitä ei uusi yhtymys mitenkään voisi vaikuttaa päätökseeni. Rukouksissani tahdon pyytää, että te saavuttaisitte toisen naisen rakkauden, naisen joka olisi minua parempi ja voisi saattaa teidät unhottamaan poloisen, mitättömän Oljan, jossa ei muuta hyvää ole, kuin että hän on toivottomasti kiintynyt teihin... Hyvästi, sinä, joka kerran olit minun Leväni!... Käsitä siis, kuinka kallis olet minulle!... Mutta se ei käy laatuun, ei mitenkään, älä kiusaa minua enää... Minä itken nyt, mutta huomenna olen tyyni, ja mikä on mennyttä, se on ja on oleva mennyttä. Hyvästi, iloni, onneni, *kaikkeni!*..."

XXXII.

— Tottahan te heti, saatuanne tuon kirjeen, matkustitte hänen luokseen? kysyin Leo Aleksandrovitshilta.

— Kuinka niin?

— Mitenkäs muuten? Onhan itsestään selvää, ettei hän koskaan ollut rakastanut teitä niin paljon, kuin juuri silloin.

— Jos suoraan tunnustan, niin kyllähän minä läksinkin hänen luokseen. Mutta... tiedättekö, naiset ovat meitä paljon vahvemmat.

— Mitä mietelmiä tuo taas on?

— Asettakaa kuka hyvänsä tuttavistanne, itsenne tai kenen tahdotte hänen sijaansa.

— Hyvä, minä olen sen tehnyt, vaikkei se ollut mitenkään helppoa.

— Älkää panko leikiksi. Luuletteko olevan ainoatakaan, joka olisi halukas luopumaan onnestaan?

— Ainakaan ei niitä olisi monta, luulen ma.

— Siinäpä se! Sangen, sangen vahvoja luonteita tavataan naisten joukossa. Kuta heikompi hän ruumiillisessa suhteessa on, sitä suurempi on hänen itsensähillitsemiskykynsä. Tehän olette kirjoittanut laupeudensisarista. Jos katsellaan niitä, niin onhan heidän joukossaan sellaisia, joissa henki tuskin riippuu kiinni ruumiissa ja kumminkin — miten suuria he saavat aikaan! Semmoiseen heroisuuteen me tuskin pystyisimme ollenkaan. Vielä mitä! Me etenemme kuurottain — ryntäämme yhteen linnoitukseen, valtaamme yhden kanuunan... Mutta koetettakoonpa menetellä noin, aivan tyynesti, huomaamatta, tehdä sitä päivästä päivään, valittamatta, lannistumatta. Ei, luonnollisesti ovat naiset kykenevämmät semmoiseen kuin me, he ovat kaikin puolin vahvempia, kestävämpiä!

— Mitä hän teille sitte sanoi?

— Hänkö?... Hän oli kumminkin peloissaan itsensä tähden. Nähtyään minut tuli hän liidunvalkoiseksi kasvoiltaan.

— Miksi olette tullut tänne? kysyi hän.

— Minä pyydän armonosotuksena teiltä saada viimeisen kerran puhua kanssanne.

Ja silloin tarttui hän päähänsä, ja nuo sietämättömät lapsinulikat kokoontuivat ympärillemme katsellen ja kuiskehtien.

— Hyvä, sanoi hän — mutta ainoastaan yhden ehdon nojalla: minä en salli, että me jäämme kahdenkesken.

Koetin saada häntä taipumaan, mutta hän huusi luoksensa Lupotshkan... ehkä tiedättekin — pieni tytön tyllerö, tuommoinen polvenkorkuinen, mutta silmät suuret kuin lusikanlavat...

Ja sitten lähti hän huoneeseensa.

Pyysin silloin häntä: käskekää tyttö pois, minähän en saata hänen kuullen puhua.

Mutta Olga Stepanovna vastasi:

— Voimmehan puhua ranskaksi... sitä hän ei ymmärrä.

Leo Aleksandrovitsh työnsi minulle tuolin, istui itse pöydän toiselle puolelle ja, painaen pään käsiensä varaan, jatkoi: — Tuntikauden puhuin hänelle siihen tapaan. Sydämeni oli pakahtua — niin raskas oli minun ollakseni. Hän kuunteli minua tarkkaavasti loppuun asti. Joskus vaan katsahtaa vilkaisi hän minuun ja painoi jälleen alas silmänsä. Vihdoin viimein lausui hän aivan hiljaa:

— Minä olen jo kirjoittanut teille, Leo Aleksandrovitsh, eikä minulla ole enää mitään sanottavaa. Olen tehnyt päätökseni ja se pitää paikkansa. Miksi te kiusaatte itseänne sekä minua? Siinä kirjeessä olen sanonut teille kaikki, kaikki, enkä huoli nyt toistaa mitään.

Sitten nousi hän paikaltaan, liikkui hermostuneesti hetken aikaa huoneessa, seisahtui sitten eteeni ja lisäsi:

— Nyt on kylliksi, kaikki on selvillä. Tulkaa onnelliseksi. Puristakaamme

viimeisen kerran toistemme käsiä ja Jumala estäköön meitä enää koskaan kohtaamasta toisiamme. Me aloitimme vaelluksemme yhdessä, mutta nyt ovat tiemme käyneet erilleen. Ja kuta pitemmälle me menemme, sitä enemmän ne erkanevat. Saattaa olla, että kokonaan katoamme toistemme näkyvistä, tyytykäämme silloin siihen. Teidän tulee vielä elää, mutta minun... antakaa minun olla... Minä pyysin teitä unhottamaan minut kaikkineen. Tehkää se. Kuolevan rukous on aina pidettävä pyhänä — ja huomispäivästä alkaen olen minä teidän suhteenne kuollut. Ja nyt — suokaa anteeksi, minä en voi kauemmin viipyä teidän seurassanne... Täytyy lähteä.

Vaivalla sain pidätetyksi häntä vielä muutamia tuokioita.

— Yksi asia täytyy teidän tehdä minun hyväkseni, sanoin silloin. — Tehkää minulle mahdolliseksi sovittaa mitä olen rikkonut teitä vastaan... Antakaamme vihkiä itsemme pariksi — ja tehkää sitten mitä tahdotte. Te palajatte tänne, minä omaan kotiini ja minä vannon, etten koskaan tule esittämään minkäänmoisia vaatimuksia teihin nähden... Mutta minä en tahdo, että... ymmärrättehän?... Teidän tulee kantaa minun nimeäni.

Hänen poskensa lensivät punaisiksi ja hän loi minuun kiitollisen katseen. Sitten astui hän muutamia kertoja eestaas huoneessa. Vihdoin sai hän mielensä hillityksi ja vastasi:

— Kiitoksia, Leo Aleksandrovitsh, tästä toivomuksestanne. Mutta minä en voi enkä tahdo ottaa vastaan tarjoustanne. Jumalaa ei voida pettää... ja ihmisten pettäminen ei maksa vaivaa... Tahi omaksiko hyväksemme tekisimme sitä kenties? Mitäpä se toimittaisi!... Silloin elimme yhdessä vihkimättä, ja nyt, kun olemme päättäneet erjetä ainaiseksi, antaisimme yhtäkkiä vihkiä itsemme! Suokaa anteeksi, mutta se olisi minun puoleltani epärehellistäkin... Syntiä — josko tuo nyt oli *syntiä*, sillä minä rakastin teitä ja olin teille ruumiineni sieluineni uskollinen — syntiä ei voida peittää. Ja paitsi sitä — te tulette vielä rakastumaan ja saamaan rakkautta. Miksikä siis sitoisin teitä? Siitä olisi sekä hänelle että teille iänikuista kiusaa. Kunhan tämä haikea tuska talttuu, niin on kaikki jälleen tuleva hyväksi. Muistakaa, Leo Aleksandrovitsh, teille se ei merkitse mitään, mutta meidät naiset viepi sellainen väärä asema hautaan. Ei, Herra teidän kanssanne, olkaamme vapaita, ja ennen kaikkea — karkoittakaa minut muistostanne, etten estäisi teitä näkemästä muita, jotka ovat rakkautenne arvoiset.

— No? nääsi minulta kysymme

NO: pausi muiden kysymys.

— Mitä "no?" Sillä oli asia päätetty... enkä minä häntä nähnyt sen koommin. Tahi oikeastaan, jos tahdotte, minä kyllä käväsin siellä pari kertaa, mutta hän tuli vastaani koko lapsilauma ympärillään, niin ettei puhetta ollut ajattelemisenkaan, ja sitten minä matkustin pois.

Olga Stepanovna oli sen jälkeen vähitellen rauhoittunut ja tyyntynyt aivan entiselleen. Jokapäiväiset tehtävät ne nyt taas vaativat häneltä kaiken ajan. Ennen pitkää oli hänestä taas tullut tuo entinen "Olja täti". Myrsky oli laantunut. Hän oli varmistunut ja taistelussa vihuria vastaan, joka niin äkkiarvaamatta oli puhjennut hänen päänsä päällä, saavuttanut yhä suuremman, varmemman luottamuksen omaan itseensä. Ja nytpä oli kuin turvakoti olisi puhjennut kukoistukseensa. Sila Sampsonovitsh käyskeli siellä niin iloisena kuin olisi hän viettänyt nimipäiväänsä. Mutta Olga Stepanovnalla olivat hiukset ohimojen kohdalta käyneet harmaiksi.

— Mitä kummia! huudahdin, kun ensi kerran huomasin nuo harmaat hapsset.

— Jumalalle kiitos siitä! Kohta tulee minusta koko vanha mummo...
Sitten ei hassutuksilla ole enää sijaa päässäni.

Joskus sentään huomasin, että hänen katseensa liiti jonnekin kauas, kauas. Läpi seinän se tunkihen ja häipyi kuka tiesikään minne. Ja hänen kasvonsa kävivät silloin surullisiksi. Mitä hän näki tuolla kaukana? Ehkäpä onnensa, joka oli ollut hänelle tarjona, mutta jonka hän itse oli hyljännyt? Vai rakastettunsako? Sillä Leo oli ja pysyi aina hänen rakkaimpansa. Olga oli oikeassa sanoessaan hänelle: "mikä kerran pääsee sydämeeni tunkeumaan, se pysyy siellä ainian"... Mutta hän tointui kumminkin pian ja kohteli lapsia vielä lempeämmin, hellemmin ja rakkaammin. Koetut murheet kuvautuivat surullisina hänen hyväilyissään. Hänen sydämensä uhkui nyt sääliä sekä häntä itseään että noita pieniä olentoja kohtaan. Useasti, kun hänen kätensä laskeutui heidän päittensä päälle, luulin voivani tämän käden väristyksestä ja hänen silmiensä surullisesta katseesta päättää, etteivät hänen hyväilynsä tarkoittaneet näitä lapsia... Korvani erotti hänen hiljaisen huokauksensa, ja minä näin, että tämä hänen sankarillisuutensa oli kalliilla hinnalla ostettu.

XXXIII.

Joitakuita vuosia kului.

Minä matkustin pois, kauas pois lämpimäin sinimerten luo tuolla eteläisen kuuman taivaan alla, joka on puhdas ja kirkas kuin persialainen jalokivi. Kotiseudun harmaja arkielämä siirtyi taka-alalle ja sijaan astui vieraan elämän ja vieraan luonnon aikaansaama valoisa ja riemuisan juhlallinen mieliala. Hyvin pian unhotin sekä majuri Bobkovin että Olga Stepanovnan. Ei ollut nyt aikaa ajatella häntä. Tosin sain kerran eräältä ystävältäni kirjeen kautta tietoja hänestä, mutta uusien mielivaikutteiden keskellä en mielikuvituksessanikaan onnistunut loihtimaan eteeni hänen kalpeita pikku kasvojaan. Ne olivat ikäänkuin sulaneet Venäjän usvien kanssa yhteen, eikä niiden piirteitä enää käynyt erottaminen. Useammin muistui mieleeni Sila Sampsonovitsh, ja minä iloitsin sydämestäni, että hänen työnsä nyt oli huojentunut, sittenkun hyvät ihmiset olivat alkaneet omistaa entistä hellempää huolenpitoa hänen pienokaisilleen. Harvoin tarvitsikaan hänen enää turvautua kerjuusauvaan näitten ylläpitämiseksi. Mutta loppujen lopulta hänkin katosi jonnekin hämärään etäisyyteen, josta ei silmä erota mitään, miten tarkkaan sinne katsookin.

Käyskelin kerran huvikseni terasseilla Monte Carlossa. Oikealla näkyi ikäänkuin pohjattomassa sinessä Monacon mahtava, pitkälle mereen ulkoneva kallio kirkkaan puolipäivätaivaan kaartamana ja auringon sekä kukkivien appelsiini- ja sitruunalehtojen sulotuoksuja henkivän tuulosen hyväilemänä. Kuohuvat tyrskyt, joita silmin tuskin huomasi, heittivät hienon, valkoisen pitsiharsonsa karien yli Condaminen lähellä. Vasemmalla, Herra tiesi kuinka kaukana etäisyydessä, saattoi silmä erottaa Bordigheran valoisassa kajastuksessa, joka muodosti niin taiteellisen lopun tälle idylliselle, verrattoman ihanalle rantaseudulle. Ja tuolla tuon runollisen pikku sopukan toisella puolella näkyi kuni vahtisotureina alastomia keltaisia kallioita, joiden halkeilleita huippuja auringon tulikuumat säteet armotta paahtoivat. Eräällä noitten kallioitten ulkonemuksella riippui kuni kotkanpesä keskiaikainen Roquebrune ja toisella kohosi uhkaavan näköisenä keisari Augustuksen torni. Keskellä tätä heleäin emaljivärien suunnatonta paljoutta täytyi sittenkin leppyisesti katsella tuota tylkeän kirjavaa, rakennustaiteellisia koristuksia täyteen ahdettua ja sentähden vähemmin miellyttävän näköistä pelihuonetta. Pysähdyin rintakaiteiden luo ja nojausin niihin. Ja yhtäkkiä kuulin ihan läheltä tutun äänen sekä venäjänkielistä puhelua.

— Sinä soimaat minua ilman syyttä. Menetinhan kaikkiaan vain kaksituhatta frangia.

— Tänään kaksituhatta, eilen kaksituhatta, huomenna kaksituhatta... Kaikki omat rahasi olet menettänyt pelissä ja nyt käyt jo minun rahoihini käsiksi... Vierasta tietysti ei ole sääli...

Silmäsin tarkemmin puhelevia.

Epäilemättä oli se Leo Aleksandrovitsh, orvokkeja napinlävessä, kiiltävänä, loistavana — etten sanoisi lakeerattuna. Huolimatta äsken saamistaan peittelemättömistä nuhteista, näkyi hänen kasvoillaan autuas hymy, ja hän puristi ylenpalttisella hellyydellä seuralaisensa käsivartta. Tämä nainen, joka oli häntä silminnähtävästi vanhempi, oli inhottavan nyrpeä näöltään, jommoisia ainoastaan venakot tapaavat olla siinä iässä, jolloin he rupeavat maalaamaan kasvojaan. Muistin nyt että olin nähnyt häntä edellisenä päivänä "Promenade des Anglaisella" Nizzassa ja että jo silloin olin otaksunut häntä maalaisekseni, sillä hänessä oli heti pistänyt silmääni tuo "rauhattomasti ystävällinen katse" joka ulkomailla oleskeleville venäläisille on niin kuvaava, sekä pöyhkeilemisensä teeskennellyllä kielellä, jossa vilisi hienouksia, jommoisia eivät pariisilaisetkaan edes käytä. Mutta sillä kertaa oli hänen seuranansa muutamia noita selittämättömiä kansainvälisiä "chenapans"... Puolisonsa varalle oli hänellä ilmeisesti tähteenä vain elähtäneiden kasvojen happamuus ja tyytymätön, kähisevä närinä.

— Tekisi mieleni sanoa Georgelle, että hän panee tavaramme kokoon, jotta saisin viedä sinut pois täältä.

Leo Aleksandrovitsh tähysteli tarkkaavasti keltaisia patinoitaan ja haukotti.

— Minähän olen täällä vain sinun terveytesi vuoksi. Minusta sama vaikka heti matkustamme Pariisiin.

— Ei, kotiin, kotiin... Minä tiedän kyllä mikä ja kuka se on, joka vetää sinua Pariisiin. Sietäisi sinun hävetä. Meidän on jo aika palata Pietariin ja sinun aika ryhtyä työhön. Ja sitä paitsi salli minun huomauttaa, että sinun Jeannesi on kerrassaan mitätön olento. Silloinkin puuttui sinulta aistia. Hyi!... Paksu, kierojalkainen, äitelä! Hän oikein haisee bulevardille jo kilometrin päässä!

— Mikä Jeanne se on, josta sinä nyt pauhaat? kysyi Leo Aleksandrovitsh

kiihkoisasti.

— Hän joka asuu Avenue Mac-Mahonin varrella, talossa N:o 11...

— Mistä sinä sen tiedät? kysäsi Leo kylläkin varomattomasti.

— Näethän nyt, sinä ilmaisit itsesi, kunnoton heittiö!...

— Kauniita sanoja! tokaisi siihen Leo vääristäen suutaan.

Ja yhtäkkiä muistui nyt mieleeni Olga Stepanovna.

Nainen raukka, olisipa hän nyt nähnyt ja kuullut tuon! Kuinka äärettömästi se olisi koskenut häneen. Hän olisi päättänyt, ettei hänen Leonsa ollut mikään heittiö, vaan että hänet oli Olga Stepanovna itse epuutuksellaan saattanut tähän häpeään... Kuinka kaunis ja rakastettava hän olikaan tämän sievistelevän ravintolanaisen rinnalla!... Minä päätin silloin heti, etten Pietariin tultuani kerro hänelle mitään Leo Aleksandrovitshistä. Pysyköön hän siinä uskossa, että Leo Aleksandrovitsh oli kunnon mies ja että Olga Stepanovna epäävän vastauksensa kautta oli tehnyt hänet onnelliseksi.

Viivysin siinä niin kauan, kunnes Leo Aleksandrovitshin vaimo aivan hyväntuulisena hypähti paikaltaan ja luultenkin viihdyttääkseen kuohuvia tunteitaan itse lähti aika kyytiä casinoon ottaakseen osaa peliin... Ja niinkuin ei mitään olisi tapahtunut vetäisi Leo Aleksandrovitsh esiin hienon nenäliinansa, huiskasi tomun keltaisista patinoistaan, kiertasi viiksiään, loi veitikkamaisen katseen ohikulkevaan nuoreen, kansainväliseen naiseen ja lähti puolisonsa jäljestä, hyräillen väärällä nuotilla jotakin melodiasa.

Parin päivän kuluttua kohtasin hänet äkkiarvaamatta rautatienvaunussa.

Tällä kertaa katsoi hän minuun tarkemmin ja tunsu minut.

— Te olette vanhentunut! lausui hän.

— Ettepä tekään ole nuorentunut... Mutta mitäs tuo merkitsee kun viiksenne auringonvalossa lahtaavat punasinervälle?

Hän tuli hämilleen ja vetäytyi taapäin varjoon.

— Hajuvedestä kaiketi! Satuun saamaan huonoa hajuvettä... Eau d'Espagnea.

— Ja "hanhenkoipia". silmien luona... Ai-ai! Kyllä te olette elostellut!

— Mutta tiedätkö, sanoi hän, aivankuin se juuri sillä hetkellä olisi muistunut hänen mieleensä, — kaikki tuo päättyi sentään oivallisesti! *Hän* teki hyvin ajaessaan minut pihalle.

— Kuka *hän*?

— Olga... Olga Stepanovna. Minä olin silloin hempeällä mielellä, niin että olisin ollut valmis tekemään paljonkin tyhmyyksiä. Ei, se päättyi mainiosti, mainiosti!...

— Miksikä niin? huudahdin minä hämmästyneenä, palauttaen samalla mieleeni entisen, katuvaisten Leo Aleksandrovitshin.

— Siksi että... Katsokaas, minä kunnioitan häntä suuresti... suuresti. Hän on tavallaan sankaritar... Mutta, kuten ymmärrätte... meikäläisen seurapiirissä liikkuva ja minun yhteiskunnallisessa asemassani oleva mies ei kaipaa sankarittaria. Miksikä häntä oikeastaan olisi voinut sanoa. —

En antanut hänen jatkaa, vaan lausuin kesken hänen puheensa:

— Oletteko vielä poikamies?

Oli kuin hänelle olisi mennyt jotakin väärään kurkkuun.

— En... Minä, minä nain sen jälkeen... Oletteko kuullut Moskovassa, nimen —?

Ja hän mainitsi hyvin huomattavan nimen.

— Kyllä, olen minä kuullut sen.

— No niin, minä nain hänen tyttärensä... ja olen nyt hyvin onnellinen.

Täytyy miehelle tehdä oikeutta — hän loi maahan silmänsä lausueksaan tuon.

— Onnittelien teitä sydämestäni! Nykyään ovat onnelliset avioliitot hyvin harvinaisia.

"Oi, Jumalani, Jumalani!" ajattelin minä. Tuo herttainen, vilpitön, helläsydäminen Olga ei kelpaa hänen 'seurapiiriinsä', jota vastoin tämä rumakas, vihaisine silmineen ja ohuen ohuine huulineen sopii hänelle kuin nuoltu ja vuoltu! Kuinka kärsii hän kuulla tämän jylseätä, ärtyisätä ääntä sen jälkeen kuin Olga Stepanovnan hiljainen, ystävällinen ääni on soinnut hänen korviinsa!... Missä ovat tämän ihmisen silmät ja korvat? Puhumattakaan sydäimestä? Sehän harvoin näytäkseen tämänlaatuisilla ihmisillä. Ja jos sitä joskus tapahtuukin, häpeävät he perästä päin muistelllessaan tuota naurettavaa "hempeätä mielialaa" muka. — Ja tätä "Rikard Leijonanmieltä", jota hän tuo ihmeen suloinen neito tuolla kaukana ihailee melkein kuin jumalaa — häntä tämä inhottava maalityöläinen kutsuu "kunnottomaksi heittiöksi!"

"Annapas olla, juolahti aivoihini sukkela ajatus, — kyllä minä pidän huolta, että tulet saamaan palkkion tästä."

— Hän on tietenkin hyvin kaunis? minä kysyin.

— Kuka?

— Rouvanne.

— Jaa... Ei... se nyt on niin, teidän tiedätte... sehän on aivan tarpeetonta. Hän on ihastuttava... hyvin ihastuttava! Ymmärrättehän — kasvatus... très distinguée... Hän on kasvanut semmoisessa seurapiirissä...

— No niin, tietysti on hän kauniskin... Miehet ovat aina huonoja arvostelijoita semmoissa asioissa Ja hän on tietysti vielä nuoren nuori... erinomaisen hyväluontoinen ja jumaloitsee teitä, eikö totta? Ja te saatte kai tehdä kaikki mitä lystätte, kuten mikähän sulttaani? Totta tosiansa, sopii teitä kadehtia! lisäksi musertavan humorillisesti ja taputin häntä polvelle.

Hän katsahti minuun epäluuloisesti.

— Tietysti... tietysti... Mutta hyvin käsitätte, että kun henkilön näkee joka päivä, niin ei hyvälle osaa antaa täyttä arvoa... Pelaatteko Monte Carlossa?

— Kukapa ei olisi hairahtunut siihen syntiin tässä *pays des enchantements*'issä.

— Vetääkö enemmän voitoksi vaiko tappioksi? jatkoi hän kääntääkseen puheen muille aloille, mutta minä en päästänyt häntä kynsistäni.

— Niin, ymmärrän... Miehet ovat luonnollisesti aina piittaamattomia vaimoistaan... Olen vakuutettu, että teidän rouvanne on kaunotar ja tietysti parempi, säyseämpi ja sympaatisempi kuin Olga Stepanovna. Muutenhan te ette olisi mennyt naimisiin. Kun tuntee sellaisen kelpo naisen, niin tekee mieli verrata kaikkia muita häneen. Eikö niin? Aivan varmaan on rouvanne viehättävä nainen... Kadehdin onneanne! Ja varmaan on hän itse ruumistunut yksinkertaisuus! Ja entäs kun tähän vielä yhtyy hieno käytöstapa!... Minä olen tavannut täällä niin paljon tuollaisia maalattuja heittiöitä, kulmakarvat mustatut ja posket punatut, että se olisi minulle oikein kuin toivottua lepoa, jos saisin yhtyä todella kunnan venäläiseen naiseen. Toivoakseni teette minulle sen kunnian, että esitätte minut puolisollenne, vai kuinka?

Hänelle tuli yhtäkkiä tavaton kiire, ja hän sieppasi nenäliinansa ja niisti nenänsä siihen.

— Kyllä, kyllä, välttämättömästi... Minä olen varsin mielissäni. Hänkin on oleva iloinen. Mutta asia on se, että me matkustamme huomenna pois.

— Mihinkä?

— Pietariin. Hän olisi kyllä tahtonut vielä viipyä täällä, mutta minä vaadin lähdettäväksi matkalle. Ei jouda enää mitenkään jäämään, niin monet tehtävät odottavat kotona!... Minä olen jo antanut palvelijalle käskyn sääliä kokoon tavaramme. Alkaa jo maistua puulle tämä joutilaana vetelehtiminen ulkomaalla.

Juna läheni Beaulieutä.

Hän kiiruhti ulos vaunusta pyyhkien hikeä otsaltaan, eipä muistanut kättänikään puristaa jäähyvästiksi.

Hänen rouvansa tuli häntä vastaan hyvin vihaisena näöltään.

Minä nojausin ikkunasta ulos ja huusin hänelle:

— Leo Aleksandrovitsh, ette saa unhottaa, että olette luvannut esittää minulle rouvanne!... Ellei ennen niin Pietarissa... Olkaa huoleti, en minä kerro hänelle mitään... Miekkonen, kai te taas vedätte häntä nenästä, hiljainen ja hyväluontoinen kun hän on!

Lintupari hänen rouvansa hatussa sattui menemään vinoon.

Hän iski mieheensä uhkaavan silmäyksen. Junamme lähti liikkeelle ja vierä juhlallisesti heidän ohitsensa.

Rouvan vihan-vääristämät kasvot ja herran ilmeinen neuvottomuus ja hämillisyys tekivät minulle ymmärrettäväksi, että yksi noita tavanmukaisia perheonnen näytelmiä nyt heidän välillään alkaisi. Junan edettyä hyvän matkaa nyökkäsin vielä viimeisen kerran hänelle jäähyvästiksi päätäni ja lähetin hänelle lentomuiskun.

Voi, sinua Olga Stepanovna parka! Ja tuo on sinun jumalasi, johon sinä koko elämäsi aikana olet uskonut. Ja tälle raukkamaiselle statistille "meikäläisen seurapiirin" tavanomaisessa seuranäytelmässä annoit sinä kaiken rakkautesi, kaiken hellyytesi, sielusi sekä ruumiisi, — kaikki mitä sinulla oli omaa! Voi, sinua Olga Stepanovna parkaa!

XXXIV.

Kohta sen jälkeen täytyi minunkin palata Pietariin.

Olen jo maininnut, että Sila Sampsonovitshin aineellinen tila oli parantunut. Myöskin onnistui Olga Stepanovna saamaan auttajakseen vanhan naimattoman naisen, joka, kun ei enää saattanut toivoa omia lapsia, oli kiintynyt vieraihin. Olga Stepanovna Krohotovin ei enää tarvinnut raataa niin paljon ja hän sai nyt olla joutilaana ja vapaana muutamia tunteja päivässä. Minä olin jo sattunut tapaamaan häntä muutamia kertoja. Hän oli kostunut, tullut varmemmaksi ja juurikuin kasvanut. Ainoastaan silloin, kun hän vaipui mietteisiinsä tai istui yksin jossakin sopessa, luullen ettei häntä kukaan näe, tuli hänen silmiinsä melkein surullinen ilme. Eräässä tilaisuudessa mainitsin hänelle, että olin kohdannut Leo Aleksandrovitshin ulkomailla, mutta en tietysti tehnyt sen tarkemmin selkoa yhtymyksemme erityiskohdista.

— Mitenkä hänen laitansa oli? kysyi hän ja hänen äänessään oli huomattavana hermostunut väre. — Näyttikö hän alakuloiselta?

— E-eä... pikemmin lakeeratulta.

— Kuinka?

— Hänen kasvonsa loistivat ja hän näytti tyytyväiseltä.

— Hän oli siis onnellinen?

— Niin ainakin luulen. Kullakin on oma käsityksensä onnesta.

— No, Jumalan kiitos!

Ja tämä hänen huudahduksensa soi niin riemuisasti, vilpittömästi ja puhtaasti, että minä vaivoin saatoin pitäytyä suutelemasta tuota viehättävää naista.

"Armahainen, miten oletkaan suloinen!" toistelin ajatuksissani katsellessani lakkaamatta häneen.

— Miten hyvin minä tein, että annoin silloin hänelle rukkaset!

— Niin, tietysti se oli mainio asia, että niin teitte.

Tällä kertaa lausuin todenperäisesti sen, mitä ajattelin.

— Hän on siis onnellinen?... Onko hän naimisissa?

— Sitä en tiedä.

Jos nyt olisin antanut totuuden tulla kuuluviin, niin hänellä olisi ollut kyselemistä paljonkin, ja silloin minä helposti olisin saattanut puhua itseni pussiin.

— Oi, kuinka iloinen, kuinka iloinen olen! Nähkääs, minua on usein vaivannut pelko ja minä olen ajatellut: tuo raukka, nyt saa hän kärsiä, koko hänen elämänsä on minun kauttani mennyt hukkaan! — Mutta miksi nimititte häntä lakeeratuksi? Sitä ei hänestä käy sanominen. Hänhän on aina ollut viisas ja jalo. Te ette tunne häntä. Minä en ole koskaan huomannut hänessä mitään halpamaista. Oi, kuinka hän on järkevä!... Oikein ritarillinen luonne!

Hän oli jo unhottanut kaikki, mitä oli saanut kärsiä tämän hänen nuoruutensa sankarin tähden. Turhaan oli hän uhrannut itsensä. Mutta juuri tällainen hukkaan mennyt uhri on samalla uhreista ihanin. Ellei se tuota hedelmää sille miehelle, jolle se on tarkoitettu, ellei se tule hänelle tueksi, pelastukseksi, niin on se ainakin pelastava ja pitävä voimassa hyvän ja kauniin alkuperusteet mädäntyneessä yhteiskunnassa. Ilman niitä, ilman näitä hukkaan menneitä uhreja, niin usko tulevaisuuteen sammuisi, Jumalaa ei olisi sydämessä, ja kaikki ympärillä raaistuisi. — Mutta samalla ilmeni Olga Stepanovnan menettelyssä nainen täydellisesti semmoisena kuin hän on. Onhan se niin, että jos nainen joskus oikein todella rakastaa, esiintyvät omituisen harhanäön johdosta hänelle kaikki hänen rakastetussaan tavattavat puutteet ja viat suurimpina ansioina, vieläpä kuin sädekehän ympäröiminä. Otaksukaamme esimerkiksi, että hänen toinen silmänsä on kiero. — Niin on, mutta onko monellakaan semmoista silmää? Ja millaisen luonteenomaisen ilmauksen se antaa *hänen* kasvoilleen! Tai jos hän on vaivainen jaloiltaan... Mutta ettekö te huomaa siinä mitään demoonillista, ette? Sitten mahdatte olla sokeita. — — Ja hän, nainen, on itse niin vakuutettu näkökohtansa oikeudesta, että hän saa ehkä uskotetuksi toisiakin. Paras asianajaja olisi juuri nainen. Hänen valheensa on aina totista. Sen puolesta on hän valmis astumaan polttolavallekin, sillä hänen uskonsa käsityksensä oikeuteen on järkähtymätön. Hänen kiero katsantokantansa on sydämen

esiinkutsuma, ei järjen. Mutta joskus vie siitä voiton ylpeys. Nainen luulee näet, ettei hän voi rakastaa *tavallista* ihmistä, ettei hän saata lahjoittaa sydäntään numero sille tai sille lukuisasta joukosta. Minun yksityinen ajatukseni on, että kyökkipiika Agrafena palosotamies Jefimissään näkee ensisijassa sankarin. Ylpeys on naisen pantsari. Ylpeys varjelee häntä usein alennuksilta. Joskus saattaa voittaa naisen puolelleen tarvitsematta olla varma hänen rakkaudestaan, kunhan ensin on onnistunut voittamaan hänen ylpeytensä. Muuten on nainen mielestään aina oikeassa, sillä olipa mies kuinka mitätön tahansa, on hän naisen silmissä aina näyttävä suurelta, yli muitten voimalliselta. Typerälle antaa nainen omasta ymmärryksestään, sydämettömälle antaa hän hyvydestään, lempeydestään, sävyisyydestään, ja rumamuotoinen sukeutuu hänen mielikuvituksessaan ainoalaatuiseksi komeaksi mieheksi. Hän etsii ilmi tuon kauneuden vaikka mistä, tekee sen muillekin havaittavaksi, ja koettakaa sitten inttää häntä vastaan, niin näette mitä seuraa. Siinä suhteessa oli Olga Stepanovna muitten naisten kaltainen eikä suinkaan mikään poikkeus.

Kerran satuin kävelemään hänen kanssaan Nevan rantakadulla.

Oli ihana kevätpäivä. Pietarissakin saattaa joskus tulla tuollaisia kauniita toukokuunpäiviä, jolloin ilma on tavattoman puhdasta ja värit kirkkaita ja eloisia, joskaan eivät varsin heleitä. Keuhkotautinen pohjoinen luonto näyttää silloin juurikuin viriävän eloon ja ponnistamalla viimeisetkin voimansa ottavan kaikki mitä se suinkin saa olevalta päivältä, sillä seuraavana päivänä saattaa jo Laatokan hyinen viima jälleen puhalttaa sen ylitse tuoden mukanaan nuhaa, keuhkopussin- ja henkitorven-tulehdusta ynnä muita hempeän ilmanalamme maireuksia.

Minä kohtasin Olga Stepanovnan ihan sattumalta ja hän näytti olevan iloissaan tavatessaan jälleen minut.

— Kas teitä, nykyään sitä käyskellään vaan Nevan rantamilla!

— Niin, sanokaas muuta! Pitäähän meidänkin kerran olla ylpeitä puolestamme! vastasi hän iloisesti nauraen. Minä en ollut kuullut häneltä kaualla niin heleätä naurua. — Vielä kai se menee niinkin pitkälle, että panen "ruusunnuppu-hatun" päähäni, kuten Sila Sampsonovitsh sanoo.

— Mitäs, sehän on mainiota!

— Mikä kaunis päivä tänään! Eikö totta? Katsokaas tuota taivasta: ihanhan sen

läpi näkee paratiisin.

— Ah, näyttäkää minulle paratiisia!

— Ei, teille sitä ei näytetä.

— Miksi ei?

— Te olette syntinen. Pyytäkää ensin ansaita se.

— Tahdon koettaa mitä suurimmalla mielihyvällä.

Olimme tulleet jo vähän matkaa sivu Kesäpuiston, joka upeili kevään ensi vihannuudessa, kun Olga Stepanovna yhtäkkiä säpsähti, tarttui käsivarteeni ja kalpeni.

Edessämme, mutta toisella puolen katua näkyi Leo Aleksandrovitsh astelevan jonkun matkan päässä meistä.

Onneksi ei hän meitä huomannut. Hän näytti nyt vielä lakeeratummalta.

Matka meidän välillämme lyheni lyhenemistään. Olga Stepanovna tähysteli häntä tarkkaan, melkein läpitunkevin katsein. Yhtäkkiä Leo Aleksandrovitsh pysähtyi erään talon sisäänkäytävän eteen ja näytti aikovan mennä sisään, kun ovi samassa avattiin ja kaksi lasta — poika ja tyttö — tuli siitä ulos hoitajansa saattamana. Leo Aleksandrovitsh näkyi sanovan jotakin hoitajalle, jonka jälkeen hän näpisti poikaa korvalehdestä ja tyttöä poskesta — täyttäen siis ylimalkain sen, mitä pietarilaiset papat pitävät velvollisuutenaan moisissa tiloissa tehdä. Ei hellyyttä eikä rakkautta siinä tullut näkyviin. Sama kuin jos kruunun karttamerkki olisi ollut liimattava paperiin. Ja kun se oli tehty astui hän sisään ovesta, jonka suurellinen ovenvartija oli avannut seposeljälleen.

— Kuulkaa, virkkoi Olga Stepanovna innokkaasti, — nehän ovat hänen... ymmärrätkö... *hänen* lapsensa!

— Mistä sen päätätte?

— Sydämeni aavistaa sen.

Hän kiiruhti kulkuaan, ennätti kiinni lapset ja huudahti vilkkaasti:

— Miten suloisia lapsia!

Hoitaja oli nähtävästi "paremmasta kodista" lähteneitä, kuten sanotaan. Hän vain nykisti nenäänsä ja loi Olga Stepanovnaan kieron, halveksivan katseen.

— Kenenkä lapsia nämä ovat? jatkoi Olga Stepanovna itsepintaisesti.

— Kenraalin lapsia... oli pöyhkeä vastaus. — Koskahan Leo Aleksandrovitshista on tullut kenraali! huudahdin minä nauraen.

— Papalla on valkoiset, kultareunuksiset housut! ennätti poika sanomaan ja osotti puhuessaan niin suurta itsevarmuutta, että meille paikalla kävi selväksi: jollei papalla olisi ollut kultareunuksisia housuja, ei tämä pieni peukalomies olisi ollut niin mahtavata hänen puolestaan.

— Ja risti tässä! sanoi tyttö, koskettaen sormella kaulaansa.

Ja arvoisa kolmikunta vaarui hiljoilleen etemmäksi, jolloin vielä kuulumme seuraavat hoitajan nuhdesanat lapsille:

— Kenraalinlapsina teidän ei sovi puhua kaikellaisten ihmisten kanssa, joita kadulla tulee vastaan. Kun tulemme kotiin, niin kerron mammalle...

— Miten viehättäviä! Eikö totta? kysyi minulta Olga Stepanovna.

— Mitkä niin? minä melkein kiljasin hämmästyksestä.

— Nuo lapset... *hänen* lapsensa...

— Lapset?... Ylipäättään... hieman kalpeita... ja hintelöitä, lausuin minä, huolimatta vastata suoraan hänen kysymykseensä.

— Ja kummallakin heillä on *hänen* silmänsä... Olga Stepanovna vaipui mietteisiinsä ja hänen kasvonsa synkistyivät. Hän kääntyi minusta pois, mutta minä olin jo huomannut, että hän vaivoin saattoi pidättää kyyneliään. Minä en ollut huomaavinani mitään, vaan astelin rauhallisena edelleen. Sanattomina kuljimme sitten aina Liteininsillalle asti. Matkalla näin hänen tavan takaa koskettavan nenäliinalla kasvojaan. Sillankorvalla pysähtyi hän.

— Ei se kumminkaan ole... niin helppoa kuin olin luullut.

— Mikä niin?

— No, yleensä kaikki tuo... Sekä nuo lapset... että hän...

Astuimme nyt sillalle.

— Se on tosiaankin raskasta... hyvin raskasta kantaa! selitti hän. — Kun aattelen, että minulla, tarkoitan hänellä ja minulla, olisi voinut olla tuollaisia lapsia!... Ja minä olisin saanut hyväillä niitä... ne olisivat olleet minun omani... omani!...

Muutamien päivien perästä tuli Sila Sampsonovitsh luokseni kotiin. Jo ovensuusta, ennen kuin oli sanonut hyvänpäivän, kertoi hän minulle, kädet levitettyinä:

— Nyt on tuskanahdistus vallannut hänet jälleen!

— Olga Stepanovnanko?

— Niin, kenenkäs muuten. Ihan on kuin kova kohtalo seuraasi meitä. Ja minä en saa selvää, mikä häntä vaivaa. Itkee öisin, ja päivisin on hän ihan järkinään masentunut... Varmaan on jotain tapahtunut, mutta hänen suustaan ei saa halaistua sanaakaan.

Minä kerroin hänelle yhtymisestämme Leo Aleksandrovitshin kanssa Nevan rantakadulla.

— Jaha, vai niin se on!... Siksipä hän eilen sanoikin: "miksikä kohtalo toisille ihmisille antaa niin paljon ja toisille ei anna mitään? Missä on oikeus?" Johon minä vastasin: oikeutta ei löydy täällä, se tulee vasta tuolla ylhäällä!

XXXV.

Mutta eivät ne olot Bobkovin pesässä aina sentään niin surullisella kannalla olleet. Sattui siellä ilopäiviä ja juhlahetkiäkin. Minä osauduin sinne kerran juuri tuommoiseen tilaisuuteen. Serjoshan oli päästetty kadettikoulusta ja nimitetty upseeriksi. Luonnollisesti tuli hän silloin heti tänne, sievänä, keikailevana ja loistavan iloisena uudessa univormussaan.

— Tämä on vähän toista kuin mitä minä olin! sanoi Sila Sampsonovitsh ihastunein silmin tähystäen nuorta miestä. — Mutta hän ei joutunutkaan linnaväkeen, hän. Eikä niistä joukoista nyt enää ole takinlievettäkään jäljellä. No, kasva ja kukoista, nuori tykistönvänrikki!...

Lapset ympäröivät Serjoshan, katsoa noljottivat häneen, koskettivat kunnioittavasti hänen virkatakkiaan sekä samoin hänen sapeliaan ja kysyivät: "tämäkö se justiin on mikä ampuu?" Hänen epolettinsa synnyttivät heissä suurta ihastusta. Lupotshka, nyt jo neljäntoista vuoden vanha, pysähtyi hämmästyneenä ovensuuhun, nähdessään lapsuudenystävänsä niin loistoisana. Serjoshan taas seiso siinä, kasvot tulipunaisina, onnellisena ja hämillään ja kääntyili joka tahoille, jotta kaikki näkisivät hänet. Viimein saapui Grishkakin. Nytemmin kutsuttiin häntä jo Grigori Silitshiksi (Bobkovin mukaan) ja oli hän jo "oma miehensä". Hän oli avannut pienen puusepänliikkeen, joka kannatti erinomaisesti. Hänellä oli yllään musta lievetakki, mutta kaulassaan kantoi hän punaista villahuivia, vaikka huoneessa olikin lämmin. Hän suuteli Serjoshaa juhlallisesti.

— Jumala on auttanut meitä kumpaakin! lausui hän hiljaisella äänellä ja teki ristimerkin. — Kavahda vaan ettet unhota meitä!

— Mitenkä minä voisin teitä unhottaa? vastasi nuori upseeri vielä enemmän hämillään.

— Tietäähän tuon, miten se voi tapahtua. No, halailkaammepa toisiamme vielä kerran!

He antoivat toisilleen taas suuta.

— Kuules, virkkoi hän sitten ja veti Serjoshan syrjään. — Sinä olet nyt siis

nerrassaatyyn kuuluva — vapaasukuisuudeksi kai sinua kutsuttanee?...

Onnellinen hymy väikkyi Grishkan huulilla hänen tätä lausuessaan.

— Hyvä! Mutta upseerina tarvitset sinä ennen kaikkea rahaa. Ilman rahatta ei, veijoseni, päästä minnekään. Ja sentähden niin... tässä olisi nyt sinua varten.

Ja toisten huomaamatta pisti hän jotakin ystävänsä taskuun.

— Herranen aika, Grishka, mitä sinä ajattelet?

— Älä ole milläsikään... Kyllä ne ovat kunnialla saatuja rahoja. Viisikymmentä, rakas ystävä? Jos milloin voit, niin maksat takasin; jos et, niin emme kai me hunningolle joudu siltä, luulen ma. Mehän olemme melkein kuin veljiä ja saatamme siis puhua asiat suoraan.

— Emme ainoastaan "melkein kuin", vaan todellakin veljiä.

— No, sen parempi. Ja kun sinä sitten ylenet arvoasteissa, tulet kenraaliksi, niin pidä hellää huolta miehistöstä — alhaisista sotilaista, äläkä anna kellekään heistä vääryyttä tapahtua... Eikä sitten muuta kuin — Jumala suokoon sinulle kaikkea hyvää! Mutta kuule, onko sinulla matka-arkkua?

— Aion huomisaamuna ostaa itselleni matka-arkun.

— Miksi juuri ostaa? Valitse minulta millaisen tahdot! Tule huomisaamuna verstaaseen, niin juomme yhdessä teetä, ja sinä otat itsellesi arkun oman mielesi jälkeen. Luuletko, että minun on sääli niitä?

Parin viikon perästä oli Serjosha lähtökunnossa.

Rautatienasemalla olivat häntä saattamassa Sila Sampsonovitsh, Olga Stepanovna, Grishka ja minä. Mikä lämmin, järkähtymätön yhteistunne osottautui tässä tilaisuudessa vallitsevan tuon *perheen* keskuudessa! Ei ollut siinä niinkuin monessa muussa todellisessa perheessä, jossa ainoastaan papintodistus yhdistää jäsenet toisiinsa. Erotessa Serjosha itki kuin lapsi eikä voinut kaualla hellittää Olga Stepanovnan kättä omastaan.

— Siunatkaa minua, isä! pyysi hän niellen kyynelensä ja kääntyi Sila Sampsonovitshin puoleen.

Ukko paljasti päänsä, teki ristinmerkin ja siunasi nuorukaista.

Ainoastaan Grigori Silitsh, upea punainen villahuivi kaulassaan, jaksoi vielä pitää puoliaan; mutta kun Serjosha läheni häntä sanoen: "hyvästi, veljeni, sinun hyvyttäsi en koskaan unhot" — ei hänkään enää voinut hillitä kuohuvia tunteitaan, vaan karahti tulipunaiseksi, pyyhkieli silmiään kaulahuivin nipukkoihin, teki torjuvan liikkeen kädellään ja vetäytyi syrjään.

Samassa junassa oli muutamien Serjoshan toverienkin määrä lähteä matkaan. Minusta oli niin mieltäylentävää nähdä, ettei tuon tavallisen käsityöläisen läsnäolo vähimmälläkään tavalla näyttänyt häiritsevän lähtöä tekevän jalon nuorukaisen mielialaa. Ei, vaan vieläpä hän jonkinlaisella ylpeydelläkin esitti hänet tovereilleen, ja näkyi kyllä, että nämä jo ennalta tunsivat hänet Serjoshan kertomuksien kautta, sillä paitsi uteliaisuutta heidän kasvopiirteensä ilmaisivat vielä jotakin lämmintä ja herttaista, jotakin mikä niin suloisesti kuvastuu nuorukaisen silmissä, niinkauan kuin hän ei ole oppinut teeskentelemään ja kylmällä välinpitämättömyydellä torjumaan esille tunkevia parempia tunteitaan.

— Ja tässä on minun toinen isäni, ensimmäistä en ole koskaan tuntenut! lausui Serjosha kääntyen Sila Sampsonovitshiin.

Silloin astui yksi tovereista esiin ja lausui Bobkoville:

— Kyllä me teidät tunnemme, Sila Sampsonovitsh. Minäkin olen yksin maailmassa, ilman ainoatakaan omaista. Antakaa minullekin isällinen siunauksenne.

Sitten suuteli hän Olga Stepanovnaa kädelle, ja muut toverit seurasivat hänen esimerkkiään.

Tämä kohtaaminen saattoi minut niin kummallisen iloiseen mielenliikutukseen ja sydämeni tuntui niin keveälle. Minä varmistuin siinä uskossa, että vielä nuo muutkin vesat tässä eriskummaisessa pesässä kerran päätyvät hyvälle tielle ja sitä rehellisesti pitkittäen saavuttavat työn kautta onnen, siunaten niitten ihmisten muistoa, jotka olivat hellyydellä hoivineet heitä ja tehneet heidän lapsuutensa iän suloiseksi.

— Kunnon poikia, kunnon poikia minulla siellä ylenee! lausui Bobkov. — Mutta muistattekko, mitenkö silloin sanoitte minulle kadulla, että upseerin sietäisi hävetä käydä kerjäämässä? kysyi hän naurahtaen.

Vaikka oli vuosia vierinyt siitä saakka, punastuin nyt ehdottomasti.

Niin, kenpä voi tietää syyn, miksi tuo tai tämä ojentaa kätensä almun saantiin! Tuomitsemme hänet silloin, tehdäksemme ehkä jonkun ajan perästä kaikki, jotta hän vaan unhottaisi sen loukkauksen, minkä olemme hänelle saattaneet. Ei, antaos ennemmin niin paljon kuin voit jok'ainoalle pyytäjälle. Joskin antimesi vain joka kymmenennessä tapauksessa joutuisi todella tarvitsevan käteen, eivät armolahjasi sentään ole aivan hukkaan menneet. Nuo toiset yhdeksän saattavat kukaties rientää ropoinensa kapakkaan. Minkäpä sille taidat! Heitä ei päästetä konsertteihin, teattereihin eikä muihin "kirjallisuuden ystävien yhdistyksiin". Pitäähän ihmissydämen jossakin saada lämmitelleitä.

XXXVI.

Sila Sampsonovitsh kääntyi vanhoilla päivillään huonokuuloiseksi, mutta ei tahtonut näyttää sitä ja oli olevinaan hajamielinen, milloin hän ei kuullut jotakin. Olga Stepanovnan pää oli kokonaan harmaantunut, mutta valkoiset hiukset soveltuivat mainiosti hänen nuorekkaille kasvoilleen. Hän rakasti Leo Aleksandrovitshiä yhä edelleen, tahi oikeimmiten — hän rakasti Leossa entisyyttään, murheista nuoruudenaikaansa. Grigori Silitsh oli kehittänyt ja laajentanut liikettään ja oli ottanut verstaaseensa oppiin koko tusinan pieniä vekaroita, joita hän isän tavoin kohteli. Hän ei kiusannut heitä eikä vaatinut heiltä enempää kuin he jaksoivat tehdä, mutta piti heitä kumminkin tyystin silmällä. He saivat hänen luonaan riittävässä määrin ravitsevaa ruokaa ja olivat terveen ja tyytyväisen näköisiä. Serjoshan oli aikaa sitten suorittanut velkansa hänelle ja ilahutti häntä usein kirjeillään. Kun sitten vielä oli kaksi vuotta kulunut, ilmestyi yhtäkkiä Serjoshan itse Pietariin. Hän oli jo silloin alikapteeni arvoltaan ja muutenkin oli hän hyvin menestynyt virassaan. Hänellä oli mukanaan morsian — muudan orvoksi jäänyt upseerin tytär — ja hän tahtoi kaikin mokomin viettää hänsä omaistensa piirissä. Isänä ja äitinä toimivat vihkiäisissä Sila Sampsonovitsh ja Olga Stepanovna. Yhtenä sulhaspoikana oli Grigori, joka ei nytkään ollut luopunut punaisesta villahuivistaan. Astuessamme kirkosta ulos, pistihen hän Serjoshan luo ja lausui meidän kaikkien ihmeeksi.

— Älä matkusta pois ennen sunnuntaita!

— Miksi niin?

— Minulla olisi silloin asiaa.

— Mitä asiaa?

— No, jos tuon virkkaakin... Asia koskee minua... Minäkin aion naimisiin.

— Mitä kaikkia? Kenenkä kanssa?! kuului nyt huudahduksia joka taholta.

Grishka näytti hämmästelevän ja olevan kahdella päällä. Hän ei puhunut mitään. Olga Stepanovna hymyili. Näytäkseen, että salaisuus oli jo kauan ollut hänen tiedossaan.

Luopetehkonko? kysyi isä.

— Lupotshkanko! kysyi Joku.

— Niin mitä sitten! vastasi Grishka innokkaasti, aivan kuin olisi tahtonut puolustaa itseään. — Hänestä tulee hyvä perheen-emäntä. Ja esimerkiksi vaimona on hän sellainen kuin vaimon juuri tulee olla, eikä mikään tuommoinen... Hänestä tulee oikea puoliso, s.t.s. koko elämän iäksi... Saitsevilta tuli tosin eräs kielilippari ja esitti minulle kauppiaantytärtä, joka taisi soittaa pianoa ja oli lisäksi rahakaskin, viisituhatta ruplaa takanaan. Mutta minä ajattelin, että tuo fortepiano saattaisi jonakin päivänä ruveta poukuttamaan minua tänne niskaan. Myöskin voisivat nuo monet ruplat tehdä elämän kodissa vähemmän hauskaksi. — Mutta Lupotshkan kanssa tulee meidän hyvä olla. Me tunnemme toisemme vanhastaan... Ja jos oikein tahdon sanoa, niin on tämä punainen huivi juuri hänen neulomansa...

Minä katsahdin Sila Sampsonovitshiin — hänen kasvonsa paistoivat ilosta. Ne olivat jo täynnä ryppyjä ja uurteita, jotka silmien luona hajautuivat hienoina säteinä, tehden tuon herttaisen ilmeen hänen kasvoissaan yhä paremmin huomattavaksi. "Siinä ei elämä ole kulunut hukkaan", ajattelin minä. Tavallisia ihmisiä, hän ja Olga Stepanovna, vieläpä kaikkein tavallisimpia, ja sittenkin — mimmoisen suurtyön ovat saaneet aikaan! Vuosi vuodelta oli heidän elämänsä sirissyt, hiljaa ja huomaamattomasti, kuten lähteensilmä salon helmassa, mutta kuinka monta nuorta puuta se olikaan nostanut ja ravinnut! Lähde on ennen pitkää kuivuva ja katoova jäljettömiin. Mutta nuori metsä on seisova pystyssä, saaden voimia auringolta ja sateelta. Ja terveistä juurista on uusia sukupolvia nouseva ylös.

Todella elähyttävä lähde!

***END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MAJURIN
HOLHOKIT***

***** This file should be named 61503-8.txt or 61503-8.zip *****

This and all associated files of various formats will be found in:
<http://www.gutenberg.org/dirs/6/1/5/0/61503>

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works so the

means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound

associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is in the public domain in the United States of America.

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this ebook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a

copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- * You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- * You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

- * You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- * You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and The Project Gutenberg Trademark LLC, the owner of

the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to

fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4

Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is in Fairbanks, Alaska, with the mailing address: PO Box 750175, Fairbanks, AK 99775, but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at www.gutenberg.org/contact

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gbnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of

compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility: www.gutenberg.org

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.